

DE SAMENLEVINGSDIENST IN BELGIË
25 JONGEREN GETUIGEN

François Ronveaux – Gaëtane Mangez

Bijdragen van Abraham Franssen en Beno Schraepen

Voorwoord van David Van Reybrouck en Thomas d'Ansembourg

Foto's van Jules Hainaut

Dit boek is opgedragen aan Ibrahim, Sven en Mathilde.

Er zit een stukje van elk van hen in de Samenlevingsdienst.

Men kan zich de eeuwigheid voorstellen als een oneindige verzameling van ervaringen, relaties, ontmoetingen, gevoelens, giften... die in tijd en ruimte een lange ketting vormen van menselijke overdracht.

'Mensen worden niet als staatsburgers geboren, maar als zodanig gemaakt.'

Baruch Spinoza (1632-1677)

'Ik wil mij inbeelden met welke nieuwe trekken het despotisme zich in de wereld zou kunnen voordoen: ik zie een ontelbare massa eendere en gelijke mensen die voortdurend met zichzelf bezig zijn om zich kleine en platvloerse genoegens te verschaffen waarmee zij hun ziel vullen. Elk van hen afzonderlijk staat als een vreemdeling tegenover het lot van alle anderen; zijn kinderen en zijn vrienden vormen voor hem het hele mensdom; wat de rest van zijn medeburgers betreft: hij staat naast hen, maar ziet hen niet; hij raakt ze aan, maar voelt ze niet; hij bestaat slechts in en voor zichzelf en, zo hij al familie heeft, kan men in ieder geval zeggen dat hij geen vaderland meer heeft.'

Alexis de Tocqueville (1805 – 1859)

'Mik op de maan, zelf als je hem mist, zal je landen tussen de sterren.'

Oscar Wilde (1854 – 1900)

COLOFON

Coördinatie: François Ronveaux

Redactie: François Ronveaux (Inleiding, Context, Focus, Besluit),
Gaëtane Mangez (Getuigenissen), Abraham Franssen en Beno Schraepen (Een blik op).

Fotografie: Jules Hainaut, Vincent Wilmotte, Gregory Dhen

Eindredactie: Eva Davidova, Bregje Stockbroekx, Alban van der Straten,
Carla Sandoval, Lore Termont, Michel Van den Hove

Vertaling: Wim Vandepoele (www.tradunion.be), Eva Davidova, Bregje Stockbroekx,
Alban van der Straten.

Vormgeving: Kaligram

Uitgever: François Ronveaux, Hamerstraat 21 – 1000 Brussel

© 2019 CVB

ISBN: 978-2-9601799-5-8

Gedrukt in België in 2000 exemplaren op papier gemaakt van hout uit duurzaam
beheerde bossen (www.pefc.be).

INHOUDSTAFEL

Voorwoord	9
Proloog	12
Inleiding	16
Context	22
Focus op het programma van de Samenlevingsdienst	30
Getuigenissen	43
Een blik op	139
Samen (be)leven	141
Een inclusieve ruimte	151
Conclusie	158

Getuigenissen

01 Abdul Rashid – Een rolmodel	45
02 Alice – Mensen ontmoeten, talen leren	49
03 Anthony – Inzoomen op de toekomst	53
04 Cloé – Een hippo-droom	57
05 Chadi – Een andere kijk op het leven	61
06 Élisabeth – Weten wie je bent	65
07 Paul – ‘Liefst niets met gehandicapten’	69
08 Maïté – Herinneringen die bijblijven	73
09 Élise – Herwonnen vertrouwen	77
10 Michael – Geen steken meer laten vallen	81
11 Naomi – Weer voeling met mezelf	85
12 Charline – ‘Zitting in de Senaat’	89
13 Melvin – ‘Slam in de Senaat’	92
14 Sara – ‘Syrische in de Senaat’	95
15 & 16 Nick en Roy – Buiten de comfortzone	99
17 & 18 Ondine en Garba – Samen (voor het) leven	105
19 Gloria – Met (te) veel gevoel	109
20 Jakob – Van Europees burgerschap gesproken!	113
21 Jérôme – Voorbeeldige veerkracht	117
22 Sarah – Een nieuw leven begint	121
23 Simon – Weg uit de stad, diep in het groen	125
24 Tilde – Recht naar werk	129
25 Victoria – School van het leven	135

VOORWOORD

De getuigenissen die u hier zal lezen van jongeren die de Samenlevingsdienst hebben doorlopen, zijn hoopgevend. Dat ze allemaal enthousiast zijn, weerspiegelt het positieve effect dat zo een ervaring kan hebben, zonder daarmee te willen ontkennen dat deze niet voor iedereen even gemakkelijk is.

Sommige overgangen in het leven vragen om een omkadering, een begeleiding, durven we een ritueel te zeggen? De adolescentie vaarwel zeggen, oude gewoonten van isolement opgeven, een gemeenschap hervinden, integreren in een nieuw land, zich ontdoen van een verslaving, existentiële angsten overwinnen, een rouwperiode doormaken,... Voor al deze vaak onvermijdelijke levensgebeurtenissen hebben we een andere ruimte of structuur nodig dan die waarin het gewone leven zich afspeelt: een zo onvoorwaardelijk mogelijke plaats van experiment, waar je welkom bent, vrij van vooroordelen en verwachtingen, waar het individu in de overgangperiode zijn of haar vooruitgang in eigen tempo kan ervaren, los van sociale of schoolse opvattingen en voorschriften.

Van “ik” naar “wij”

Deze getuigenissen spreken vooral over ontmoeting: met zichzelf, met de ander en het anders-zijn, met het leven, het actieve leven, ‘samenleven’, ‘samen bouwen’.

Ze hebben het over de sterke behoeften die de drijvende krachten zijn achter de menselijke dynamiek: erbij horen, verbonden zijn, een plaats vinden en een gevoel van erkenning krijgen, bijdragen, creëren en groeien, meer bewustzijn en verantwoordelijkheidszin ontwikkelen, het plezier ervaren van het zich levend voelen in een levende wereld.

Deze behoeften of waarden (deze begrippen overlappen elkaar) zijn de bron van onze grootste vreugde als we weten hoe we ze moeten herkennen en onderhouden. Ze zijn de bron van onze grootste frustraties en lijden – en dus van het geweld of de verslavingen die onvermijdelijk uit deze frustraties voortvloeien – als er geen rekening mee wordt gehouden en ze niet worden gevoed.

De getuigenissen spreken over fundamentele leerervaringen in talrijke domeinen waarin de opvoeding in het gezin en het schoolonderwijs – ondanks hun goede bedoelingen – het individu onvoldoende voorbereiden en waaraan onze samenleving in volle verandering een tijd en ruimte zou moeten wijden om te ‘leren zijn’ en ‘leren samenwerken’.

Andere vormen van intelligentie dan intellectuele intelligentie

Meestal hebben onze onderwijssystemen het over ontmoetingen, nodigen ze ons uit om te luisteren en te delen, gastvrij te zijn, vriendelijk te zijn en samen te werken, zonder ons echter instrumenten, sleutels of praktische leermomenten aan te bieden die ons in staat stellen deze waarden op een stabiele, levendige en creatieve manier te integreren in ons dagelijks leven.

Onze systemen zijn nog steeds sterk geworteld in de gewoonte van machtsverhoudingen meer dan van samenwerking, van concurrentie meer dan van synergie; in de prioriteit die wordt gegeven aan de intellectuele intelligentie boven de tien andere vormen van intelligentie waarover wij beschikken, waaronder emotionele intelligentie, intuïtieve intelligentie en relationele intelligentie, zowel intern (relatie tot zichzelf en alle delen van zichzelf) als extern (relatie tot de ander en alle delen van de ander).

Deze factoren dragen bij tot het creëren van een centrifugale samenleving waarin mensen die niet meer in de race meekunnen of -willen, worden uitgeworpen.

Nieuwe epidemie, nieuwe hygiënevoorschriften

Hoe kan je op je eigen tempo leven als iedereen voortdurend aan het lopen is? Hoe kunnen we het verschil van ‘de ander’ aanvaarden wanneer het ons angst inboezemt of ons simpelweg stoort? Hoe kan je zelf anders zijn wanneer de mensen om je heen je niet steunen zijn of zelfs tegenstanders zijn? Hoe kunnen negatieve meningen en overtuigingen overwonnen worden? Hoe kunnen we samenwerken als de houding van de ander ons ergert of choqueert? Hoe kunnen we sterk en solidair blijven, voor onszelf opkomen en toch empathisch blijven, de moed en bescheidenheid vinden om onszelf regelmatig in vraag te stellen, ons ego te observeren zodat het ons niet overspoelt wanneer we vermoeid zijn of genoeg hebben van alles?

Hoe leer je omgaan met woede zonder de ander of jezelf te verpletteren? Hoe kunnen we de afgunst, onderlinge vergelijking, jaloezie, schuldgevoelens, en allerlei angsten die zoveel mensen overweldigen – vooral tussen adolescentie en volwassenheid – transformeren om zo weer soepelheid, vertrouwen en welzijn in de relatie te herstellen?

Hoe kunnen we zowel zelfwaardering als empathie ontwikkelen, de twee sleutels tot een échte ontmoeting, maar ook tot het vermogen om onvermijdelijke conflicten op een vruchtbare manier te overbruggen?

Hoe kunnen we onszelf toestaan om onze gevoeligheid, onze fantasie én nauwgezetheid en onze kracht in te zetten voor een project wanneer de schuchterheid ons belemmert?

Hoe kunnen we de gevoelens van eenzaamheid, van onmacht, van de indruk alleen te zijn of niet begrepen te worden met ons leed of onze angsten aanvaarden en ombuigen, zonder in allerlei compenseermechanismen of verslavingen te vervallen? Hoe momenten van chaos doorstaan zonder je hoofd te verliezen?

Hoe voorkomen dat jaren van frustraties en negatieve projecties zich in je binnenste opstapelen als in een hogedrukkoker tot het punt waarop deze woede ten koste van onschuldige mensen ontploft?

We hoeven er geen tekening bij te maken: de epidemie van aanslagen, herhaaldelijk geweld, stress op het werk, brute echtscheidingen, burn-outs, zelfmoorden op steeds jongere leeftijd, overmatig gebruik van medicatie, verslavingen van allerlei aard, luidt de alarmbel. Nieuwe gevaren vragen om nieuwe preventiemaatregelen, nieuwe epidemies vragen om nieuwe hygiënevoorschriften.

Deze vreedzame benadering (*“pacific-actie”*) van zichzelf is allesbehalve naïef: ze vereist de ontwikkeling van zelfkennis en zelfbeheersing – een zoektocht die uiteindelijk veel voldoening geeft –, iets wat niet in boeken of op de school- of universiteitsbanken geleerd wordt. Dit wordt geleerd door middel van experimenten in groepsverband, in het gemeenschapsleven, op de school van het samenleven. En dat is de grote troef van de Samenlevingsdienst.

Empathie is niet iets dat kan worden afgedwongen of gewenst: het is iets dat wordt aangeleerd

Goede bedoelingen zijn niet genoeg. We hebben echt behoefte aan praktijkervaringen met concrete methoden die het onderscheidingsvermogen en de opening van het bewustzijn bevorderen. De leerervaringen waarover deze jongeren zich verblijden in hun getuigenissen zijn onder andere: zelfkennis, emotionele intelligentie en empathie, collectieve intelligentie, collegialiteit en gedeelde besluitvorming, het vermogen om te motiveren, betrokken te zijn en dus samen inspanningen te leveren om een gemeenschappelijk doel te bereiken, het vermogen om de bevrediging van onmiddellijke persoonlijke verlangens uit te stellen ten voordele van een meer verrijkend, inspirerend en vaak duurzamer gemeenschappelijk welzijn. Ze herinneren ons aan de broodnodige overgang van een verdeeld en verdelend wereldbeeld tussen 'ik' en 'jij', 'wij' en 'jullie', naar een samenleving die bezielde is door het bewustzijn van het 'wij allen, alle passagiers van de planeet Aarde'.

Laten we duidelijk zijn: als we het hebben over het belang van het ontwikkelen van empathie, is bijna iedereen het daarover eens, maar empathie is niet iets dat kan worden afgedwongen of gewenst. Het kan worden aangeleerd, zoals vreemde talen, autorijden of tuinieren.

De deelnemers die getuigen, hebben kunnen genieten van werkmethodes uit de zogeheten 'persoonlijke ontwikkeling'. Zij getuigen van het diepe gevoel van verantwoordelijkheid, openheid en bevrijding, die op – een duurzame manier – verworven zijn door praktijk en ervaring.

Deze methodes zijn zeer doeltreffend, maar nog steeds onbekend bij het grote publiek en bij een groot aantal leraren en besluitvormers op alle niveaus.

Wij zijn van mening dat, in het licht van de uitdagingen van vandaag, diepe persoonlijke ontwikkeling de sleutel is tot duurzame sociale ontwikkeling. Naar onze mening zijn zelfkennis en een vreedzame benadering (*pacific-acties*) een kwestie van volksgezondheid waarvan het leren op alle niveaus moet worden bevorderd.

'Het is moeilijk te zeggen wat je wilt doen als je niet weet wie je bent.' (Getuigenis van Elizabeth)

Wij willen al onze instanties en in het bijzonder onze politici aanmoedigen om de Samenlevingsdienst de middelen te geven om duurzaam te kunnen bestaan, zich in alle lagen van de samenleving bekend en gewaardeerd te maken en een model te worden voor het begeleidingsproces van de overgang van adolescent naar volwassene, van het leven als vreemdeling naar dat van een actief lid van een gemeenschap, van eenzaam leven naar een solidair leven, van een leven dat wordt ondergaan naar een gekozen leven. ■

David Van Reybrouck & Thomas d'Ansembourg¹

Brussel, maart 2019

¹ Auteurs van 'Vrede kun je leren', De Bezige Bij, 2017

PROLOOG

Het Platform voor de Samenlevingsdienst viert zijn tiende verjaardag en het boek dat u in uw handen houdt is voor iedereen die zich dagelijks inzet met als doel de institutionalisering van de Samenlevingsdienst, de mooiste manier om dit te vieren.

10 jaar bestaan en 10 jaar strijd, dat is veel en weinig tegelijkertijd.

Weinig, ten opzichte van het maatschappelijk project dat de Samenlevingsdienst is, zeker in een land als het onze, met zijn bijzondere institutionele complexiteit. Het doel dat de initiatiefnemers van dit project nastreven, heeft nood aan de steun van de politieke partijen die aan de macht zijn en aan de proactieve tussenkomst van de verschillende bestuursniveaus. Het is te betreuren dat een project als dit vandaag de dag nog steeds geen deel uitmaakt van het overheidsbeleid van ons land en er dus nog steeds niet de mogelijkheid geboden wordt aan duizenden jongeren om een dergelijke fundamentele, voor de maatschappij heilzame, ervaring op te doen. Geconfronteerd met de huidige institutionele lasagne moeten we waarschijnlijk “de tijd tijd geven”, zoals men zegt. Ik ben er echter van overtuigd dat we dicht bij ons doel zijn.

10 jaar, dat is uiteraard veel voor de mannen en vrouwen, de collectieven, verenigingen, stichtingen, universiteiten, persoonlijkheden, die al die tijd werkten, en nog steeds werken, aan een goede uitkomst.

Graag wil ik in het voorwoord van dit mooie boek alle mensen en organisaties bedanken die overtuigd zijn van het dwingende nut van een dergelijk programma voor jongeren, met het oog op een meer inclusieve en sociale samenleving. Soms, wanneer we herhaaldelijk met obstakels geconfronteerd worden, is het dankzij jullie drijvende kracht dat we erin blijven geloven. Maar meer nog is het door te zien welk ongelooflijk positief effect dit project op de jongeren heeft, dat we weer nieuwe energie krijgen om door te gaan.

Bedankt aan de leden –organisaties van de civiele maatschappij, openbare of half openbare diensten, stichtingen, verenigingen,... – voor de vriendelijke en professionele ontvangst en omkadering die jullie de jongeren in Samenlevingsdienst bieden.

Bedankt aan het team, aan iedereen die er nu of in het verleden deel van uitmaakte, voor het werk dat onvermoeibaar voortgezet wordt, soms in moeilijke omstandigheden.

Bedankt aan de huidige en voormalige leden van de bestuursorganen, de raad van bestuur en algemene vergadering, voor hun persoonlijke inzet en hun expertise.

En ten slotte, bedankt aan François Ronveaux, directeur van het Platform, wiens enthousiasme, energie en strijdlust perfect aangevuld worden door een sterk analytisch vermogen en een duidelijk inzicht in de actie die ondernomen moet worden om de voortzetting van dit project te garanderen. ■

Veel leesplezier,

Michel Steyaert,

*Voorzitter van het Platform voor
de Samenlevingsdienst.*

INLEIDING

LEVE DE SAMENLEVINGSDIENST!

25. Vijfentwintig jongeren. Allemaal verschillend. Allemaal uniek. Vijfentwintig, dat is exact hetzelfde aantal als dat van een *lichting*: een groep jongeren die samen, op hetzelfde moment, een Samenlevingsdienst volbrengen. Vergelijkbaar met de diversiteit onder de deelnemers van elke lichting, hebben ook de jongeren die in dit boek getuigen erg uiteenlopende levenslopen, drijfveren, aspiraties en belevingen zowel vóór, tijdens als na hun Samenlevingsdienst.

Jongeren van hier, jongeren van daar, man, vrouw, homoseksueel, transgender, handige harry, intellectueel, op de dool, op zoek, in pauze, in volle overgang naar iets nieuws, zorgeloos, stadsmus, plattelandsmens, met een Belgische of met een migratieachtergrond, migrant, nieuwkomer, vluchteling, werkloze, in wachttijd, bij het OCMW, niet gelovige, katholiek, moslim, protestant, kind-moeder of alleenstaande vader, onder elektronisch toezicht, zonder diploma, vroegtijdig schoolverlater, bachelor, hoog- of laaggeschoold, blind, doof, met een handicap, autist, introvert of extravert, Franstalig, Nederlandstalig, Duitstalig, van alle uit-hoeken van het land,... jongeren van hier, jongeren van daar. Diversiteit staat centraal bij de Samenlevingsdienst!

Deze sociale en culturele mix is niet zomaar een waarde op zich, maar wordt ingebed in een pedagogisch project. Meer dan het bij elkaar brengen van een verzameling verschillende individuen, en zonder etiketten¹ op mensen te plakken, gaat het om het teweegbrengen van een echte uitwisseling, met ontmoetingen, interacties, gezamenlijke belevingen,... Samen ondernemen om beter te kunnen samenleven! Dat is een motivatie die alle jongeren delen. De erkenning voor het aangereikt krijgen van een kader waarbinnen ze dit “ondernemen” in de praktijk kunnen brengen, is een van de eerste zaken die naar boven komen in de meeste getuigenissen.

“Jullie programma bevrijdt de jongeren van het dictaat van de zelfstandigheid” zei de bekende psychiater Jean-Pierre Lebrun ons. Familiale druk, sociale druk, werkdruk... Gebruik kunnen maken van een spreekwoordelijke “sas” om zichzelf terug te vinden en beter te leren kennen, om te zien hoe anderen ons zien en vice versa, om te experimenteren alvorens meer definitieve keuzes te maken... Dat is van fundamenteel belang!

¹ Zie de getuigenis van Élisabeth op (blz. 65) en de tekst van Abraham Franssen in het voorlaatste hoofdstuk (blz. 141)

Een structureel en structurerend kader aanbieden, waarbinnen de jongeren van vandaag zich welkom voelen, is waarschijnlijk een van de mooiste cadeaus die men hen kan geven. Na de tienerjaren, op het moment dat men verondersteld wordt zijn leven in handen te nemen, in een wereld in crisistijd, in verandering, zijn steeds meer jongeren de weg een beetje kwijt, op zoek naar een project, naar zingeving, naar zichzelf en naar vertrouwen in het eigen kunnen. Ze hebben zelden de mogelijkheid om hun kunnen te bewijzen, om hun kunnen aan zichzelf te bewijzen. Ik bedoel concreet, in de realiteit. In het leven. Het echte leven. Niet tussen de schoolmuren of binnen de familiecocon, maar in de echte wereld. Dus ja natuurlijk, contact en uitwisselingen met leeftijdsgenoten in een dankbare omgeving, dat is belangrijk! Leeftijdsgenoten in wie ze zich ten eerste kunnen herkennen als zoekende jongvolwassenen, met wie ze vervolgens ervaringen delen – uitproberen, fouten maken, vallen en opstaan, bezorgdheden, verwezenlijkingen en successen delen -, en met wie ze ten slotte in een sfeer van wederzijds vertrouwen en kameraadschap projecten opzetten, verantwoordelijkheid opnemen, hun talenten inzetten voor anderen, zich openstellen voor zichzelf en voor anderen door gezamenlijk actie te ondernemen – een bron van trots – en mee te werken aan een gedeelde wereld.

Want laten we ons niet vergissen! De Samenlevingsdienst is in de eerste plaats een engagement. Om te beginnen, een engagement ten opzichte van zichzelf. Voor een lange periode en voltijs. De Samenlevingsdienst is veeleisend en vraagt wilskracht en regelmaat: twee kwaliteiten die we jongeren vaak ontkennen. Daarnaast ook een engagement ten opzichte van anderen. Ten

opzichte van de zwakkeren, onderdrukten, ouderen, mindervaliden, kinderen, het klimaat, de natuur, de cultuur, het onderwijs,... Kortom: voor de solidariteit en het gemeenschappelijk goed.

“Zich engageren, dat is zich verbinden en zich bevrijden”, zegt Martin Hirsch, oud-voorzitter van het Franse agentschap voor de ‘Service Civique’. “Zich verbinden, want men schaaft zich achter een bepaald doel en erkent zijn verplichtingen. (...) Zich bevrijden, want het engagement is een keuze. Een keuze die men maakt omdat men hoopt te kunnen bijdragen aan verandering in de wereld, in plaats van gevangen te zitten in de wereld zoals ze is.”²

Zich minstens één keer in het leven realiseren, door de confrontatie aan te gaan met de realiteit, dat de wereld zich niet beperkt tot een aantal vrienden of *likes*. In deze tijden van virtuele almacht en van affiniteitnetwerken uit zijn comfortzone treden en de realiteit beleven door zich onder te dompelen in de eenzaamheid van oude mensen, de armoede van daklozen, het leed van migranten of de bezorgdheid van ziekenhuispatiënten. Maar ook het plezier ontdekken dat achter de miserie verscholen zit. De confrontatie aangaan met ecologische uitdagingen, zich lichamelijk inzetten voor fysiek werk, kansarme kinderen woorden en zinsbouw bijbrengen,... Kortom, zich openstellen voor de realiteit van de wereld in al haar facetten, voor de sociale behoeften en de ecologische vraagstukken, en zijn steentje bijdragen door een stukje van zijn leven aan de gemeenschap te wijden.

² *L'aventure: Pour quoi faire?*, ouvrage collectifs, Éditions Points, 2013

Is dat geen garantie voor *sociale vrede*?

Is dat geen echte *emancipatie*?

Is dat geen *sociale en culturele vermenging*?

De Samenlevingsdienst is een stukje van het leven waarin geëxperimenteerd kan worden, samen met anderen en ook in dienst van anderen.

Dat is niets minder dan echt burgerschap!

Maar opgepast, geen professionele recuperatie en geen kwalificerende doelstellingen. Opgepast voor elitarisme en voor verborgen tewerkstelling, de twee hellende vlakken van de Samenlevingsdienst. Het is uitgesloten dat de beste profielen geselecteerd zouden worden voor de invulling van bestaande functies in de ontvangstorganisaties. Het gaat om een inspanningsverbintenis, geen resultaatsverbintenis. De jongere geeft alles wat hij kan, en soms zelfs meer, maar het doel is nooit om vooropgestelde resultaten te behalen of om inkomsten te genereren. De Samenlevingsdienst doet ook niet aan normatieve evaluatie. Iedereen heeft het recht om fouten te maken. Een tijd voor ontwikkeling? Ja, want zich ontwikkelen doet men door te leren van zijn omzwervingen. Van het toch ten minste te proberen. Groeien door te falen én groeien door te slagen. Dat is wat aangemoedigd wordt in de Samenlevingsdienst.

Een zorgzaam en betrokken team begeleiders omkadert de jongeren. Een team dat luistert, hoort, begrijpt, sensibiliseert, bewustwording stimuleert, vormt, waardeert, erkent, begeleidt,...

“Het echte leven, dat is wanneer men ontdekt dat men tot iets in staat is waarvan men niet wist dat men ertoe in staat was.” zegt Alain Badiou. Dit citaat vat de verhalen van de jongeren perfect samen.

Het is dus een beetje van dit alles dat we wilden laten doorklinken in de verhalen en foto's van deze jongeren. Iedereen zal zijn eigen mening vormen bij het lezen van dit boek, maar het lijkt erop dat het opzet gelukt is.

Na 10 jaar mobilisatie en meer dan 1000 jongeren die aan het programma deelgenomen hebben, was het belangrijk voor de verantwoordelijken van het Platform om op een kwalitatieve manier verslag uit te brengen van de impact die het programma heeft op de trajecten van deze jongeren.

De eerste hoofdstukken van het boek beschrijven het conceptuele kader van de Samenlevingsdienst en situeren het ontstaan ervan binnen de Belgische context, met zijn historische en politieke aspecten, en in vergelijking met gelijkaardige programma's elders in Europa. Het hoofdstuk getiteld “Samenlevingsdienst in het kort” presenteert en detailleert het actuele programma in België. In het laatste hoofdstuk komen twee onderzoekers aan het woord, een Franstalige en een Nederlandstalige, om de essentie van deze getuigenissen te vatten op sociologisch en educatief vlak.

Het hart van dit boek is een afwisseling van zwart-en-wit foto's van deze 25 jongeren en hun getuigenissen. Zonder elk verhaal te willen reduceren tot één enkele dimensie – want een van de rijkdommen van de Samenlevingsdienst is juist dat het op een multidimensionale manier een impact kan hebben op elke levensloop – vertellen deze interviews o.a. over: de integratie van nieuwkomers of vluchtelingen (Abdul Rachid, Garba, Sarah et Sara), veerkracht (Melvin, Charline, Anthony, Gloria), de rijkdom van een uitwisseling in een andere gemeenschap van het land (Alice), een vroegtijdig schoolverlater die de weg naar de schoolbanken weer terugvindt (Cloé), het belang van een tijd voor ontwikkeling (Chadi, Nick et Roy, Naomi), het ontwikkelen van zelfbewustzijn (Élisabeth, Ondine), de integratie van mensen met een handicap (Maité, Jérôme), van jongeren met gerechtelijke problemen (Michael) en met psychiatrische problemen (Élise), heroriëntering (Paul), openstelling tot de realiteit en de anderen (iedereen, maar in het bijzonder Simon), en sociaal en maatschappelijk engagement (iedereen, maar in het bijzonder Tilde, Victoria, Jakob).

Elk verhaal is treffend en wijst ons op de relevantie – om niet te zeggen de urgentie – om dit soort programma op grote schaal te ontwikkelen in België. Nochtans heeft ons land een zekere achterstand wat de inrichting van dergelijk programma's die de jongeren kunnen mobiliseren betreft. Al onze buurlanden hebben sinds lange tijd programma's geïnstitutionaliseerd die vergelijkbaar zijn met de Samenlevingsdienst en waar elk jaar honderden duizenden jongeren aan deelnemen.

We hopen dat dit boek ertoe kan bijdragen dat de politieke klasse de urgentie inziet van het opzetten van een wettelijk kader om de Samenlevingsdienst op grote schaal te kunnen ontplooiën in ons land. Het land én de jongeren hebben er nood aan. ■

Leve de Samenlevingsdienst!

François Ronveaux, 11 maart 2019.

C O N T E X T

CONTEXT

De recente opkomst van burgerdienstprogramma's, die van land tot land verschillende namen dragen¹, kan worden geïnterpreteerd als een institutioneel antwoord op de evolutie van deze maatschappijen – en van de burgers waaruit ze zijn samengesteld – naar meer moderniteit, wat in termen van jeugdzorg 'meer emancipatie' kan betekenen. De recente en wereldwijde opkomst van deze nationale jongerenmobilisatieprogramma's rond burgerschap, solidariteit en diversiteit situeert zich in de context van een complex en verward tijdperk waarin het 'moderne subject'¹ dat de jonge burger is, zich enigszins verloren en hulpeloos voelt, en worstelt met het vinden van zijn of haar weg en plaats in de samenleving (zie het kader over 'de overgangsfase').

Zonder in detail in te gaan op deze sociaal-politieke analyse, die een lange uiteenzetting verdient en die ook wordt aangehaald door de teksten van Abraham Franssen en Beno Schraepen aan het einde van dit boek, lijkt het ons belangrijk om de Belgische context van de komst van de Samenlevingsdienst in zijn historische en politieke aspecten te situeren, in het licht van de internationale context, in het bijzonder de Europese.

De International Association of National Youth Service Organizations – IANYS – definieert de Samenlevingsdienst op basis van de volgende criteria:

- gericht op jongeren (16-30 jaar);
- biedt de mogelijkheid om deel te nemen aan projecten van algemeen belang;
- omvat een vormingsproces dat bijdraagt aan de persoonlijke ontwikkeling van de jongere en de verwerving van sociale vaardigheden;
- vereist een voltijds en langdurig engagement (minimaal 6 maanden);
- geeft jongeren de middelen om in hun levensonderhoud te voorzien;
- wordt ondersteund en aangemoedigd door de staat en betreft alle actoren uit de samenleving.

¹ Bundesfreiwilligendienst (Duitsland), Service Civique (Frankrijk), Maatschappelijke Diensttijd (Nederland), Servizio Civile (Italië), Service Volontaire (Luxembourg), ... Zie kaart blz. 27.

De overgangsfase... Een kenmerk van de hedendaagse jeugd

Het is veelzeggend dat publieke programma's, die jongeren een gestructureerd kader bieden voor engagement en emancipatie, overal ter wereld floreren. Deze opkomst kan worden geïnterpreteerd als het antwoord van de maatschappij op de behoeften van jongeren die een nieuwe levenswijze tot uitdrukking brengen. Deze levenswijze wordt gekenmerkt door de verlenging van de 'overgangsfase', om de term van jeugdsociologen² te gebruiken, met name de noodzaak om te experimenteren en zich te emanciperen in de specifieke periode tussen het einde van de leerplicht en de intrede in het beroepsleven. Sinds een aantal decennia is deze periode voor een aantal jongeren steeds langer en moeilijker geworden, in een wereld die steeds sneller draait.

Laten we deze evolutie illustreren met een beeld, dat ongetwijfeld karikaturaal is, maar toch veelzeggend: bijna een eeuw geleden was een jongeman op 25-jarige leeftijd getrouwd, vader van meerdere kinderen en had hij een baan die vaak onveranderd bleef tot het einde van zijn leven. Terwijl in onze hedendaagse samenlevingen veel jongeren op de leeftijd van 30 jaar nog steeds thuis wonen – of op de kosten van hun ouders – en zich afvragen wat ze met hun leven gaan doen.

Met andere woorden: *Veranderingen in gezins- en professionele socialisatiepatronen vereisen een herdefiniëring van de toegangsmodi tot de volwassenheid en bijgevolg een herdefiniëring van het algemene socialisatiemodel. De jeugd is niet langer dit korte moment van aanpassing tussen ambities en een baan, beide bepaald door het sociale milieu van herkomst. Het is een veel langere en complexere periode geworden waarin individuele aspiraties en sociale status geleidelijk zullen convergeren. Het is het 'model van de experimentatie'. Dit convergentiewerk is lang en moeilijk. Het gaat bijna altijd om een zoektocht met 'trial and error'. (...) Dit houdt geen verband met een economische of sociale crisis, het is tegenwoordig de normale manier om de jeugd in moderne samenlevingen door te brengen.*³

² Lees hieromtrent 'Jong(ere) zijn in de 21ste eeuw' in het artikel van Abraham Franssen op blz 142.

³ Vertaald uit het boek van Olivier Galand, *Les jeunes*, La Découverte, pp. 92, 2009.

HISTORISCHE CONTEXT

Het tijdperk waarin burgerschap in wezen werd belichaamd door patriottisme en de bijdrage van de burgers aan de gewapende verdediging van het vaderland, heeft geleidelijk aan en na lange strijd plaatsgemaakt voor een hedendaagse visie van burgerparticipatie in het politieke en sociale leven, gebaseerd op het algemeen belang en humanistische principes. De enige erfenis van de militaire dienstplicht aan de Samenlevingsdienst is het belang van sociale en culturele vermenging⁴. De invoering van de burgerdienst in 1964 naar aanleiding van de actie van Jean Van Lierde⁵ en andere ‘gewetensbezwaarden’ vormde een belangrijke maatschappelijke evolutie. Er werd een nieuw mobilisatiekader uitgetekend, gebaseerd op burgerparticipatie en vredeseducatie. De Belgische burgerdienst bleef echter een soort minderwaardige versie van de militaire dienstplicht omdat de toegangsvoorwaarden veel restrictiever waren in termen van duur en vergoedingen. Toen de Belgische dienstplicht in 1994 werd afgeschaft, stelde de overheid – in tegenstelling tot andere Europese landen – geen enkel initiatief voor om de burgerdienst te behouden, waardoor ook deze verdween.

4 En dan nog, het ging toen enkel om valide mannen en niet om vrouwen en mensen met een beperking.

5 In tegenstelling tot Duitsland, die op het begin van dit millennium de *Zivildienst* op dezelfde voorwaarden dan de *Militärdienst* aanbood, qua duur en vergoeding, wat de jongeren massaal deed toestromen naar de burgerdienst.

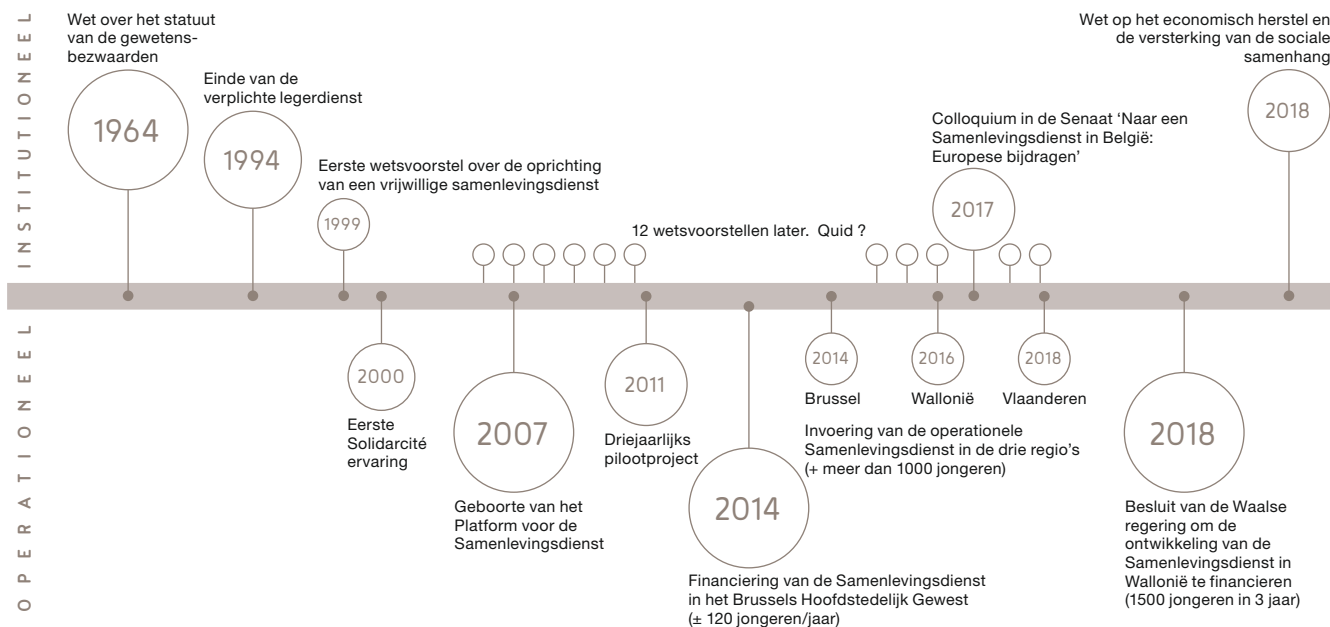
POLITIEKE CONTEXT

Het eerste echte wetsvoorstel ‘over de organisatie van een vrijwillige burgerdienst’ dateert uit 1999 en presenteerde een vernieuwde, moderne versie van de Burgerdienst. Sindsdien zijn niet minder dan een dozijn andere voorstellen ingediend door vertegenwoordigers van verschillende partijen. Helaas werden de meeste van deze wetsvoorstellen door parlementsleden ingediend toen ze in de oppositie zaten... Geen enkel voorstel is er dan ook doorgekomen.⁶

Het Platform voor de Samenlevingsdienst / Plateforme pour le Service Citoyen / Plattform für einen Bürgerdienst werd eind 2007 opgericht met als maatschappelijk doel⁷ alle actoren van de samenleving te mobiliseren voor de invoering van een dergelijke wet, de institutionalisering ervan en de uitvoering van de Samenlevingsdienst in België. Vandaag verenigt het Platform meer dan 400 organisaties en blijft het zijn pleidooi verder voeren, zich jaar na jaar baserend op meer expertise, een bredere erkenning en concrete resultaten. De Samenlevingsdienst werd opgenomen in verschillende regionale, communautaire en sectorale beleidsverklaringen.

6 In 2010 is er wel een wetsvoorstel ingediend door Parlementsleden van de meerderheid, maar de federale regering viel twee maanden later en dit betekende het einde voor dit geëngageerder wetsvoorstel.

7 Uittreksel van de statuten: *De vereniging heeft tot doel het promoten en inrichten in België van een Samenlevingsdienst voor alle jongeren tussen 18 en 25 jaar oud met als doel hun persoonlijke ontwikkeling en hun integratie in de maatschappij als actieve, kritische, solidaire en verantwoordelijke burgers te bevorderen.*

Op operationeel vlak dateren de eerste initiatieven rond 'Samenlevingsdienst' uit de jaren 2000, toen de Brusselse vereniging SOS Jeunes de 'Burgerjaren' oprichtte. Deze collectieve Samenlevingsdienstformule, gespreid over 9 maanden en gestructureerd rond drie assen (burgerparticipatie, opleidingstijd, persoonlijke ontwikkeling), is vooral gericht op kansarme stadsjongeren. Na een testfase werd het programma geïmplementeerd door de onafhankelijke vzw Solidarcité⁸. Deze vereniging werd later een van de stichtende leden van het Platform.

De implementatie van de Samenlevingsdienst (zie volgend hoofdstuk) begon in 2011 met drie jaar durende proefprojecten in heel België (zowel de drie Gemeenschappen als de drie Gewesten), gefinancierd met middelen van het Waals Gewest en de Vlaamse Regering en met federale subsidies.

Na deze pilootjaren heeft het Brussels Hoofdstedelijk Gewest de leiding genomen en stelt het meer dan honderd jongeren per jaar in staat om een Samenlevingsdienst te ervaren dankzij regionale financiering in combinatie met Europese fondsen (ESF) die tot 2020 zijn toegekend.

⁸ De vzw Solidarcité (www.solidarcite.be) is later een netwerk geworden (www.reseau-solidarcite.be)

Het project werd in 2015 opnieuw opgestart in Wallonië dankzij de steun van verschillende Waalse ministers en ging een stap verder toen de Waalse regering in juni 2018 een positieve stemming uitbracht voor de ontwikkeling van de Samenlevingsdienst voor 1500 jongeren gedurende een periode van drie jaar.

In Vlaanderen werd de Samenlevingsdienst in 2018 opnieuw opgestart op basis van cofinanciering tussen het Europees Sociaal Fonds (ESF), de Vlaamse regering en verschillende grote steden, in het bijzonder de stad Mechelen. Deze nieuwe financiering maakt het mogelijk om het programma jaarlijks aan een vijftigtal jonge Vlamingen aan te bieden.

Sinds 2015 zijn er uitwisselingsprojecten met Duitsland, Frankrijk en Luxemburg ontwikkeld in het kader van partnerschappen binnen de 'Grote Regio' en sinds 2017 vinden er internationale uitwisselingen plaats met Italië (Servizio Civile Internazionale).

Zoals gezegd hebben al meer dan 1000 jongeren in België een Samenlevingsdienst verricht. De resultaten zijn zeer bemoedigend, voornamelijk wat betreft de impact op het traject van de jongeren. We zullen in de conclusie op deze resultaten terugkomen, die door externe audits⁹ zijn geobjectiveerd.

INTERNATIONALE CONTEXT

Bijna 60 landen beschikken over een wet die een vorm van Samenlevingsdienst omkadert, goed voor meer dan 230 operationele programma's wereldwijd. West-Europa, Noord-Amerika, een deel van Zuid-Amerika en van Azië, Centraal- en Zuid-Afrika hebben dergelijke programma's. Deze programma's zijn vrij recent tot stand gekomen en doen hun intrede als geïnstitutionaliseerde kaders voor jongerenparticipatie die beantwoorden aan de behoeften van zowel de overheden als hun jongere generaties. Europa telde in 2000 slechts één programma, terwijl dat er in 2019 al 12 zijn, de meest recente oprichting van de 'Maatschappelijke Diensttijd' in Nederland inbegrepen.

In het hierboven genoemde perspectief van herpositionering van onze democratische grondbeginselen en de toe-eigening ervan door de burgers, is het zeker niet onbelangrijk om op te merken dat de zes Samenlevingsdienstprogramma's die in Europa geïnstitutionaliseerd zijn – op vrijwillige basis en met een vernieuwende aanpak – in de zes stichtende lidstaten van de Europese Unie* zijn opgericht. ■

9 Evaluatie van de Samenlevingsdienst uitgevoerd door de vzw Platform voor de Samenlevingsdienst: 1) Evaluatie van de uitvoering van de Samenlevingsdienst in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, BIEF N.V., juli 2016; 2) Evaluatie van de effecten van de Samenlevingsdienst op jonge Brusselaars, BIEF N.V., 31 augustus 2016.

Finland
Siviilipalveluskeskus/ Civiltjänstcentralen

Litouwen
Nacionalinė jaunimo savanoriškos veiklos programa

Nederland*
Maatschappelijke Diensttijd

België*
Samenlevingsdienst

Frankrijk*
Service Civique

Zwitserland
Service Civil

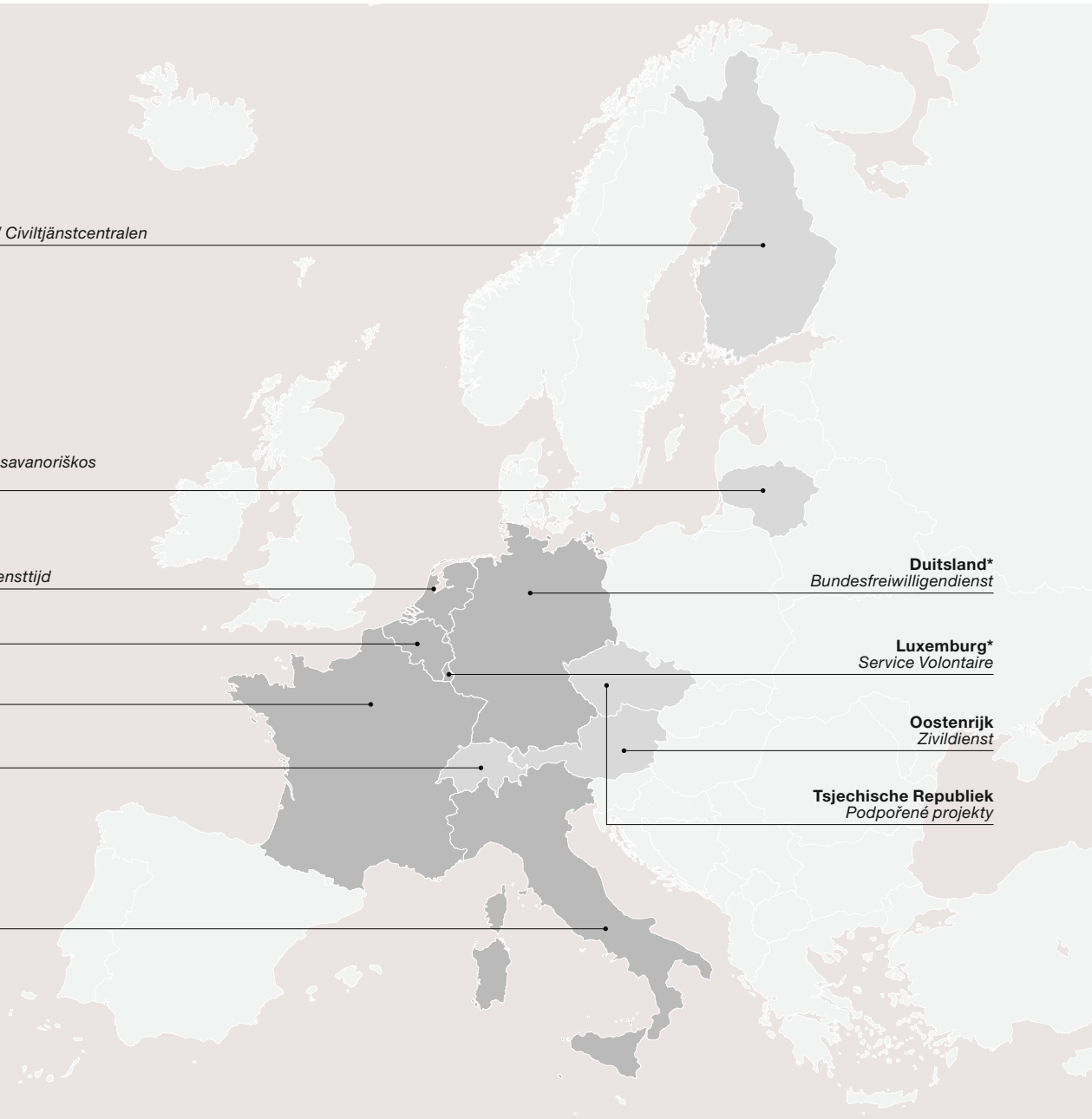
Italië*
Servizio Civile

Duitsland*
Bundesfreiwilligendienst

Luxemburg*
Service Volontaire

Oostenrijk
Zivildienst

Tsjechische Republiek
Podpořené projekty

FOCUS OP HET PROGRAMMA VAN DE SAMENLEVINGSDIENST

De jongeren die in dit boek getuigen, hebben allemaal een Samenlevingsdienst verricht, een programma dat in Vlaanderen, Brussel en Wallonië op dezelfde manier wordt aangeboden. Het programma, dat operationeel is in heel België, is het resultaat van een reeks evaluaties uitgevoerd op pilootprojecten in de afgelopen acht jaar. Op dit ogenblik hebben meer dan 1000 jongeren in België een Samenlevingsdienst verricht.

Het programma is ‘algemeen’ in die zin dat het overeenkomt met een algemene manier waarop de Samenlevingsdienst in de landen die deze ingevoerd hebben, georganiseerd wordt: een dispositief dat vermenigvuldigd kan worden, gebaseerd op ‘het matchen’ tussen een jongere en een organisatie die hem ontvangt, met afwisseling tussen project- en vormingstijd.

De toegang is ‘universeel’: alle jongeren kunnen deelnemen en er wordt gestreefd naar een harmonieus evenwicht tussen de collectieve en individuele dimensies.

De doelstellingen, programmastructuur, omkadering, vormingen en projecten worden op de volgende wijze ingevuld.

DOELSTELLINGEN

De Samenlevingsdienst voorgesteld door het Platform beantwoordt aan vier fundamentele doelstellingen:

- **De persoonlijke ontwikkeling van jongeren bevorderen**

In een omgeving waar veilig kan worden geëxperimenteerd en gewerkt, leert de jongere in Samenlevingsdienst zichzelf beter kennen, beter om te gaan met anderen en te bepalen wat hij van zijn leven wil maken (hij wordt mondiger, zelfbewuster). Door de afwisseling van werk- en vormingsmomenten leert de jongere te reflecteren over zijn ervaringen, wat hem kennis en basisvaardigheden bijbrengt, zoals leren doen, leren zijn en leren handelen.

- **De sociale cohesie vergroten
(sociaal-culturele vermenging)**

De Samenlevingsdienst draagt bij tot de ontmoeting, uitwisseling en het creëren van banden tussen jongeren afkomstig uit verschillende sociaal-culturele milieus, waardoor hun integratie binnen een groep en hun integratie in de samenleving wordt versterkt. Tijdens de Samenlevingsdienst komt de jongere in contact met diverse doelgroepen (bejaarden, gehandicapten, kinderen,...), wat verder bijdraagt tot een grotere sociale cohesie.

- **Een geëngageerd burgerschap aanmoedigen**

De Samenlevingsdienst biedt jongeren de middelen aan om zich beter te informeren over de burgerrechten en -plichten die verbonden zijn met hun land en Europa. Jongeren leren om actief deel te nemen aan de maatschappij, wat leidt tot een betere samenleving, en ze ontwikkelen een kritische geest door een beter inzicht in de maatschappelijke uitdagingen. De jongeren experimenteren met participatie en engagement, een echt laboratorium voor het samen-leven!

- **De solidariteit versterken**

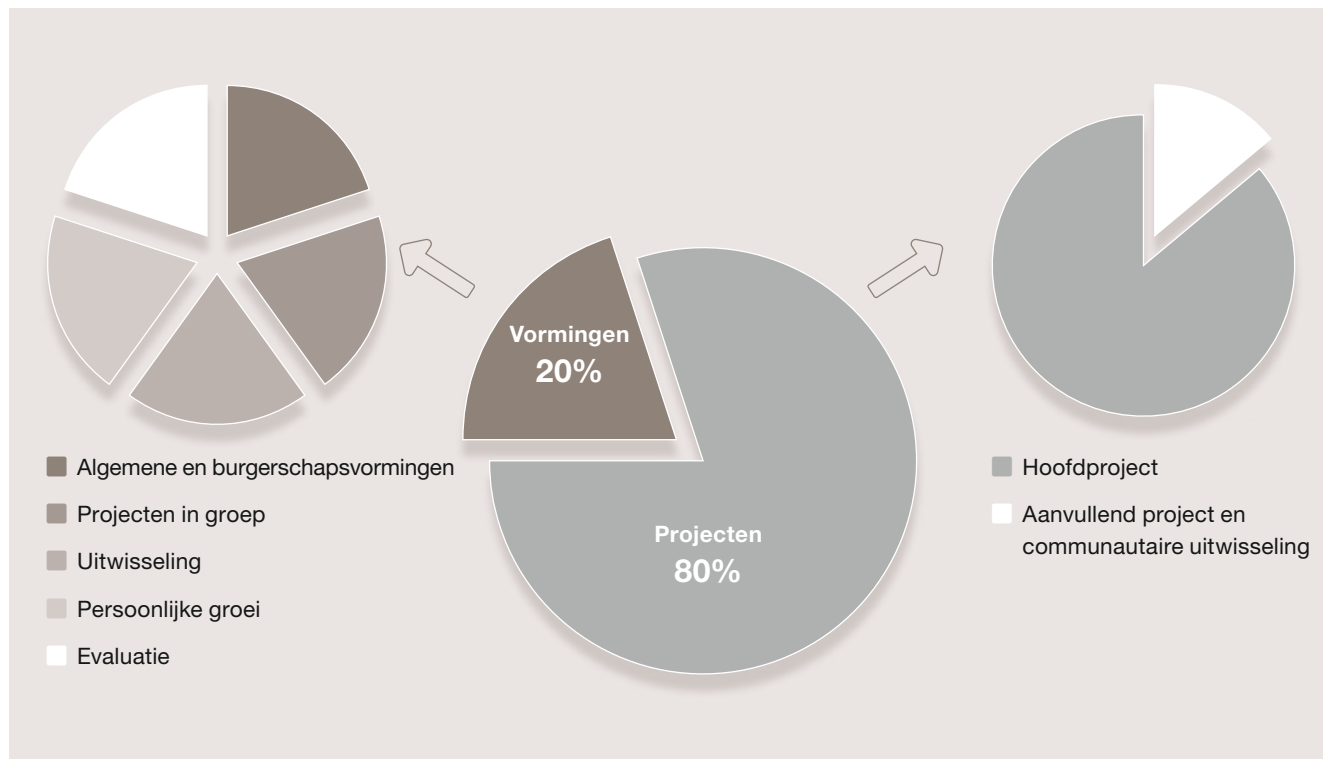
De Samenlevingsdienst creëert een evenwicht tussen individuele (ik) en collectieve (ons) behoeften om een gelijkwaardige samenleving op te bouwen. De jongere leert de gemeenschappelijke belangen, maatschappelijke behoeften en vormen van maatschappelijke solidariteit beter kennen, zijn wijze van solidariteitsbetrokkenheid te definiëren en zich daartoe te engageren.

STRUCTUUR VAN HET PROGRAMMA

Het programma van de Samenlevingsdienst ziet er als volgt uit:

- Programma van 6 maanden
- De wekelijkse structuur bestaat uit een afwisseling van 4 dagen in het hoofdproject (28 uur per week) en één dag vorming (7 uur per week).
- Toegankelijk voor alle jongeren van 18 tot 25 jaar (geen selectie op basis van bekwaamheden, diploma of CV).
- De jongere heeft het statuut van vrijwilliger¹ en ontvangt een vergoeding van € 10 per dag aangevuld met maximum € 100 per maand voor verplaatsingskosten.
- Het Platform voor de Samenlevingsdienst coördineert het programma en:
 - staat in voor de algemene organisatie en administratieve opvolging,
 - zorgt voor de omkaderende opleiding van de projectbegeleiders,
 - verstrekt de meeste vormingen aan de jongeren in Samenlevingsdienst.
- De jongere in Samenlevingsdienst:
 - is 70% van de tijd bezig met zijn hoofdproject,
 - besteedt 10% van de tijd aan aanvullende projecten en/of communautaire uitwisselingen,
 - besteedt 20% van de tijd aan vorming, uitwisseling van ervaringen, groepsprojecten, oriëntatiemomenten en evaluaties.
- De ontvangstorganisatie wordt actief betrokken:
 - ze verwelkomt de jongere gedurende 4 dagen per week voor een project dat nuttig is voor de gemeenschap,
 - als mentor ondersteunt en begeleidt ze de jongere bij het uitvoeren van zijn project,
 - ze leert de jongere binnen zijn projecten meer burgerzin aan.
- De gastorganisaties (vzw's, overheidsdiensten,...) situeren zich in vier sectoren:
 - Personenzorg en solidariteit
 - Cultuur en educatie
 - Milieu en duurzame ontwikkeling
 - Sport

¹ De Samenlevingsdienst valt momenteel onder de wet Vrijwilligerswerk (2005). Dit wetgevingskader is echter te restrictief en staat niet toe dat een Samenlevingsdienst volledig en op grote schaal wordt ingevoerd. Het doel van het Platform voor de Samenlevingsdienst is het verkrijgen van een nieuw wettelijk kader voor de toekenning van een statuut en financiering die in verhouding staat tot het potentieel van het programma.

De Samenlevingsdienst biedt een jongere de basis voor het verwerven van transversale vaardigheden die bijdragen tot zijn persoonlijke ontwikkeling. De afwisseling van concrete projecten in een werkgerichte omgeving en momenten om via vorming wat afstand te nemen (leren nadenken over de beleefde ervaringen), draagt bij tot de autonomie en empowerment van de jongere. Hij laat er zijn toekomstplannen rijpen zonder sociale of familiale druk en kan beter onderscheiden wat hem écht goed ligt.

(Her)verbonden met zichzelf en zijn diepste verlangens, kan de jongere beter inschatten welke plaats die hij in de samenleving wil innemen.

De omkadering

- De Samenlevingsdienst wordt georganiseerd in groepen van 25 jongeren met zeer verschillende achtergronden onder begeleiding van twee groepsverantwoordelijken (bestaande uit een vrouw en een man, een senior en een junior).
- De groepsverantwoordelijken geven zelf de meeste vormingen (groepsdynamiek, oriëntatiemodule, burgerschapstraining, politieke rally...), maar organiseren er ook met de medewerking van externe vormingswerkers (EHBO, geweldloze communicatie, handicap...).
- Een verantwoordelijke voor individuele opvolging, die gespecialiseerd is in psychosociale begeleiding, zorgt voor de opvolging van kwetsbare, ontheemde jongeren. Deze begeleider helpt de jongeren ook om hun professionele toekomstperspectieven aan het eind van de Samenlevingsdienst te bepalen.
- De Samenlevingsdienst begint met een integratieweek (vier dagen op locatie met o.a. een groepsproject) en eindigt met een tweedaagse terugblik en evaluatiemoment (ook op locatie).
- De Samenlevingsdienst wordt afgesloten met een slotceremonie in het federaal parlement, waar de jongeren een getuigschrift ontvangen uit handen van politici (Kamerleden, ministers,...).

De stapsgewijze erkenning van en waardering voor het engagement van de jongere via een grote symboliek bij elke nieuwe fase (integratieweek, het opstellen van een gemeenschappelijk handvest, slotceremonie in het federale parlement, enz.) is een belangrijke dimensie van het pedagogisch project.

De vormingen

De Samenlevingsdienst wijdt 20% van de tijd aan vormingen. Een vorming is een langdurig proces waarbij elke jongere ook gepersonaliseerde begeleiding krijgt. Die pedagogische invalshoek is van groot belang om iedereen een gelijke toegang tot de Samenlevingsdienst te waarborgen. Zo krijgen ook jongeren zonder houvast, die afgehaakt zijn of zich ontheemd voelen, de kans om deel te nemen aan het programma en voor zichzelf weer een toekomst uit te bouwen.

Het vormingsprogramma bestaat uit 5 krachtlijnen:

1. **Algemene vormingen** in burgerschap en burgerzin: sommige vormingen zijn verplicht (geweldloze en interpersoonlijke communicatie, democratische waarden en instellingen, EHBO-brevet van het Rode Kruis, interculturaliteit, verantwoord consumeren), andere worden op maat aangeboden (intergenerationele aspecten, handicap, Noord-Zuidrelaties, Europees burgerschap, media-educatie, mindfulness, sociaal ondernemerschap, gendergelijkheid...).

2. **Groepsopdrachten:** dit zijn activiteiten die door een (of meerdere) groep(en) jongeren in Samenlevingsdienst worden uitgevoerd en waarbij groepsdynamiek, hulpverlening en solidariteit tussen gelijken of met de betrokkenen worden aangemoedigd. Deze gemeenschappelijke projecten zijn zeer breed: hulp bij het verhuizen van een rusthuis, het planten van hagen in een natuurreservaat, organiseren van een petanquetoernooi met blinden, het opzetten van de infrastructuur voor een festival...
3. **Deelmomenten.** Dit zijn heel belangrijke momenten van uitwisseling tussen gelijken. De jongeren vertellen elkaar over hun ervaringen, moeilijkheden en successen in aanwezigheid van een vormingswerker. Tijdens die momenten ontstaat een sterke interactie en winnen de jongeren aan zelfvertrouwen. Vorming door gelijken is bijzonder eigen aan de Samenlevingsdienst.
4. **Reflectie en vooruitblik.** In alle landen waar de Burger-/ en Samenlevingsdienst geëvalueerd werd, wezen studies erop dat reflectie – d.w.z. het vermogen om een duidelijker beeld te krijgen van de vooropgestelde persoonlijke en professionele toekomst – voor de jongere de grootste impact van dit programma vormt. Het doel van de vormingen is om dit persoonlijke groeiproces te versterken: aan het begin van de Samenlevingsdienst met modules om zichzelf beter te leren kennen; tussentijds met modules om de eigen plaats binnen de groep te leren kennen, en aan het eind van de Samenlevingsdienst met modules die zich toespitsen op de plaats die de jongere in de samenleving zal/wil innemen.

Met andere woorden, een vooruitblik die zin geeft, uitgaande van een levenservaring die de jongere gekozen en beleefd heeft zonder sociale druk of normatief oordeel.

5. **Evaluatie,** tussentijds en aan het einde van de Samenlevingsdienst: zelfevaluatie, gezamenlijke en onderlinge evaluatie, tussen jongeren, mentoren en het pedagogisch team van het Platform om het programma voortdurend te verbeteren.

Het ideale inburgeringstraject

De Samenlevingsdienst vormt een krachtig instrument voor de integratie en inclusie van jonge buitenlanders of mensen met een migratieachtergrond. Het programma, dat op heden door meer dan 1000 jongeren werd doorlopen, levert in de praktijk uitstekende resultaten op wat betreft het vermogen om jongeren – en dan vooral jongeren met een migratieachtergrond – meer burgerzin te verschaffen, zelfstandiger te maken en beter te integreren. Dit leidt onder meer tot grotere gemeenschapszin, socio-professionele inschakeling en betere talenkennis.

Concreet blijkt uit de evaluatie van onze ervaringen dat de Samenlevingsdienst bij jonge nieuwkomers volgende aspecten ontwikkelt:

1. **De verwerving van samenlevingsnormen en burgerschapscodes** (waardenstelsel, bewustmaking van burgerlijk gedrag, kennismaking met de politieke werking, vorming in Belgisch en Europees burgerschap, enz.). Naast de vormingsperiodes worden deze kennis en attitudes verworven dankzij ‘zachte besmetting’ tijdens de talrijke sociale uitwisselingen die ze op dagelijks ervaren met de mensen om hen heen.
2. **Een betere kennis van de democratische instellingen** (participatief bezoek aan die instellingen en ontmoetingen met de belangrijkste betrokkenen).

3. **Een betere kennis van de taal** van de gemeenschap waarin de jongere actief is dankzij permanente uitwisselingen (gedurende 6 maanden) met de mentor en het team van de gastorganisatie, de vormingswerkers van het Platform en andere jongeren in Samenlevingsdienst.
4. **Meer zelfvertrouwen en zelfrespect**, onder meer door de erkenning van hun engagement door gelijken, de samenleving en de staat².
5. **Hun socioprofessionele inschakeling**. Voor de jongere is dit vaak een eerste onderdompeling in een professionele omgeving. Dankzij deze ervaring verwerft hij een waaier aan transversale vaardigheden (soft skills): hij leert zichzelf voorstellen, communiceren, een bepaald levensritme volgen, uurroosters respecteren (stiptheid), in een team werken, ondernemen...
6. **Hun socialisering**, in het bijzonder hun vermogen om een netwerk van relaties en solidaire interacties met leeftijdgenoten uit te bouwen.
7. **Hun 'mentale' autonomie**, zodat ze zelfstandig leren worden (in tegenstelling tot een bijstandslogica) en actief deelname aan maatschappelijke projecten. Dit maakt het mogelijk om het 'symbolische geweld' te overstijgen dat inherent is aan hun status van asielzoeker of migrant (of zoon/dochter van).

De Samenlevingsdienst vormt dan ook een ideaal inburgeringstraject voor jonge nieuwkomers of jongeren met een migratieachtergrond. Zijn er betere omstandigheden voor integratie dan 6 maanden lang samen te leven met andere jongeren, de taal te spreken van de gemeenschap waarin je actief bent, er vormingen in burgerschap te krijgen, binnen een organisatie in een team te integreren, een brede kennis te ontwikkelen... en zo op een informele en transversale manier de normen en waarden van onze democratische samenlevingen over te nemen? Dit is een niet te missen kans om de socialisering, de sociale cohesie en de integratie van mensen met een migratieachtergrond te bevorderen.

'Mijn doel was om een netwerk uit te bouwen, me te integreren, de Belgische samenleving beter te begrijpen en mijn Nederlands te verbeteren. . Al die doelstellingen heb ik gehaald. En daarbovenop heb ik mijn weg én een job gevonden.'

Abdul Rachid (uittreksel uit pagina 47)

² Deze erkenning neemt de vorm aan van een certificaat van deelname, afgegeven door politieke vertegenwoordigers tijdens een slotceremonie in het federaal parlement.

De projecten

Uitgaande van een zeer eigentijdse visie van persoonlijke emancipatie, kiest de jongere zijn hoofdproject (70% van de Samenlevingsdienst) uit een brede waaier van projecten³. Deze projecten worden altijd uitgevoerd in een non-profitorganisatie die in dienst staat van het algemeen belang. Dit zijn traditionele vzw's, ngo's, gemeentelijke diensten, ziekenhuizen, rusthuizen, enz. De invulling van het project gebeurt met het oog op het maatschappelijk belang en het bevorderen van de ontwikkeling van de jongere. Ze zijn zo ontworpen dat ze voor iedereen toegankelijk zijn en niet concurreren met de lokale werkgelegenheid.

Naast deze mogelijkheid om rond een eigen 'thema' te werken, vinden wij het ook belangrijk om de jongere aan te moedigen uit zijn comfortzone en zijn zekerheden te stappen. Daarom vragen we hem een aanvullend project te kiezen, die hij gedurende 10% van zijn tijd zal uitvoeren in een andere sector dan hij spontaan heeft gekozen. Naast zelfontplooiing streeft de Samenlevingsdienst namelijk ook naar openheid ten aanzien van anderen, naar een open blik op de mens, zijn leefomgeving en de samenleving in zijn geheel.

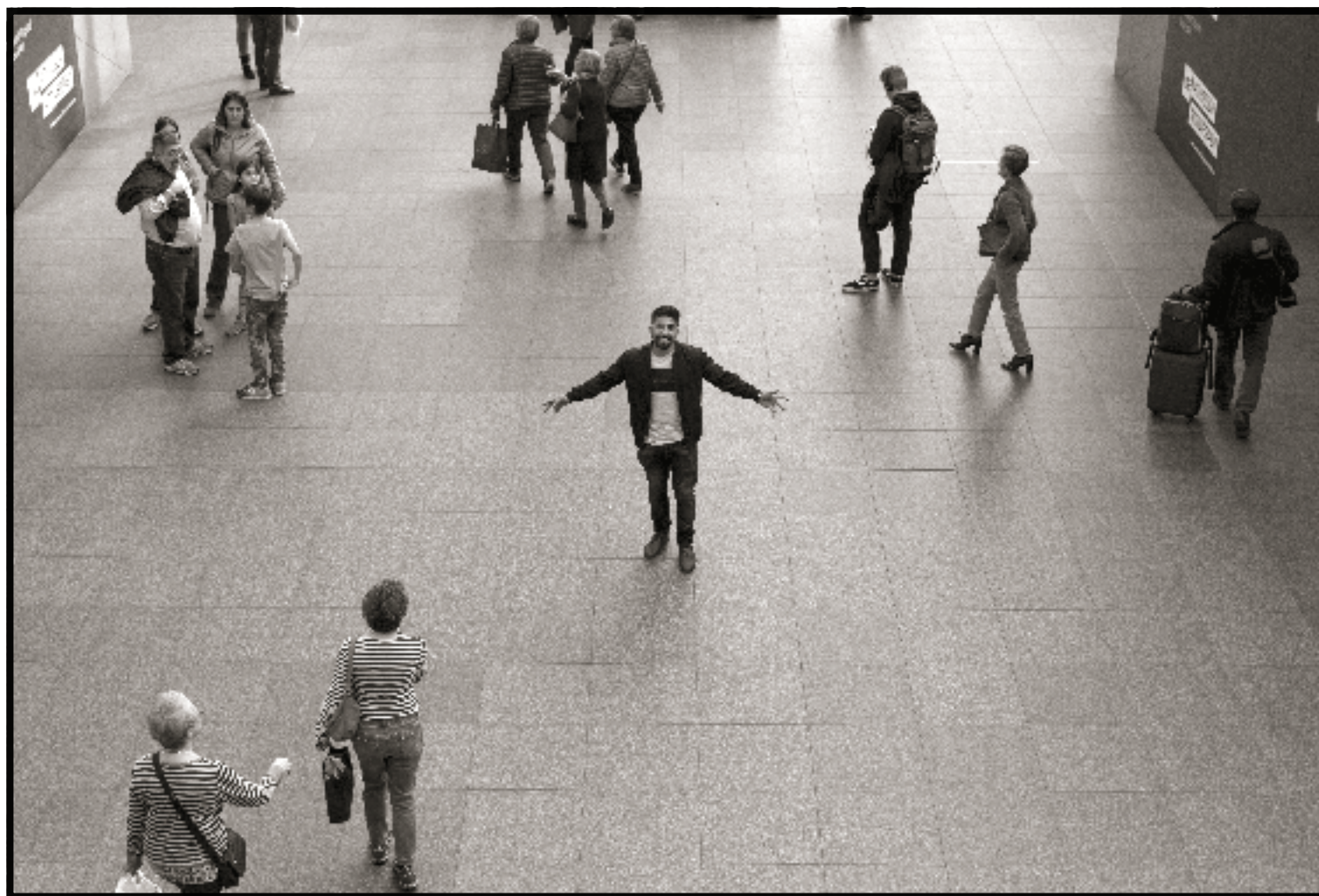
In dezelfde opvatting vinden wij het in de Belgische context zinvol om de twee andere taalgemeenschappen tegemoet te treden. Daarom stellen wij – voor zover mogelijk – communautaire uitwisselingsprojecten voorop gedurende 10% van de tijd in de Samenlevingsdienst. Concreet zal bijvoorbeeld een Nederlands-talige jongere zich ongeveer twee weken lang onderdompelen in een Frans- of Duitstalige organisatie, of samen met jongeren uit de andere twee gemeenschappen van het land deelnemen aan een groepsproject van twee weken.

Veel jongeren bedanken ons vaak voor het feit dat we hen hebben opengesteld voor deze maatschappelijke en communautaire realiteit. ■

³ De volledige lijst van projecten is te vinden in de vorm van een interactieve kaart die toegankelijk is via de link: <http://www.samenlevingsdienst.be/service/projecten.html>

GETUIGENISSEN

'Ik ben iemand die niet achteromkijkt.'

01 ABDUL RASHID – EEN ROLMODEL

‘Hoop doet leven.’ Met die woorden sluit Abdul Rashid zijn interview af en dat zegt veel over wie hij is en welke weg hij heeft afgelegd. Hij ontvluchtte zijn geboorteland waar oorlog woedde, reisde helemaal alleen naar België, zag zijn asielaanvraag afgewezen, voelde de moed hem in de schoenen zinken maar klom toch weer uit de put, zette traag maar zeker stapjes naar integratie en koos voor een Samenlevingsdienst. Een ontmoeting met een strijdvaardige, optimistische jongeman.

We zijn in het centrum voor asielzoekers van Ukkel waar Abdul zijn verhaal doet aan een twintigtal niet-begeleide minderjarige vreemdelingen. Hij begint in het Engels en schakelt over naar het Pasjtoe om op bepaalde vragen te antwoorden. Hij vertelt hen hoe moeilijk zijn gedwongen vertrek hem viel en wil daarmee de jonge Afghanen tegenover hem inspireren en motiveren om de taal en de cultuur te leren, Belgen te ontmoeten en vooral niet bij de pakken te blijven zitten. *Als je valt, moet je weer opstaan, mag je niet opgeven.* De jongeren hangen aan zijn lippen. Uit zijn woorden putten ze energie en een toekomstbeeld. Abdul is vooral iemand die – beter dan wie ook – hoop kan bieden.

Nochtans was niet alles rozengeur en maneschijn en werd de positieve ingesteldheid van Abdul zwaar op de proef gesteld. Na de oorlog en zijn verre reis wachtte hem in België een ware hindernissenkoers alvorens van integratie sprake kon zijn. *We zijn allemaal mensen van vlees en bloed en dus is het normaal dat we soms kwaad worden. Maar ik mag mijn slechte ervaringen niet veralgemenen naar alle Belgen, dat heeft geen zin. In mijn land is er een uitdrukking die luidt: ‘Wie steeds blijft huilen, wordt uiteindelijk een steen. Ik ben iemand die niet achteromkijkt.* De ogen van Abdul stralen, zijn glimlach is oprecht en werkt aanstekelijk. Niets laat vermoeden welke beproevingen hij heeft moeten doorstaan. Boosheid heeft plaatsgemaakt voor oprechte vriendelijkheid.

In zijn vrije tijd is Abdul vrijwilliger in het centrum voor asielzoekers van Kapellen. Omdat hij zoveel talen spreekt – Urdu, Dari, Pasjtoe, Hindi, Engels en Nederlands – wordt hij geregeld gevraagd als tolk. Maar bovenal wil hij meewerken aan de integratie van jonge Afghanen. Hij organiseert voor hen wedstrijdjes cricket, de nationale sport in Afghanistan. Hij begeleidt hen ook individueel bij het uittekenen van hun toekomstplannen.

Precies daarom heeft het secretariaat voor Asiel en Migratie Abdul ook officieel benoemd tot rolmodel, een '*voorbeeld van geslaagde integratie*'. Later ontmoeten we hem opnieuw in de lokalen van de stad Antwerpen, samen met zijn coach Graziella. Abdul werkt momenteel op de afdeling 'onderwijsbeleid' als schoolspotter. Die job heeft hij te danken aan Graziella en haar collega Kris, die in hem een groot potentieel zagen ondanks zijn beperkte kennis van het Nederlands. Maar dat hij op professioneel vlak zover geraakt is, is ook het gevolg van zijn Samenlevingsdienst bij de Antwerpse jeugdwerkorganisatie Kras...

ASIELAANVRAAG TOT DRIEMAAL TOE GEWEIGERD

3 augustus 2012. Abdul komt in België aan en dient zijn asiel-aanvraag in. Hij is weggevlucht uit Afghanistan waar hij de oorlog van zeer dichtbij heeft meegemaakt. Zijn gedwongen reis verliep zo moeizaam dat hij er vandaag niet meer aan wil denken en dit liefst volledig uit zijn geheugen wist. Na enkele maanden in een asielcentrum in Hasselt krijgt hij een negatief advies. Zijn advocaat gaat in beroep maar ook zijn tweede aanvraag wordt afgewezen. Abdul moet het centrum en het land verlaten. Hij waagt zich aan een nieuwe aanvraag in Brussel. Tien dagen lang brengt hij zijn dagen op het commissariaat en zijn nachten in het Noordstation door... om uiteindelijk weer nul op het rekest te krijgen.

Abdul trekt zonder papieren naar Molenbeek omdat daar wel meer Afghanen wonen die in dezelfde situatie verkeren. Met de steun van een actiegroep verblijft hij in een kerk en samen met hen neemt hij in verschillende steden deel aan manifestaties om zijn rechten op te eisen, maar net als vele anderen wil de jongeman alsnog proberen om in Engeland te geraken. Hij betaalt enkele mensensmokkelaars, verstopt zich twee dagen in een vrachtwagen maar wordt uiteindelijk in Oostende door de politie ontdekt.

SLACHTOFFER VAN MENSENHANDEL

Enkele maanden later belt de politie hem op voor ondervraging. Hij vertelt hen de volledige waarheid en identificeert de mensensmokkelaars. Omdat zijn verhaal helemaal klopt – de politie beschikt al over bewijzen en foto's – wordt hij opgenomen in een hulptraject voor slachtoffers van mensenhandel. Voor zijn eigen veiligheid wordt hij op een schuiladres ondergebracht. Vijf maanden later krijgt hij eindelijk een verblijfsvergunning. *Ik vergeet nooit de dag dat ik de sleutel van mijn studio overhandigd kreeg en de deur van mijn thuis mocht openduwen.*

Abdul begint met lessen Nederlands bij de vzw Atlas en het is daar dat maatschappelijk werkster Lana hem over de Samenlevingsdienst vertelt. Hij schrijft zich in en sluit aan bij een groep Nederlandstalige jongeren van over heel Vlaanderen. *Ik herinner me een project midden in het groen. We hielpen elkaar en praatten veel. Dat gaf me heel wat energie.* Hij voert zijn project uit bij Kras, in Antwerpen, waar hij activiteiten organiseert met en voor jongeren. Met de hulp van zijn mentor Saïd wint hij alsmat meer aan zelfvertrouwen, ondanks zijn gebrekkige Nederlands.

De ervaring overtreft zijn stoutste verwachtingen. *Mijn doel was om een netwerk uit te bouwen, me te integreren, de Belgische samenleving beter te begrijpen en mijn Nederlands te verbeteren. Al die doelstellingen heb ik gehaald. En daarbovenop heb ik mijn weg én een job gevonden. Mijn ouders zijn trots op mij. Nu ben ik gelukkig want ik kan mijn familie helpen. Ik ben ook lid geworden van de Belgische nationale cricketploeg.*

Binnen een maand – op de dag dat hij 26 jaar wordt – loopt zijn contract af maar Abdul is voorzienig geweest en volgt intussen al een opleiding van een jaar in de petrochemie, een sector met een groot personeelstekort... Toch blijft hij stiekem hopen dat hij op een dag weer in de sociale sector of met gemeenschapswerking aan de slag kan. *“Daar ligt zijn hart”*, zo vertrouwt zijn coach ons toe.

Loze woorden? Allermist... want een week na dit interview belt Abdul ons op: hij is net aangeworven bij Jes, een jongerenorganisatie. Is er geen spreekwoord dat zegt dat het leven aan de durvers is? Wie niet waagt, niet wint! ■

*‘Voor mezelf als persoon
heb ik leren uitspreken
wat ik graag wil en doe.’*

02 ALICE – MENSEN ONTMOETEN, TALEN LEREN

Met haar diploma op zak waagt Alice zich aan een Samenlevingsdienst in het Nederlands.

Alice werkt al anderhalf jaar als sociocultureel werkster en projectverantwoordelijke bij Gratte, waar ze inclusieve vrijetijdsbesteding voor valide én mindervalide jongeren organiseert. *We willen vooral beide doelgroepen met elkaar in contact brengen.* Voor een enthousiaste doorzetter als Alice is dit dé geknipte job. *Het is echt alles wat ik graag doe: communicatie voeren, evenementen organiseren en veldwerk verrichten, allemaal maatschappelijk georiënteerd dus.* Ook al vergt die baan veel energie en inzet, toch krijgt ze er heel wat autonomie voor in ruil en kan ze er al haar creativiteit in kwijt.

Na haar studies communicatie liep Alice tijdens haar zoektocht naar werk wat verloren. Op de beurs Citizen Jobs ontdekte ze de Samenlevingsdienst. *Zes maanden de tijd om eens goed na te denken, zonder rond te dolen. En bovendien kon ik die in het Nederlands doen, een mooie troef.*

De eerste dagen van haar Samenlevingsdienst, tijdens de startweek, vraagt ze zich af wat ze daar eigenlijk doet. *Enkele jongeren zaten er in een hoekje naar luide rapmuziek te luisteren, zonder veel naar de anderen om te zien. Ze bleven in hun eigen wereldje en waren duidelijk niet gewoon om in groep te leven.* Maar beetje bij beetje komen de tongen los en worden vriendschapsbanden gesmeed. Alice is alvast niet op haar mondje gevallen. *Ik weet nog dat we samen de afwas deden, met 15 in de keuken, en naar liedjes van The Lion King luisterden. Ik besepte plots hoe snel je contact kan leggen met mensen die je anders nooit ontmoet zou hebben. Ik herinner me vooral nog hoe ik aan de praat raakte met een jongere uit de groep die een elektronische enkelband droeg. Zijn ingesteldheid was bewonderenswaardig, hij dacht over alles goed na en was niet fatalistisch, ondanks zijn verleden. Ik schaamde me er soms voor dat ik meer kansen had gekregen dan hij.*

De vormingen hebben inhoudelijk veel gemeen met de opleiding sociocultureel werk die ze eerder al volgde. Alice heeft dan ook een grote voorkeur voor technieken op het vlak van groepswork en gaat graag in gesprek met medejongeren. *Samen aan iets werken, weten wat mensen drijft. In het begin waren sommigen daar vooral bij gebrek aan beter of omdat ze 10 euro per dag kregen. Uiteindelijk zijn ze gebleven om tal van andere redenen. De meeste jongeren van mijn groep zijn weer gaan studeren, kregen zin om iets te doen, om zich nuttig te maken. Het was een toffe groep.*

Alice kiest voor een project bij jongerenorganisatie Jes. *Het was mijn taak om een cultuurfestival voor jongeren te organiseren: de Kunstbende. Dat was voor mij een hele uitdaging want het is niet gemakkelijk om jezelf te zijn in een andere taal. De mensen dachten dat ik verlegen was. Gelukkig had ik erg sympathieke collega's. Ze waren ruimdenkend en praatten soms ook Frans. Met de steun van haar mentor durft ze vragen om haar project beter op haar verwachtingen afgestemd te krijgen. Toen ik vroeg om meer veldwerk te mogen doen, hebben ze me voorgesteld om een opleiding voor jeugdwerkers te organiseren in Molenbeek, in het Nederlands uiteraard.*

Twee jaar later maakt Alice de balans op. *Voor mezelf als persoon heb ik leren uitspreken wat ik graag wil en doe. Ik durf zaken aanpakken om te veranderen wat ik niet leuk vind, om te doen wat ik tot dan toe nooit gedaan had, uit angst om te mislukken. Mijn mentor vroeg me om telefoontjes te doen in het Nederlands terwijl ik het project nog niet eens helemaal onder de knie had. Ik dacht toen nog dat medewerkers geen fouten mochten maken. Dankzij die ervaring heb ik me ook opengesteld voor de Nederlandstalige cultuur. Ik ben blij dat ik de 6 maanden helemaal uitgedaan heb en dat ik iets heb meegemaakt dat maar weinig mensen uit mijn omgeving hebben beleefd.*

Alice voelt zich gesterkt door die ervaring en hoopt dan ook dat het programma een breder publiek kan bereiken. *Op dit ogenblik trekt het veel jongeren aan die de weg wat kwijt zijn maar het project zou ook moeten openstaan voor jongeren die op bepaalde vlakken wel al geslaagd zijn, uit alle lagen van de samenleving.* ■

*'Aanvankelijk geloofde
ik er niet in.'*

03

ANTHONY

INZOOMEN OP DE TOEKOMST

Na een lange periode met maar weinig om handen stapt Anthony, een jonge kerel uit Molenbeek, zonder veel overtuiging in de Samenlevingsdienst. Zes maanden later, tijdens de tweedaagse aan zee met zijn groep, straalt hij. Eindelijk heeft hij een concreet toekomstplan voor ogen.

In een school heeft hij al jaren geen voet meer binnengezet. *Het is niet dat ik niet wou leren, ik kreeg het vooral benauwd in het bijzijn van zoveel mensen.* Een psycholoog slaagt erin zijn probleem te benoemen: het is wellicht uit schoolfobie dat hij in het derde jaar beroeps heeft afgehaakt.

De vier daaropvolgende jaren brengt Anthony zijn dagen door zonder veel plannen of vooruitzichten. *Ik deed helemaal niets. Ik trok eropuit met vrienden, ik speelde wat op de Playstation en zo ging het elke dag opnieuw. Vroeg iemand me wat ik die dag ging doen, dan antwoordde ik dat ik het niet wist en wel ging zien.* Kortom, een ideale voedingsbodem om te ontsporen. En het onvermijdelijke gebeurt dan ook.

Op een bepaald moment ging het echt te ver. Ik was nooit meer thuis, begon te drinken, drugs te gebruiken en ik kreeg ook bloeddrukvalen.

Op 20-jarige leeftijd komt hij tot inzicht. *Ik moest me herpakken, het werd tijd om aan m'n toekomst te denken.* Het OCMW raadt hem een begeleidingsprogramma aan van Groep Intro, een vereniging die jongeren weer op weg helpt. *Zij hebben me naar de Samenlevingsdienst gestuurd met de woorden: 'Daar gaan ze je wel aan het werk zetten. Aan jou om te bewijzen of je het aankan. Of niet.'*

Anthony begint er ook aan, zonder veel overtuiging. *Aanvankelijk geloofde ik er niet in. Ik dacht dat het zou zijn zoals op school: 3 maanden gaan en dan laten schieten. Ik ben sowieso een vroege vogel en dus maakte het me niet veel uit of ik nu vroeg moest opstaan om niets te doen of om naar m'n project te gaan.* Tot zijn grote verbazing houdt hij vol, dankzij de goede sfeer in zijn groep. *Diep vanbinnen ben ik een echte eenzaat. Ik vertrouw mensen niet gauw.*

Maar Alex, een andere jongere uit de groep, slaagt erin zijn pantser te doorbreken. *Toen Alex me voor het eerst zag, had hij snel een oordeel klaar. Maar hij heeft zich daarover gezet omdat hij doorhad dat er méér in mij schuilde.* Zonder het te weten, speelt Alex een grote rol in de ontwikkeling van Anthony. *Het verbaasde me dat Alex me zo bleef steunen. Hij geloofde echt in mij, terwijl ik niet eens in mezelf geloofde.*

Anthony legt vlot contacten en vindt zijn plaats in de groep. *Vroeger dacht ik dat ik geen nieuwe vrienden nodig had. In mijn wijk heb ik veel maten die ik al lang ken. Dankzij de Samenlevingsdienst sta ik meer open voor mensen die ik niet ken.* In afwachting dat er een hoofdproject in de milieusector vrijkomt, komt Anthony bij Coup2pouce terecht, een groep jongeren die tv-programma's maakt voor de Brusselse stadszender BX1. *Eerst kozen we in overleg een thema en keken we hoe we dat vorm zouden geven. Dan trokken we de straat op om mensen te interviewen. Ik kon goed overweg met de praktische uitwerking van onze ideeën. Aangezien ik graag met beeldmontage en videogames bezig ben, is dat logisch.*

Anthony beslist dan ook om dat tijdelijke project voort te zetten omdat hij er zich goed bij voelt. *De begeleidsters stelden me op m'n gemak. Ik kwam er ook enkele jongeren uit mijn groep weer tegen, wat ik fijn vond.* Een uitzending over gelijke kansen voor jongens en meisjes waaraan hij heeft meegewerkt, bevestigt zijn keuze en biedt hem vooruitzichten voor de toekomst. *De hele ploeg was lovend over ons werk en had het over één van de beste uitzendingen. Mensen uit de wijk hebben me gezien en moedigden me aan om verder te doen, ze vonden me goed...* Dat trekt Anthony dan ook over de streep om op die weg verder te gaan. Op dit eigenste ogenblik is hij actief op zoek naar een opleiding in de audiovisuele sector.

VERVROEGD AFGEHAAKT

Engagement op lange termijn is evenwel niet vanzelfsprekend voor een jongeman die van zo ver komt. Na vier maanden Samenlevingsdienst duiken oude spoken weer op. *Ik heb mijn Samenlevingsdienst onderbroken omwille van enkele persoonlijke voorvallen. Twee maanden vóór het einde heb ik mijn project stopgezet, mijn hoofd stond er niet meer naar. Ik heb me bij Coup2pouce verontschuldigd. Dat vond ik wel jammer want ik wou echt tot het einde gaan. Ik had mijn woord gegeven en ik heb gefaald.*

HAPPY END

Maar uiteindelijk heb ik toch beslist om naar de tweedaagse terugblik aan zee te gaan. Anthony houdt er de allerbeste herinneringen aan over. Op de laatste dag was het alsof iedereen elkaar al heel lang kende. Ik voelde me goed met al die mensen om me heen. Alles was er heel gewoon, ik kon mezelf zijn en zat vol vertrouwen. Anthony laat er van zich spreken door zijn grappige ingevingen, hij blijkt een rasechte entertainer. De groep ontdekt er zijn aanleg als leider en zijn scherpe humor. Ondanks het feit dat ik afgehaakt heb, wou ik er echt naartoe gaan om te zeggen hoe goed de ervaring was geweest. Ook voor mezelf, om niet met een gevoel van mislukking te blijven zitten. Al bij al vind ik dat ik er toch iets moois van gemaakt heb. ■

*‘De groep heeft me veel
over mezelf geleerd.’*

04 CLOÉ – EEN HIPPO-DROOM

Tijdens haar Samenlevingsdienst tussen de paarden leert Cloé voor het eerst in haar leven vertrouwen te hebben in zichzelf. Na een ervaring die alle verwachtingen overtreft, beslist ze de draad van school weer op te nemen. Een gesprek met Cloé 2.0, een jongedame vol levensvreugde en overtuiging.

In het eerste leerjaar krijgt Cloé al na enkele dagen van haar onderwijzeres te horen dat ze een 'luijaard' is en wordt ze voor maanden van school gestuurd, een trauma dat haar voor altijd zal tekenen. Door een gebrek aan zelfvertrouwen moet Cloé meerdere jaren overdoen. In het middelbaar wordt ze naar een sociale richting doorverwezen en loopt ze stage bij kinderen die in een instelling geplaatst zijn. Cloé voelt zich echter niet klaar om met die jongeren en hun moeilijkheden om te gaan. Ze raakt in de knoop met haar eigen gevoelens en persoonlijke problemen. *Ik kon mijn emoties niet meer de baas. Ik zat de hele dag te huilen, nam pillen om te slapen en om op te staan.* Cloé kan zich niet meer in haar studiekeuze vinden en gaat van school. De crisis is totaal.

Haar moeder beseft dat Cloé slecht in haar vel zit en spreekt haar over de Samenlevingsdienst. *Het was een oplossing om niet thuis te zitten niksen. Meer verwachtte ik er niet van.* Ze schrijft zich meteen in en is achteraf nog altijd trots dat ze die beslissing genomen heeft.

De startweek zorgt voor een eerste opluchting. *Ik kwam tot het besef dat ik niet de enige was met problemen. Dat deed deugd want ik voelde me schuldig omdat ik geen normaal schoolparcours achter de rug had. In de groep konden we het meteen heel goed met elkaar vinden. Alle jongeren hadden iets bijzonders en zijn me bijgebleven.* Tijdens het groepsproject in Virelles ontmoet ze ook jongeren uit de vorige groep. *Hun verhalen werkten echt motiverend. Ik kon niet snel genoeg beginnen.*

Cloé kiest een eerste hoofdproject dat jammer genoeg tegenvalt. Na overleg met haar groepsverantwoordelijke verandert ze van project en komt terecht bij 'Bonheur dans le pré' in Forchies-la-Marche, een vereniging die aan hippotherapie doet. Ze voelt zich er direct goed: ze wordt goed ontvangen, goed begeleid en voelt zich nuttig. Ze verzorgt de paarden, neemt deel aan activiteiten en helpt mee op de boerderij.

UITKIJKEN NAAR MAANDAG, DAT WAS ME NOG NOOIT OVERKOMEN!

Daar vergat ik alles en focuste ik me volledig op m'n taken. Ik kreeg verantwoordelijkheid en zag tot wat ik in staat was. Dat was een echte verademing want ik had nog nooit het gevoel gehad dat ik echt iets kón. Ik had nog nooit in mezelf geloofd. Aan het eind van de dag was ik moe, maar op een goeie manier. Als het eens een dag minder ging, kwam ik dankzij het contact met de paarden tot rust. Ik keek uit naar maandag om weer aan het werk te kunnen. Dat was me nog nooit overkomen!

IK BARST VAN ENERGIE

Cloé is blij om de groep bij elke vorming terug te zien. *Tijdens de vormingen wordt enorm veel gepraat. Iedereen mag zijn zegje doen. Er is geen hiërarchie met de vormingswerkers. De groep heeft me veel over mezelf geleerd, dingen die ik niet wist. Dat heeft mijn zelfvertrouwen een boost gegeven.*

In de zomermaanden gaat Cloé als begeleidster mee op kamp met kinderen en gehandicapten. *Dat was echt fantastisch. Het gaf me weer zin om iets in de sociale sector te doen.* Dat ze ter plaatse blijft logeren, maakt de ervaring alleen maar intenser. *Sindsdien barst ik van energie. Ik was in mezelf gekeerd en nu sta ik open voor anderen. Mijn familie en zelfs de vrienden van mijn ouders zien in één oogopslag hoeveel ik veranderd ben.*

Op nauwelijks enkele maanden tijd heeft de Samenlevingsdienst ervoor gezorgd dat Cloé haar angsten wist te overwinnen. *Ik ben helemaal opengebloeid.* Vandaag gaat Cloé weer naar school: ze volgt de richting 'dierenverzorging' in Eghezée. Ze hoopt binnen drie jaar haar zevende jaar af te maken om haar getuigschrift hoger middelbaar onderwijs en haar diploma als dierenverzorgster te halen.

Ik heb de Samenlevingsdienst overleefd, de trein naar Brussel durven nemen, gevraagd om van project te veranderen... dus mocht het voor mij geen probleem zijn om mijn studies te hervatten in een nieuwe school. Ik ga er echt voor en alles verloopt goed! Vroeger vroeg ik aan mijn mama om in mijn plaats een telefoontje te doen of iets administratiefs te regelen. Nu vraagt ze zich af waar ik alle energie blijf halen. ■

*'Nu plaats ik de mensen
minder snel in vakjes'.*

05 CHADI – EEN ANDERE KIJK OP HET LEVEN

Na een verkeerde studiekeuze stapt Chadi op 18-jarige leeftijd in de Samenlevingsdienst, waar hij de jongste van zijn groep is. Dit blijkt voor hem een leerrijke sociale ervaring en tegelijk kan hij zich wat nuttig maken tussen de scholen en universiteitsbanken in.

Chadi studeert nu biomedische wetenschappen aan de ULB. *Na mijn sabbatjaar moet ik het weer wat gewoon worden. Maar dat komt wel terug hoor.* In het middelbare college Saint-Pierre in Ukkel blonk hij uit in wiskunde en wetenschappen. Hij was ook lid van de debatclub en volgde dictie, goed voor een doorgedreven opleiding die in schril contrast staat met zijn jonge leeftijd. Aan de hogeschool gaat hij medische beeldvorming studeren, maar hij verandert van mening wanneer hij inziet dat hij met dat diploma maar in één beroep terecht kan. In november tracht hij nog te redden wat er te redden valt en begint met studies informatica. *Ik wou geen jaar verliezen.* Maar door de achterstand wordt het moeilijk en raakt hij zijn motivatie kwijt. Chadi haakt net vóór de uiterste datum voor uitschrijving af.

Ik was natuurlijk wel ontgoocheld. En dan moest ik het nog aan m'n ouders zeggen en hun spervuur aan vragen trotseren. Chadi is de oudste van een groot gezin en de eerste die naar de universiteit gaat. Hij moet zijn omgeving dan ook geruststellen en verzekert dat hij wel degelijk van plan is om het jaar daarop weer te gaan studeren. In de tram merkt hij een affiche van de Samenlevingsdienst op. De startdatum voor de volgende groep van januari komt hem perfect uit. Chadi ziet hierin een ideale bezigheid voor de komende zes maanden alvorens vakantie te nemen en zijn studies te hervatten. De startweek dompelt hem meteen onder in een wereld van diversiteit. *Eén meisje van de groep was al verloofd, sommigen hadden al werkervaring, er was ook een jongen uit Syrië bij. Ik vond dat heel boeiend. Ik kwam van een school met een vrij homogeen publiek uit de gegoede klasse. Nu was het een heel ander verhaal. Ik leerde er de zaken vanuit een andere hoek zien, kreeg een andere kijk op de wereld.* Chadi zelf brengt de groep enthousiasme en praatplezier bij. Ook hier is hij een modelleerling (of eerder modelburger).

Als hoofdproject kiest Chadi voor Itinéraires AMO, een organisatie die jongeren helpt door hen muurklimmen aan te bieden. *In het begin was ik niet echt te vinden voor het sociale aspect, maar uiteindelijk bleek het heel interessant. Ik had nog nooit met groepen gewerkt, dat was allemaal nieuw voor mij. Ik kreeg met zeer diverse jongeren te maken, maar we werkten steeds in duo zodat ik indien nodig op mijn collega kon rekenen. Dat ik nog zo jong was, was geen nadeel. Ik kon dat vaak positief aanwenden.* De jongeman neemt deel aan de teamvergaderingen van de maatschappelijk werkers en maakt soms moeilijke situaties mee *die je in je veilige wereldje niet tegenkomt. Het was een heel andere wereld waar ik uiteraard nog nooit mee in contact gekomen was. Vroeger ging ik uit van clichés. Nu plaats ik de mensen minder snel in vakjes.* Er komen geregeld groepen personen met een mentale handicap klimmen en Chadi helpt een competitie voor hen te organiseren. Dat is ongetwijfeld één van zijn beste herinneringen. *Nu sta ik niet meer onverschillig tegenover een handicap.*

Zijn ervaring bleek dus verfrissend en zorgde voor heel wat dynamiek. Chadi putte er veel energie uit en stelde zich open, zonder zijn doel uit het oog te verliezen. *Ik ben niet plots tot andere inzichten gekomen, het is niet dat ik m'n leven een andere wending heb gegeven. Ik heb opnieuw voor wetenschappen gekozen. Maar het heeft me wel in beweging gehouden, na die vele schooljaren waarbij je de hele dag op een stoel zit. Het doet deugd om zes maanden lang iets concreets te doen, iets te verwezenlijken. Ik ben heel zelfverzekerd uit de Samenlevingsdienst gekomen, terwijl ik na mijn afgebroken studies toch redelijk diep zat. Ik zie het weer helemaal zitten.* ■

*'Vandaag weet ik wie ik ben
en wie ik wil zijn. En alles en iedereen
rondom me zegt: "ga ervoor".'*

06 ÉLISABETH – WETEN WIE JE BENT

Voor Élisabeth was de Samenlevingsdienst een proces van bevestiging zoeken en beslissingen nemen. Haar hoofdproject heeft haar daarin vast en zeker gesterkt. Dankzij de groep heeft ze kunnen ontdekken en verwoorden wie ze is, diep vanbinnen, zonder een ‘etiket’ opgekleefd te krijgen. Ze is vastberadener en zelfverzekerder geworden, heeft haar weg uitgestippeld en is er zo weer bovenop geraakt, met een concrete professionele toekomst voor ogen.

Dag op dag een jaar geleden nam Élisabeth de trein naar Namen om zich in de Samenlevingsdienst in te schrijven. Vandaag legt ze, een tikkeltje weemoedig, dezelfde weg af naar het kantoor van de Waalse afdeling om een balans op te maken. De nacht ervoor is ze teruggekeerd uit Zwitserland waar ze een opleiding in communicatie tussen mens en dier heeft gevolgd.

Élisabeth is 25 jaar, komt uit Wezet en heeft een diploma antropologie op zak. Ze heeft een ‘klassiek’ studietraject afgelegd en was daarbij best succesvol. Zelf nuanceert ze dat evenwel: ze

kende inderdaad geen problemen maar ze blonk ook niet uit. *In het middelbaar was ik verlegen, geur- en kleurloos. Doorzichtig bijna.* Aan de universiteit kiest ze voor studies communicatie en stapt dan over naar antropologie. Met haar masterdiploma op zak bezorgt de zoektocht naar werk haar echter een koude douche. De beroepsuitwegen voor antropologen zijn beperkt. *Ondanks mijn master wist ik niet meer waar ik stond, wie ik was, wat ik precies wou. Ik verloor mijn energie. Dankzij een milieuopleiding kon ik me herpakken en uit het dal klimmen, vooral tijdens een stage op een leerboerderij. Meteen daarna heb ik me in de Samenlevingsdienst ingeschreven. Daar vond ik wat ik zocht. Ik wou iets doen wat ik graag deed na die maandenlange zoektocht naar werk. Eindelijk durfde ik eens mijn grenzen te stellen, te vragen naar een specifiek project dat nog niet bestond en... ik werd gehoord! Sven vond voor mij een project op maat, in de hippotherapie, waar ik in contact kwam met gehandicapten.*

“Dankzij de Samenlevingsdienst word je weer mens in plaats van werkzoekende, universitair of schoolverlater.”

Haar eerste ontmoetingen op de trein naar de startweek herinnert Élisabeth zich nog goed! Een kerel met dreadlocks, nog iemand met lang haar,... Allemaal types die erg verschillen van de mensen waar ze tot dan toe mee in contact kwam. Ze maakten grapjes, brachten me aan het lachen. Uiteindelijk zijn het vrienden geworden. Ik denk echt nog vaak aan die startweek terug.

HERINNERINGEN EN ONTMOETINGEN

Ik herinner me nog goed hoe de vormingswerkers ervoor zorgden dat de vormingen inhoudelijk glashelder overkwamen. Geen saaie materie maar zaken die je geleidelijk in je opneemt. Ik weet ook nog hoe we samen met jongeren van andere groepen een handje toestaken bij de verhuis van het rusthuis van Ciney. Het doet deugd als je kan helpen, als je ziet hoe verschillende generaties elkaar ontmoeten. Ik herinner me ook nog het eerste reflectiemoment in Jardin Passion, een toplocatie voor zo'n bijeenkomst. Daar bood de sterk samenhangende groep elkaar heel veel steun.

In het begin was ik heel erg gemotiveerd voor mijn hoofdproject. Maar gaandeweg bleek dat ik te veel energie verbruikt had. Dankzij de groep heb ik die teruggevonden. Uit de groepsvormingen putte ik perspectieven voor mezelf en naar de groep toe. Ik keek uit naar het einde van de week, ik wilde de groep graag terugzien. De energie werkte in beide richtingen. Het is dan ook dankzij de groep dat ik mijn project tot een goed einde heb kunnen brengen.

IK WEET WIE IK ALS MENS WIL ZIJN.

DAT HEB IK TE DANKEN AAN

DE SAMENLEVINGSDIENST.

Vroeger, toen ik nog werkzoekend was, kreeg ik geregeld de vraag wat ik met mijn leven wou doen. Ik had daar geen antwoord op. Je kan moeilijk zeggen wat je wil doen als je niet weet wie je bent. Door de Samenlevingsdienst kan ik wel duidelijk verwoorden 'wie ik ben'. Enerzijds binnen de groep: ik stel vast dat ik gewaardeerd word om wie ik ben, met al mijn gebreken. Je wordt aangemoedigd om te zeggen wat je denkt, om daar even over na te denken. Je wisselt van meningen in een gemoedelijke sfeer, je visie wordt aanvaard en gedeeld. Dankzij de Samenlevingsdienst word je weer mens in plaats van werkzoekende, universitair of schoolverlater.

Anderzijds tijdens het project: het project was helemaal mijn ding en ik besepte dat ik er mijn job van kon maken. Dat is wat ik wil doen en ik weet ook dat ik er goed in ben. Ik heb ook mijn grenzen leren stellen. Ik heb veel aan mijn mentor te danken.

JE WORDT VERLOST VAN HET SCHULD- GEVOEL WAAR DE MAATSCHAPPIJ JE MEE OPZADELT OMDAT JE GEEN WERK HEBT. JE HOEFT DAT NIET LANGER ALS EEN MISLUKKING TE ZIEN.

De balans? Zonder de Samenlevingsdienst zou ik niet staan waar ik nu sta. Het was niet allemaal rozengeur en maneschijn maar het totaalplaatje klopte wel. De info wordt heel concreet maar ook met wat afstand gegeven, de aanpak is individueel én collectief. Je hebt het recht om te proberen, over dingen na te denken, het over een andere boeg te gooien en steeds voel je je gesteund. Je wordt verlost van het schuldgevoel waar de maatschappij je mee opzadelt omdat je geen werk hebt. Je hoeft dat niet langer als een mislukking te zien.

Vandaag weet ik wie ik ben en wie ik wil zijn. En alles en iedereen rondom me zegt: 'ga ervoor'. Onder begeleiding van Step Entreprendre gaat Élisabeth de komende maanden haar plannen uitwerken en op het terrein uitproberen. In de toekomst wil ze op zelfstandige basis sessies persoonlijke ontwikkeling binnen de relatie mens-paard aanbieden. Met wat geluk kan ik er binnen twee jaar van leven. Een grote stap, ook al blijft ze ervan overtuigd dat haar Samenlevingsdienst niet helemaal voorbij is. Er zijn hechte banden gesmeed. Ik heb er vrienden aan overgehouden. ■

*'Ik heb me durven openstellen naar anderen toe.
Ik ben er ook wijzer en rustiger door geworden.'*

07 PAUL – ‘LIEFST NIETS MET GEHANDICAPTEN’

Voor ons gesprek met Paul trekken we naar Le Potelier des Pilifs, een mooi stukje groen in Neder-Over-Heembeek, net buiten Brussel. Hier voerde hij begin 2015 zijn hoofdproject van de Samenlevingsdienst uit... en hij is er niet meer weggegaan! Het begon allemaal met een geluk bij een ongeluk, gevolgd door een onverwachte maar verstandige projectkeuze, een ijzeren wil, een niet-aflatend engagement en een innemende persoonlijkheid... Kortom, één van onze mooiste succesverhalen!

“Paul? Da’s mijn kameraad! Ik ben met hem naar het Atomium geweest”, roept Julien uit. “We hebben samen een lekkere kastanjetaart gebakken, Paul en ik!”, lacht Noel. “Het is een echte werker, hij kan geen 5 minuten stilzitten”, voegt Samuel eraan toe.

“Paul kan goed confituur maken”, aldus Emmanuelle, die ook iedere dag naar Le Potelier komt. “En met zijn muziek brengt hij er steeds de sfeer in!” Bij het horen van al die verhalen krijgt Paul zowaar tranen in de ogen. *Ik ben net terug van vakantie en ben blij dat ik weer hier ben. Ik heb hen gemist en zij mij blijkbaar ook. Da’s onbetaalbaar. Hoe langer ik hier ben, hoe nauwer ik me bij de familie betrokken voel.* Hij wikt en weegt zijn woorden. Le Potelier, dat is in zijn ogen echt een familie. Om zich nóg meer te kunnen geven, heeft hij besloten om een opleiding tot gespecialiseerd opvoeder te volgen. *Ik moet nog bepaalde vaardigheden aanleren om fouten die ik vroeger maakte te vermijden en om werk van topkwaliteit te kunnen leveren.* Nochtans leek voor deze jonge tuinier aanvankelijk helemaal geen toekomst in de gehandicaptensector weggelegd.

NA HET ONGEVAL ZAT IK TE TOBBEN. IK KON MIJN PASSIE, HET ENIGE BEROEP WAARVOOR IK OPGELEID WAS, NIET MEER UITOEFENEN.

In het middelbaar volgt Paul de richting tuin- en bosbouw. Wanneer hij nog eens moet blijven zitten, trekt hij de deur van het verre internaat achter zich dicht en keert terug naar Brussel, zonder diploma. Hij volgt een opleiding tot tuinaannemer en vindt snel werk bij een tuinier. Na drie jaar hard werken –en de burn-out nabij– valt Paul op een dag van een ladder en breekt een ruggenwervel. Dat arbeidsongeval betekent meteen het einde van zijn carrière. *Ik heb 8 maanden zitten tobben, me zitten afvragen wat ik ging doen nu ik mijn passie, het enige beroep waarin ik een toekomst zag en waarvoor ik opgeleid was, niet meer kon uitoefenen.* Uiteindelijk schudt zijn omgeving hem wakker met als argument dat hij toch niet eeuwig van het ziekenfonds kan blijven ‘profiteren’.

Op de tram trekt toevallig een affiche van de Samenlevingsdienst zijn aandacht. Hij beslist zich in te schrijven met een aantal zekerheden voor ogen: zijn hoofdproject zal hij in de milieusector doen, of als dat niet lukt, iets anders... ‘liefst niets met gehandicapten’, herinnert hij zich nog woordelijk. *De wereld van de handicap maakte me bang, ik kende er alleen de clichés van.*

WANNEER ZE ME OMHELST, VALT DE MUUR VAN VOOROORDELEN DIE IK OVER HANDICAP HAD, HELEMAAL WEG

Tijdens de startweek blijken in zijn groep ook twee jongeren met een lichte handicap te zitten. Door zijn warme menselijke omgang en zijn aangeboren talent als begeleider ontstaat tijdens een gezelschapsspel spontaan een hechte band tussen Paul en die jongeren. En ook al lijkt hij vastbesloten over zijn keuzes, toch raden zijn groepsverantwoordelijken hem aan om zich aan een hoofdproject in de gehandicaptensector te wagen. Paul gaat akkoord en trekt zonder veel overtuiging voor drie dagen op proef naar Le Potelier. *Ik was van plan om dat project drie dagen te proberen en dan het voorstel af te ketsen. Maar toen gebeurde er iets. Wanneer ik op een gegeven moment een jongedame wou optillen om haar te helpen, omhelsde ze me plots. Op dat eigenste moment viel de muur van vooroordelen die ik over handicap had, helemaal weg. Ik besloot om mijn project daar voort te zetten.*

GEEN MEDELIJDEN MEER MET MEZELF

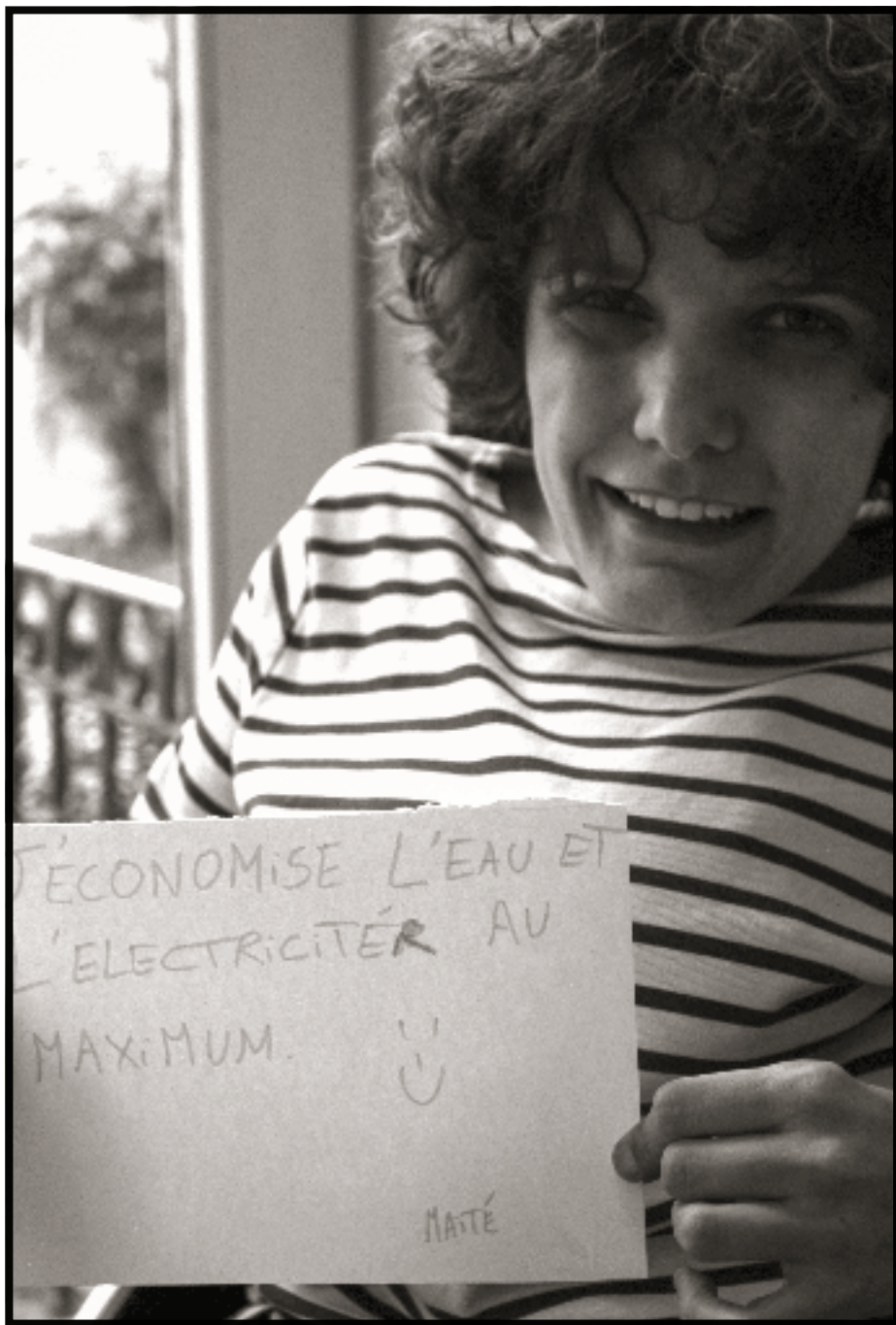
Wat er veranderd is? Ik heb me daardoor durven openstellen naar anderen toe. Ik ben er ook wijzer en rustiger door geworden. Als je omgaat met die mensen, die volwassenen met een handicap die minder geluk hadden dan ik maar die zich daarover niet lopen te beklagen en toch gelukkig zijn, dan wilde ik geen medelijden meer met mezelf, met die kapotte rug, met het feit dat mijn leven om zeep was, dat ik niet wist wat ik ging doen.

Ook het team speelt een grote rol in zijn persoonlijke ontwikkeling. Mijn collega's hebben me leren relativeren, me geholpen om bij conflicten rustig en bedachtzaam te reageren.

Ik heb me volop ingezet voor mijn Samenlevingsdienst. Ik had echt de spirit van de 'Pilifs' en ik kwam op het juiste moment op de juiste plaats terecht. Na zes maanden hebben ze me een vast contract aangeboden. Intussen heeft de directrice voor hem een halftijdse werkregeling op maat uitgewerkt zodat hij dat kan combineren met zijn studies tot opvoeder. Veel menselijker kan een directie niet zijn, denk ik.

DAT HEEFT MIJN LEVEN VERANDERD

Ik ben de Samenlevingsdienst echt veel verschuldigd. Ze hebben ervoor gezorgd dat ik weer overeind kon komen, uit de put kon klauteren en... mijn leven een andere wending geven. Ik heb dus contact met hen gehouden en sta steeds klaar om een handje te helpen, bij te springen waar nodig. Vandaag is Paul dan ook letterlijk het lachende gezicht op de affiches in de tram en op de startpagina van onze website. ■

'Ik moest me echt herpakken.'

08 MAÏTÉ – HERINNERINGEN DIE BIJBLIJVEN

Vijf maanden na haar Samenlevingsdienst hoopt Maïté op bevestiging dat ze een opleiding tot telefoonoperator bij de noodcentrale 112 mag beginnen. In afwachting doet ze vrijwilligerswerk. Aan de Samenlevingsdienst houdt ze schitterende herinneringen over. Tegelijk zijn haar optimisme en doorzettingsvermogen ook de medejongeren en groepsverantwoordelijken bijgebleven.

Maïté is 23 jaar en verzot op voetbal, petanque en gezelschapsspelletjes. Na haar opleiding tot groepswerker in podiumkunsten en tot onthaal- en administratief medewerker ziet ze voor zichzelf een toekomst in groepswerk of in de sociale sector weggelegd.

Vóór mijn Samenlevingsdienst heb ik het vijf maanden lang laten hangen. En zelfs méér dan dat, geeft ze toe. Ik moest me echt herpakken. Mijn ouders kregen het ervan op hun zenuwen dat ik niets uitstak. In november 2016 beslist ze om zich aan de Samenlevingsdienst te wagen. Maïté is een sociaal dier en voelt zich binnen grote groepen dus als een vis in het water.

Als er dan ook nog eens méér jongens dan meisjes in de groep zitten, zoals bij haar groep ‘Waterzooi’ het geval was... dan is het helemaal top!

Ze is supergemotiveerd maar komt al snel voor een eerste – haar niet onbekende – moeilijkheid te staan. De locatie waar de startweek plaatsvindt, is namelijk niet toegankelijk voor rolstoelgebruikers. Maïté verliest echter de moed niet, ze wil ervoor gaan, maar wel op één voorwaarde: dat de andere jongeren bereid zijn haar de trap op te dragen. Een hele week lang worden helpende handen uitgestoken en alle afspraken rond Maïté vormen uiteindelijk het eerste echte cement in de groep.

HET PROJECT IN DE REGEN? DAT VOND IK SUPER! OVER 10 JAAR DENK IK ER ZEKER NOG AAN.

Tijdens een groepsproject in vreselijke weersomstandigheden laat Maïté zich dragen, duwen en voorttrekken op modderige paden diep in een natuurreservaat. Ook al zakt de stemming bij de doorweekte bende aan het eind van de dag toch wel onder het vriespunt, toch zal dit Maïté voor altijd bijblijven. *Dat vond ik super! Over 10 jaar denk ik er zeker nog aan.*

Van de vormingen onthoud ik het Europees EHBO-brevet en de vorming Geweldloze Communicatie. Ik heb ook zelf zeep leren maken, ik wist niet veel van duurzame consumptie. Oké, de groep was niet altijd even gemotiveerd, maar toch... Ook aan zee hebben we een prachtige tijd beleefd, met de hele groep voor de afsluitende week.

IK BEN JONG EN DYNAMISCH, DUS ZAT IK DE OUDJES SOMS MET WAT TROMGEROFFEL ACHTERNA

Vanuit haar voorliefde voor gezelschapsspelletjes en groepswork is Maïté ook geduldig en een echte doorzetter. Ze beslist om haar hoofdproject uit te voeren bij de senioren van dagcentrum Aegidium in Sint-Gillis. Daar voelt ze zich nuttig. *Ik ben jong en dynamisch, dus zat ik de groep soms met wat tromgeroffel achterna...*

Ze ontmoet er ook Élise, een kranige eeuweling die nog altijd thuis woont en nog erg pienter is. Vóór ze 's avonds vertrekt, gooit Maïté haar stevast een welgemeende “Tot morgen!” toe, waarop Élise telkens antwoordt met een plagerige “We duimen!”.

Enkele maanden na haar Samenlevingsdienst maakt Maïté de balans op. *Als ik me voor iets engageer, dan ga ik tot het uiterste. Zo ben ik opgevoed. Dankzij deze ervaring weet ik nu zeker dat ik flink wat werk kan verzetten, goed met een groep senioren kan omgaan en me aan elke situatie weet aan te passen.* ■

‘Ik ben traag maar zeker uit het dal geklommen.’

09 ÉLISE – HERWONNEN VERTROUWEN

Élise stapt in een Samenlevingsdienst na een tijdje in een psychiatrisch ziekenhuis te hebben verbleven. De ervaring geeft haar de nodige energie om haar vleugels weer uit te slaan.

Élise beëindigde haar Samenlevingsdienst twee maanden geleden. *Sindsdien is er in mijn leven veel veranderd. Nu kan ik weer een frisse start nemen met al mijn plannen.* Vorige zondag is ze alleen gaan wonen in de Turkse wijk van Schaarbeek, in een gemeenschapshuis dat ze met haar medebewoners ecologisch en sociocratisch wil beheren met behulp van tools voor collectieve intelligentie. Ze werkt sinds een maand halftijds als administratief medewerkster in een Italiaans sociaal kantoor, waar ze vooral in contact komt met gepensioneerden. In haar geval kunnen we echt spreken van een periode vóór en een periode na de Samenlevingsdienst.

ME TEGEN MEZELF BESCHERMEN

Élise groeide op in een gegoede residentiële wijk van Brussel, in een cocon. Na haar middelbaar trekt ze voor vier maanden naar Italië en voor vier maanden naar Nederland. *Een fantastisch jaar waarin ik heel diverse mensen heb ontmoet. Maar ondanks die mooie ervaringen herviel ik bij mijn thuiskomst in mijn oude leven. De sociale druk was zo groot dat ik de lat voor mijn hogere studies heel hoog heb gelegd, maar uiteindelijk viel dat tegen.* Ze begint met twee bachelors tegelijk, één in politieke wetenschappen en één in filosofie. *Ik wilde aan mijn familie bewijzen dat ik het kon. Ik ben erin gevlogen en haalde goede resultaten op de eerste examens. Maar toen kreeg ik het mentaal moeilijk. Ik had angstaanvallen waardoor ik meermaals in het ziekenhuis opgenomen ben. Om me te laten verzorgen en me tegen mezelf te beschermen. De blokperiodes werden toen echte stressmomenten.*

Ondanks alles zet Élise haar studies verder en vat ze een master in bevolkings- en ontwikkelingswetenschappen aan. Nadat ze haar diploma heeft behaald, maakt ze een heel moeilijke periode door. Ze blijkt niet goed gewapend voor de zoektocht naar werk en dit draait dan ook op een ramp uit. Haar idealen wankelen. *Ik heb twee stages bij een vzw en een ngo gevolgd, en daarna nog een Europese vrijwilligersdienst gedaan. Telkens weer had ik het moeilijk om mijn werk naar behoren te doen.* Ze zet die ervaringen vroegtijdig stop en krijgt opnieuw angstpsychoses. Anderhalf jaar later stort Élise in en vraagt ze om een nieuwe opname in de psychiatrie. *Daar kon ik mijn gedachten de vrije loop laten en uitzoeken wat er me tijdens die achttien maanden zoeken naar werk zo zwaar viel.* Op advies van het medisch team beslist ze om in de Samenlevingsdienst te stappen. *Op die manier kon ik weer de stap zetten naar de werkwereld, maar dit keer onder begeleiding en weldoordacht.*

VERTROUWENSKLIMAAT

Élise herinnert zich nog de eerste dag van de startweek *waar sommige jongeren het behoorlijk bont maken.* Dan vertelt ze over de groepswerking *in de typische stijl van de Samenlevingsdienst: er wordt gepraat in de ik-vorm en beslissingen worden in overleg genomen. Dat schept een veilige omgeving. Wanneer je je in de groep moet voorstellen, gebeurt dat meteen in een persoonlijker register. De groepsverantwoordelijken zorgen voor een aangepaste sfeer waardoor het fijn praten is. In de vormingen komt dat idee van permanente educatie met gedeelde kennis vaak terug.* Tijdens de startweek maakt Élise ook kennis met Sarah, een jonge vluchteling uit Syrië die nog maar onlangs in België is aangekomen. Het is het begin van een mooie vriendschap.

Samen met vier andere jongeren zet Élise zich bij vzw Asmae in voor een educatieproject in het kader van de Noord-Zuidbetrekkingen. Als zijproject kiest ze voor het OCMW-rusthuis van Sint-Joost-ten-Node, een ware openbaring. *Het klikte direct. In mijn hoofd ging het er in rusthuizen altijd stijf aan toe maar daar was iedereen heel gewoon en vrolijk. Mijn mentor was een openhartige, dynamische vrouw die heel wat positieve energie uitstraalde.* Élise ontdekt hoe graag ze met senioren werkt en kan er haar menselijke kwaliteiten kwijt: geduld, een luisterend oor en een ruimdenkende ingesteldheid.

Zes maanden later is Élise er weer bovenop. *Die zes maanden hebben me echt weer energie gegeven. Ik ben traag maar zeker uit het dal geklommen. Het was een boeiende werkervaring waarbij nooit een kritiek punt in zicht kwam. Mede dankzij de bijzonder aangename afsluitende tweedaagse kon ik zo met iets meer vertrouwen de zoektocht naar werk opnieuw aanvatten.* Twee maanden later levert dat ook een contract op. Élise heeft een job gevonden waarin ze haar kennis Italiaans én haar sociale vaardigheden kwijt kan. Haar herwonnen vertrouwen spreekt duidelijk uit haar blik en valt in haar zelfverzekerde stem te horen. Top, Élise, je hebt je opdracht méér dan volbracht! ■

‘Ik had structuur en een bepaald stramien nodig.’

10 MICHAEL – GEEN STEKEN MEER LATEN VALLEN

Een jaar na zijn vrijlating heeft Michael zijn leven weer op orde. Dat heeft hij te danken aan heel wat introspectie en een grote wilskracht. Aan die geslaagde re-integratie heeft ook de Samenlevingsdienst bijgedragen want daar vond hij de structuur, het zelfvertrouwen en de ervaring die nodig waren om zich op de arbeidsmarkt te begeven.

Een jaar geleden trok Michael de poort van de gevangenis achter zich dicht. Sindsdien lacht het leven hem toe: hij kon voltijds bij een bedrijf aan de slag, hij vroeg onlangs zijn vriendin ten huwelijk en het jonge koppel is zowaar in blijde verwachting! *Alles komt stilaan op z'n pootjes terecht. Blijkbaar moest ik daar nu eenmaal door om te weten wat het leven écht inhoudt.*

Op zijn zeventiende, halverwege het derde middelbaar, stopt Michael met school en met voetballen. *Daar zijn de stommiteiten begonnen. Ik begon te stelen, te roken en drugs te verkopen.*

Hij is nog minderjarig als hij een eerste keer aangehouden wordt en twee weken naar een gesloten jeugdinstelling wordt gestuurd, maar dit heeft op de jongeman weinig invloed. *Het leek wel een internaat. Ik was er toen best trots op maar nu, zoveel jaren later, ben ik dat absoluut niet meer.* Hij gaat terug naar school maar wordt opnieuw gearresteerd wegens oplichting. *Met iemands bankkaart heb ik grote sier gehouden. Ik was net achttien en belandde drie maanden achter de tralies. Dat was andere koek: veel ellendiger dan de jeugdinstelling, alles smerig, helemaal alleen. Maar van mijn familie kreeg ik heel wat steun en ook mijn vrienden kwamen me bezoeken.* Na zijn celstraf biedt de school hem een laatste kans, onder strikte voorwaarden. Té strikt volgens Michael, die opnieuw afhaakt en weer drugs gaat verkopen. Daarna waagt hij zich nog aan een opleiding tot elektricien maar na enkele maanden geeft hij toch op.

Kort daarna raakt Michael betrokken bij een overval. Hij moet voor de rechtbank verschijnen maar blijkt de dagvaarding niet te hebben ontvangen. *Ik had toen problemen met mijn moeder en sliep bij vrienden.* Michael wordt bij verstek veroordeeld en krijgt achttien maanden effectieve gevangenisstraf en achttien maanden met uitstel. Bij een identiteitscontrole loopt hij tegen de lamp en wordt in de cel opgesloten, waar hij drie en een half jaar zal doorbrengen. *Ik dacht dat ik er nooit meer uit zou geraken. Toen mijn moeder alle banden verbrak, ben ik echt beginnen nadenken. Vroeger was ik een vechtersbaas, één en al impulsiviteit en vuilbekkerij. In de gevangenis ben ik tot rust gekomen.* Het is inderdaad zo dat Michael binnen zijn groep van de Samenlevingsdienst een sterke maar bedaarde indruk nalaat, met wel-doordachte en respectvolle tussenkomsten.

VRIJ MET ELEKTRONISCHE ENKELBAND

In de gevangenis houdt hij zich zo nuttig mogelijk bezig: hij doet aan sport, leest boeken, volgt lessen wiskunde, Frans en Engels. En dan moet hij een plan voor vervroegde vrijlating voorleggen. Zijn eerste idee is een opleiding informatica volgen, maar omdat hij niet slaagt voor de ingangsproof moet hij een plan B bedenken voor de Strafvatvoeringsrechtbank. Van een vriend, tevens ex-ge-detineerde, hoort hij dan over de Samenlevingsdienst. Dat project weet de rechter te overtuigen en de jongeman, drieëntwintig jaar oud intussen, komt vrij met een elektronische enkelband.

Michael komt vrij op twee november en begint drie dagen later al zijn Samenlevingsdienst met de startweek. *Ik kon het met iedereen goed vinden. We vormden een hechte groep en er werd veel gelachen. Aan het eerste project in het natuurreserveaat hou ik – ondanks de regen – heel goede herinneringen over.*

Door zijn profiel is het niet makkelijk om voor de jongeman een geschikt hoofdpject te vinden. Er wordt immers ook met kwetsbare jongeren gewerkt en dus eisen veel verenigingen een attest van goed zedelijk gedrag. En dat heeft Michael niet. Uiteindelijk begint hij met een project van één maand bij het audiovisuele collectief Coup2pouce.

Daarna zet hij zijn engagement voort bij La Source, een sociaal restaurant. *Ik stak graag een handje toe in de keuken, was graag met de kinderen bezig. Ik kon het ook goed vinden met de begeleider.* Tot slot sluit hij aan bij de IT-workshop van Oxfam. *Dat project was me echt op het lijf geschreven. De vormingswerker legde alles glashelder uit en ik pikte het heel vlot op.*

Door zijn elektronische enkelband heeft hij geen andere keuze. Michael houdt het vol, zonder enige moeite, want het programma is helemaal zijn ding. *Ik had structuur en een bepaald stramien nodig. Ik wilde mezelf bewijzen dat ik het kon. Mijn schoonfamilie vond het bewonderenswaardig dat ik iedere morgen opstond voor tien euro per dag. Hun steun gaf me nog meer doorzettingsvermogen. De Samenlevingsdienst heeft me wilskrachtig gegeven en socialer gemaakt. Ik heb er echt veel uit geleerd.*

Enkele maanden later vindt Michael probleemloos een job. *Ik had gezien hoe het er op de werkvloer echt aan toeging, van binnenuit. Op het aanwervingsgesprek kon ik voorbeelden geven van situaties die ik tijdens projecten had meegemaakt met collega's. Die ervaring heeft me geholpen om in de werkwereld te stappen.* Vandaag voelt de toekomstige papa zich gesterkt door die vroegere ervaringen en wil hij een mooie toekomst uitbouwen. *Ik sta mentaal heel sterk, besluit hij vol zelfvertrouwen. Tot nu toe heb ik geen steken meer laten vallen. ■*

*'Ik was de voeling met mezelf
kwijtgeraakt, met mijn innerlijke.'*

11 NAOMI – WEER VOELING MET MEZELF

Naomi geeft haar baan op en stapt snel in de Samenlevingsdienst. Met die keuze gaat ze tegen de stroom in, oogst ze in haar omgeving wel wat kritiek en komt ze onder grote druk te staan om ook resultaat te boeken. Twee jaar later heeft ze geen enkele spijt. Een gesprek met een vastbesloten, sociaal geëngageerde jongedame.

Wanneer Naomi 's morgens de deur van de feestzaal opendoet, belt ze meteen de organisatoren op met de melding dat een tweede poetsbeurt zich opdringt. *Het is hier smerig, dus krijgen ze nog één kans en anders zijn ze hun waarborg kwijt.* Naomi werkt al twee jaar bij Minus One, een voormalige feestzaal die onlangs omgevormd werd tot een jongerenorganisatie midden in een park in de multiculturele Gentse Rabotwijk. Heel wat jongeren komen er af op de projecten die Naomi en haar collega's voor hen op poten zetten. *We bieden hen artistieke expressie en ondernemerszin in de breedste vorm aan. Vorige zomer heeft mijn collega met een groep jongeren een vlot gemaakt uit recuperatiematerialen. Ze zijn tot in Deinze gevaren, naar een ander jeugdhuis.* Op dit ogenblik werkt een andere groep jongeren aan een publicatie over feminisme.

Naomi haalt veel voldoening uit haar werk. *Er zijn maar weinig dagen dat ik met tegenzin kom werken. Het is boeiend en afwisselend: ik vul dossiers in, ontmoet jongeren, daklozen en schepenen. Het werk komt binnen en ik vlieg erop. Ik heb veel verantwoordelijkheid en mag tal van zaken organiseren.*

Naomi heeft een masterdiploma in moraalwetenschappen, studies die nauw aanleunen bij filosofie maar vooral over ethische kwesties handelen. Na de unief heeft ze gewerkt voor een vzw die in scholen aan sensibilisering rond duurzame ontwikkeling deed. *Het was een toffe ploeg, ik heb er veel geleerd in goede omstandigheden. Maar het was niet echt mijn ding. Ik had de indruk dat ik mijn beste jaren achter een bureau zou doorbrengen.* Dus besluit ze na één jaar ontslag te nemen en stapt ze in de Samenlevingsdienst. Door haar beslissing komt ze echter in de administratieve mallemolen van de RVA terecht. Ze moet hopen formulieren invullen en tal van oriëntatiegesprekken voeren maar uiteindelijk haalt ze toch haar slag thuis en beslist de administratie haar een werkloosheidsuitkering toe te kennen. *Ik heb veel geluk*

gehad want het programma was niet gekend. Ze wisten mijn constructieve aanpak te waarderen. Maar niet iedereen is die mening toegedaan. Veel mensen uit mijn omgeving verklaarden me gek omdat ik een baan opgaf voor vrijwilligerswerk. Maar ik zat echt op een dood spoor. Ik was niet gelukkig in mijn werk. De Samenlevingsdienst moest me helpen om mijn horizons opnieuw te verruimen.

RECHT OM FOUTEN TE MAKEN

Naomi wil voldoende tijd nemen om na te denken over een nieuwe beroepsrichting. Ze is blij dat ze er in die zoektocht niet alleen voor staat. *Mijn groepsverantwoordelijken, mijn mentor en mijn collega's stonden me bij, klaar om me te coachen. Telkens ik de groep zag en met andere jongeren praatte, wist ik dat ik op de goede weg was, dat ik het recht had om niet alles te weten, om te leren, om me te vergissen.*

WE HOREN VEEL PRATEN OVER MIGRANTEN. ZE ONTMOETEN IS ECHTER EEN ANDERE ZAAK.

Het valt Naomi op hoe divers de jongeren in haar groep zijn. *Aan de ene kant waren er Vlamingen met een gelijkaardige achtergrond als ik. Ze wisten niet welke richting ze uit moesten met hun leven. Aan de andere kant zaten jonge vluchtelingen in hun inburgeringstraject met totaal andere achtergronden en zorgen dan wij. Dat plaatst de zaken wel in perspectief en doet je nadenken over je eigen situatie. We horen veel praten over migranten. Ze ontmoeten is echter een andere zaak. Dan gaan je ogen pas echt open. Ik herinner me iemand uit de groep waar ik veel mee gepraat heb. Hij vertelde me hoe eenzaam hij was. Pas toen besepte ik dat die mensen bij gebrek aan een netwerk, uit eenzaamheid,... vaak uit het dagelijkse leven uitgesloten worden. Hij bedankte me zelfs voor ons gesprek, beeld je in.*

Als hoofdproject kiest Naomi voor de sector van de bijzondere jeugdzorg die als een rode draad door haar leven loopt. Samen met een andere jongere van de groep sluit ze aan bij het team opvoeders van Lejo, een organisatie die in een park in Ninove gevestigd is. Ze ontmoet er kwetsbare jongeren, schoolverlaters en tieners met familiale problemen die soms agressief uit de hoek kunnen komen of betrokken zijn bij criminele praktijken.

Dat is voor haar een totaal nieuwe doelgroep. Ik had in de jeugdsector vooral gewerkt met jongeren uit de middenklasse. Maar discriminatie heeft me altijd al erg geraakt. Daarom heb ik ook voor Lejo gekozen. Aan die ervaring heb ik tot op vandaag al veel gehad.

IK WAS DE VOELING MET MEZELF KWIJTGERAAKT. DANKZIJ DE SAMEN- LEVINGSDIENST HEB IK DIE TERUG.

Tijdens die zes maanden ontdekt ze ook een nieuwe manier van communiceren. Van de Samenlevingsdienst is onder meer de vorming Geweldloze Communicatie me erg bijgebleven. Je gevoelens, je behoeften kunnen verwoorden zonder de ander te kwetsen of de schuld bij iemand anders te leggen. Die methode sloot naadloos aan op de manier van werken bij Lejo. En dat pas ik nu nog steeds toe. Dat stond wel in contrast met mijn studies, die heel rationeel waren. Ik had er wel leren denken maar was de feeling met mijn innerlijke zelf kwijtgeraakt. Dankzij de Samenlevingsdienst heb ik die terug. Zowel op mijn project als in de vormingen werd er gevraagd hoe ik me voelde, wat ik nodig had, wat ik graag wou... Dat blijft me bij.

Voor Naomi was het in vele opzichten een positieve, verrijkende ervaring maar toch was niet alles rooskleurig. Het was voor mij een moeilijke periode want ik had het gevoel dat ik me moest bewijzen. Ik legde mezelf heel veel druk op. Ik nam 'een lange vakantie' en dus moest dat absoluut de moeite zijn. Eigenlijk heb ik de voordelen van de Samenlevingsdienst pas achteraf ten volle beseft.

Dankzij die ervaring heeft Naomi zichzelf beter leren kennen en kan ze haar beslissingen nu gericht nemen. Vorig jaar kreeg ik een andere job aangeboden, met betere voorwaarden. Rationeel gezien was dat een betere keuze geweest: voltijds werk, beter betaald, meer verlof... Maar ik heb het niet gedaan, ik heb m'n gevoel gevolgd. Ik denk dat ik hier van nut ben, dat ik mijn steentje bijdraag. Ik geloof erin. Dat ik zo'n keuzes durf maken, is te danken aan de Samenlevingsdienst. Het was echt de moeite waard. ■

De volgende drie getuigenissen leveren in hun geheel teksten op die door jongeren werden voorgelezen tijdens studieseminaries over de Samenlevingsdienst in de Senaat. De eerste twee, Charline en Melvin, namen deel aan een seminarie getiteld 'Citizen Service: strengths and challenges of inclusion of the most vulnerable'; de derde, Sara, aan een seminarie over de integratie van vluchtelingen: 'Citizen Service: ideal integration path?'

12 CHARLINE – ‘ZITTING IN DE SENAAT’

Ik ben Charline. Ik ben nu 21 en heb anderhalf jaar geleden mijn Samenlevingsdienst gedaan.

Op een dag belde het Platform me op met de vraag of ik wilde getuigen over mijn Samenlevingsdienst.

Omdat ik veel te zeggen heb, heb ik ja gezegd. Ik heb er dan over nagedacht en besepte dat ik niet echt wist hoe het zou gaan.

Maar bovenal dacht ik bij mezelf dat, wat er ook gebeurt, ik het simpel zou houden, omdat het eigenlijk niet zo gemakkelijk is om eenvoudig te zijn in het leven. We hebben altijd de neiging om het te compliceren, om problemen te hebben.

Altijd te veel problemen, grotere problemen, of ‘problemen van grote mensen’ zoals ze zeggen als je klein bent. Maar er zijn geen kleine problemen, er zijn alleen problemen waaraan we geen tijd of aandacht meer willen geven. Omdat we geen tijd meer hebben. Want in een tijd waarin alles zo snel gaat, waarin alles draait om

wie het geld krijgt... waarom zouden we ons dan druk maken om de menselijke factor? Wat heeft het voor zin om je af te vragen of mensen in orde zijn?

Ik schrijf dit vandaag om u het onbehagen van mijn generatie, dat steeds zichtbaarder wordt, aan te geven. Eerst en vooral gaan we iets verhelderen, *just in case*.

We zijn geen luiaards, toekomstige werklozen, geblaseerden van de toekomst. Aan de andere kant, als we soms niets doen, is dat omdat we niet weten waar we moeten beginnen. Vanaf dat we erg jong waren, zijn we op school gezet en werd er elk jaar gebeden dat het voorbij zou gaan. Dat er geen mislukkingen meer zouden zijn. We zien onze ouders in stress bij de geringste nood, bij het geringste falen van onze kant. We zien ze in paniek raken bij de gedachte dat we moeilijkheden of leerstoornissen hebben, of erger nog, dat we gewoon dom zijn.

Maar er zijn geen dommeriken, er zijn gewoon potentiëlen die we niet benutten. Er is slechts één methode van werken die we aan de keten moeten aanleren. En als er bij jou iets misloopt, vertelt een leraar je uit het niets dat je te traag, te onoplettend of niet geschikt bent voor dat niveau.

En als je uit de middelbare school komt, is het nog erger. Je bent 18 jaar oud en je moet een beslissing nemen. Wat ga je met je leven doen? Honderden oplossingen en je kunt één, twee, meerdere of geen opties volgen. Of dat een goede of een slechte optie is, dat weet je pas achteraf. Maar de lange, normale weg van het onderwijs afleggen, lukt je alleen in het geval dat alles goed gaat. Als je in een zeepbel leeft, gezuiverd van elk probleem. Maar dat is niet altijd het geval. En zelfs met alle goede wil in de wereld, volstaat soms een heel klein probleem om een mensenleven op zijn stelten te doen waggelen.

Voor één keer gaan we het niet over geld hebben. We weten allemaal dat dat een heikel punt is en dat we onze tijd besteden aan het najagen ervan. We gaan het hebben over een andere vorm van armoede: emotionele armoede.

Het is de kwaal van de eeuw: je bent omringd door mensen, maar tegelijkertijd alleen. We hebben nog nooit zoveel sociale contacten gehad, hebben steeds meer mogelijkheden en gaan altijd

sneller. Meer zelfs: we slaan over, we zijn de generatie die overslaat. We werden niet geleerd om de tijd te nemen, we kregen niet veel geleerd op zich. We worden niet langer onderwezen in zelfvertrouwen, delen, het kweken van empathie. Er wordt geen nadruk gelegd op menselijke waarden. Het sleutelwoord is rendabiliteit. We ruïneren onze gezondheid en ons mentaal evenwicht door steeds harder te werken om meer te verdienen, om meer te hebben maar uiteindelijk niets te zijn.

De jeugd van vandaag, dat zijn jongeren die de wereld willen veranderen, zoals altijd, maar die zich niet kunnen laten horen. Omdat we blijven surfen op de golven van een verouderd systeem, dat ons wonderen van winsten belooft, alsof de grondstoffen onuitputtelijk zijn en de excessen zonder gevolgen.

De jeugd van vandaag zijn jongeren die bang zijn voor hun toekomst. Dit is de eerste generatie aan wie de hoop niet langer wordt beloofd en die ondergedompeld is in een sfeer van sociale, klimatologische en economische onzekerheid – en dit in de totale onverschilligheid van al diegenen die in een positie verkeren om dingen te verbeteren. En als zelfs 60.000 mensen die samen marcheren niet op vreedzame wijze de mening van sommige mensen over ecologie kunnen veranderen, is het geen verrassing dat er geweld opduikt. Geweld lost niets op en mag niet worden geduld, maar het duikt op als niets anders werkt.

Dit is de jeugd van vandaag, jongeren die soms gewelddadig zijn omdat ze verkeerd worden begrepen, door volwassenen of – erger nog – door hun eigen leeftijdsgroep worden afgewezen. Jongeren die niet langer veel redenen hebben om anderen te vertrouwen. Jongeren die niet geleerd hebben van zichzelf te houden en in zichzelf te vertrouwen. Jongeren vol onbenut potentieel, omdat ze anders en ongeschikt zijn voor wat het schoolsysteem vraagt. Jonge mensen geïsoleerd voor hun schermen, klaar om zich uitsluitend via dit te voeden. Om er dan voor te sterven, omdat die zijn uitgegroeid tot de enige plek waar we nog kunnen dromen.

En daarom geloof ik in de Samenlevingsdienst. Omdat ik er de diversiteit zag. Ik zag jongeren van overal: van verschillende sociale, culturele en economische achtergronden, die elkaar helpen.

Hun ervaringen en verwachtingen waren allemaal verschillend, maar ze wilden allemaal één ding: een volwaardige, gelukkige, doelgerichte burger zijn, met een reden om elke ochtend op te staan, om geïntegreerd te worden in de maatschappij.

Want dat is alles wat wij jongeren willen. Voelen dat we bestaan, weten dat we beschouwd worden als een mens, een persoon in ons eigen recht. En tegelijkertijd tot een sociale groep behoren, om ons omringd, gesteund, gehoord en begrepen te voelen.

Na deze ervaring denk ik dat de Samenlevingsdienst een springplank is naar de sociale ontwikkeling van jongeren. ■

Charline Leroy

13 MELVIN – ‘SLAM IN DE SENAAT’

Jeugd, laat je niet overweldigen door het geweld van het systeem.

Ik begrijp je verdriet, wees de acteur om de oorsprong van de problemen aan te pakken.

Politici begrijpen het niet altijd, moeten ze dan onze ervaringen zelf meemaken?

Zelfs als je het daglicht niet meer ziet en je je altijd buitengesloten voelt, zal je creativiteit voor een beter verblijf zorgen.

Er wordt te weinig waarde aan je vaardigheden gehecht.

Als je eenmaal afdwaalt van het pad, zal je weerstand worden vernietigd.

Laat alsjeblieft niet los, je zal je plaats vinden!

Zelfs als je daar beneden bent, op een dag zal je je eigen spoor kunnen achterlaten!

Waarom zeg ik dit?

Misschien is er daar een waarheid...

Jongeren zien hun vrienden verstrikt raken in buurtverhalen.

Ze zien geen tijd meer stromen door deze zandloper.

Ze willen hoogte nemen, maar ze blijven in een wereld zonder zekerheid.

Slachtoffer van het gewicht van financiële problemen die een slechte houding kunnen veroorzaken.

Slachtoffer van armoede die tot uitsluiting leidt.

Ze creëren een wereld vol illusies.

Ze willen in drugs ontsnappen aan de waarheid.

Ze komen zo dichtbij de dood.

Ze hebben er last van en de vaas loopt over.

De haat neemt de overhand.

Woede op het menu.

Ze stellen hun dierbaren teleur.

Ze hebben steeds minder in hun zakken.

Is het echt het symbool van luiheid?

Deze jongeman die in de rats zit en niet meer in het huidige moment kan leven...

Van een bescheiden klasse of een burgerlijke klasse, een andere soort armoede vernietigt in stilte.

Armoede als gevolg van een gebrek aan liefde, tot je er zot van wordt.

Een gezin onder het geweld van een vader.

Een vaderloos kind dat op zoek is naar referenten.

Een gezin dat een kind zonder middelen achterlaat.

Een andere familie die in deze race het geluk van het kind laat verrotten.

Welke race? De geldrace.

Dromen die door deze bewusteloosheid worden vernietigd.

Ze hebben geen keuze, ze zijn op zoek naar een manier om zichzelf te overtreffen.

Ze verbergen hun ware gezichten en besluiten om een ander pad te volgen.

Ze maken slechte keuzes en lijden eronder.

Het kost veel meer dan het kruisen van je vingers en je ziet geen glimlach meer op je gezicht.

Hoeveel vervallen niet in wanhoop?

Hoe zien zij de toekomst in de donkere momenten?

Hoe kom je uit deze slechte situatie?

Hoe komen ze uit deze gevangenis?

Een hele jeugd slachtoffer zijn van pesterijen.

Ze leven nu in isolement.

Gevangen tussen vier muren.

Wanneer kunnen ze de frisse lucht inademen?

Wanneer vinden ze een moment van vrijheid?

Wanneer zullen zij in staat zijn om zin te geven aan hun waarheid?

Gestolen pubertijd.

We kunnen niet meer wegvliegen.

Ik kom terug op de financiële onzekerheid.

Hoeveel komen er niet in rechtszaken terecht?

Het verkopen van drugs of wapens in de hoop de familie te kunnen voeden.

Het is tijd om te stoppen met deze overlevingsmodus!

Misdaad treft de zwaksten!

Wanneer zullen ze eindelijk hun vleugels uitspreiden?

We schieten op de duiven!

En we zijn verbaasd als de wereld donker is.

De dood draait eromheen.

Wanneer zullen zij het daglicht zien?

Scholing geruïneerd.

Het leven neemt een bittere smaak.

Van mijn kant heb ik geprobeerd mezelf
weer op te bouwen door een
Samenlevingsdienst te doen.

Hoop was de enige kans om me goed te
voelen.

Ik begin relaties op te bouwen.

Eindelijk ben ik op een andere weg.

Je moet weten hoe je je woede kunt
kalmeren voordat je ermee instemt.

Je moet in elk seizoen het positieve
kunnen zien.

Geef de hoop niet op, de sterren zullen
uiteindelijk stralen.

Verre van wanhoop, zal je een pad
bewandelen in een richting waar het
onmogelijk zal zijn om je te stoppen!

Je neemt uiteindelijk controle over je
leven.

Ik weet dat er morgen een betere
toekomst komt.

September 2018 werd ik toegelaten tot
de Hogeschool.

Dat is wanneer ik vrij ben gaan vliegen.

Als ik dat heb kunnen doen, kunnen
anderen dat ook.

Als ik vrede heb ontdekt, kunnen
anderen uit deze hel komen.

Ik moest in mezelf geloven.

Die weg laat ik niet meer los, ik blijf
rechtdoor rijden.

Jij die lijdt, je zult je vrijheid vinden!

Jij die in de afgrond zit, op een dag zal
je je niet meer zo geboeid voelen!

Geloven in jezelf is de sleutel.

Je zal de redenen voor deze turbulente
reis begrijpen.

Een project is er om je levend te voelen.

Je zal je spijt vergeten en jezelf
emanciperen.

Zonder dat, zou ik niet zijn waar ik nu
ben.

Dus als je onderaan staat, kijk dan naar
de nieuwe weg in aanbouw! ■

Melvin Michiels

14 SARA – ‘SYRISCHE IN DE SENAAT’

Ik ben Sara, ik ben 22 jaar. Ik kwam naar België in 2016 dus ik woon hier nu twee jaar.

Daarvoor woonde ik samen met mijn broertje en mijn mama in Syrië, in de hoofdstad Damascus. Tijdens de oorlog waren het daar moeilijke tijden. Werk vinden was bijvoorbeeld heel moeilijk en op straat wandelen was gevaarlijk door de vele bommen. Mijn buurvrouw heeft deze bomaanslagen niet overleefd, wij gelukkig wel. In Syrië heb ik drie jaar informatica gestudeerd aan de universiteit, maar daar heb ik geen diploma van. Doordat het te gevaarlijk werd en we naar België moesten komen, heb ik mijn studie niet kunnen afronden. Mijn vader was hier al 5 jaar omdat hij politieke problemen had in Syrië. Doordat mijn vader hier al was, konden we aan gezinshereniging doen.

Aankomen in België was een hele aanpassing: de cultuur is helemaal anders, ik sprak de taal niet en het voelde hier veilig. Eerst heb ik 6 maanden moeten wachten op mijn identiteitskaart. We woonden bij mijn vader in het appartement tijdens die periode.

Ik had weinig te doen en ging wat wandelen om de stad beter te leren kennen. In BON volgde ik les over hoe ik in Brussel kon leven – ik moest alle regels nog leren kennen. Het was interessant om te leren dat hier vrouwen alle rechten hebben, terwijl ze in Syrië niets hebben. Vanaf dat ik mijn identiteitskaart had, ben ik gestart met Nederlandse les: eerst bij Odissee Hogeschool en later bij CVO Lethas. Daar heb ik een vriendin gemaakt die ook van Syrië kwam. We kregen een uitkering van het OCMW, omdat we met heel de familie aan het studeren waren. Iedereen wilde goed Nederlands leren en mijn moeder volgde een opleiding om in een crèche te werken. Belgische mensen leren kennen was moeilijker, omdat ik niet in contact kwam met hen. Doordat mijn Nederlands niet goed was, kon ik ook moeilijk spreken met hen.

In CVO Lethas was er een presentatie over de Samenlevingsdienst. Ik vond dit een leuk idee, want ik had veel vrije tijd en ik kende niemand. Ik was niet zo sociaal, dus ik vond het een goede manier om mijzelf uit te dagen en meer zelfvertrouwen te krijgen. Een week later ben ik mee op startweek gegaan in Mechelen. Ik had stress want ik was alleen, ik kende niemand en ik moest proberen Nederlands te spreken aangezien niemand anders Arabisch sprak. Beetje bij beetje begon ik met anderen te praten en vond ik het leuk daar. We hebben veel spelletjes gespeeld en elkaar leren kennen. Ik had al meteen veel bijgeleerd tijdens deze eerste week. Er waren veel activiteiten, we zijn gaan fietsen en we hebben een feest georganiseerd voor de bejaarden in het rusthuis. We konden met hen praten over hun leven en dat was leuk.

Daarna ben ik van start gegaan bij Met-X, een organisatie die muzikanten ondersteunt en samen met hen optredens organiseert in onder andere Bozar en in verschillende parken. Ik heb voor deze organisatie gekozen omdat ik geïnteresseerd ben in culturen en in muziek. In het begin was het spannend, want ik had daar geen ervaring mee. Eerst kon ik daar gemakkelijke dingen doen, zoals werken in het archief of met de computer: ik mocht posten op Facebook en de website van de organisatie onderhouden.

Daarna ben ik mee beginnen gaan naar concerten en hielp ik mee om eten, drinken en materiaal aan te brengen. Stilaan leerde ik meer over podiumtechniek. Eén keer heb ik met hen meege-lopen in de zinnekeparade, dan droeg ik met trots de vlag en stak ik vuurwerk af. Mijn mentor was heel vriendelijk en heel geduldig met mij, ik heb veel van hem bijgeleerd. Elke woensdag nam ik deel aan de teamvergadering. Ik kende na een tijdje bijna iedereen van de organisatie, allemaal heel sympathiek en vriendelijke mensen. Nu heb ik nog contact met een meisje van mijn leeftijd die daar ook werkte. Op de Nationale Feestdag speelden we muziek in het park voor de komst van de koning. Ik heb zijn hand geschud en een foto met hem gemaakt. Dat was een speciale dag voor mij.

Nu, een half jaar later, volg ik nog verder Nederlandse les en in september zal ik starten aan Erasmushogeschool Brussel om verder informatica te studeren. Na drie jaar zal ik mijn diploma hebben. Ik wil graag een goede job vinden en nog meer contacten leggen.

De Samenlevingsdienst was heel betekenisvol voor mij. Het was de eerste stap om contacten te leggen in Brussel. Ik ben dankbaar dat ik al deze mensen heb leren kennen en dat ik hierdoor beter Nederlands heb leren spreken. Ik voel mij nu niet meer alleen hier. Ik sta sterker in mijn schoenen en heb wat meer zelfvertrouwen gekregen. Ik ben niet bang om fouten te maken als ik Nederlands probeer te spreken. Ik ben nog altijd een beetje verlegen als ik nieuwe mensen ontmoet, maar met de personen die ik tijdens mijn Samenlevingsdienst heb leren kennen, heb ik dit probleem niet meer. Ik ben trots op mijzelf dat ik deze uitdaging ben aangegaan en dat ik iets heb kunnen betekenen in deze samenleving, die voor mij voordien een totaal onbekende was. ■

Sara Mashael

*'Ik heb de anderen anders
leren bekijken.'*

*'Ik kan het project zeker
aanraden voor mensen zoals ik,
die geen geslaagde schooltijd
achter de rug hebben.'*

15 & 16

NICK EN ROY

BUITEN DE COMFORTZONE

Broers Nick en Roy hebben allebei de Samenlevingsdienst gedaan, maar ze maken een verschillende balans op omdat hun ervaringen niet dezelfde impact hadden. Uiteindelijk komen ze wel tot een gelijkaardige conclusie.

Nick en Roy wisselen wat nieuwtjes uit. Roy is de jongste en woont al een jaar alleen. Nick verdeelt zijn tijd tussen Gent, Antwerpen en een stadje in Duitsland.

Nick zit in het vijfde en laatste jaar van zijn master muziekproductie aan het conservatorium. Om wat bij te verdienen, werkt hij voor Deliveroo. Hij verblijft afwisselend in Antwerpen waar hij inwoont bij zijn ouders, in Gent voor zijn studies en in Duitsland waar hij elk weekend zijn vriendin opzoekt. Eind dit jaar trekt hij definitief naar Dinslaken, iets boven Düsseldorf, waar hij hoopt door te breken in de muziekwereld.

Afhankelijk van de opties zal hij zich als zelfstandige vestigen of gaat hij bij een bestaande studio werken. Als volbloed muzikliefhebber is hij tegelijk zanger, componist, gitarist... en binnenkort dus ook producer. Tot vóór zijn Samenlevingsdienst had Nick nooit van zo'n carrièreplan durven dromen.

In het middelbaar kiest hij voor kunsthumaniora met specialisatie in audiovisuele kunst. Daarna waagt hij zich aan een jaar hogere filmstudies maar hij ziet daarin vrij snel geen toekomst meer. Wat volgt zijn twee jaar zonder studies of werk, een zeer moeilijke periode voor Nick die alle zekerheid verliest omdat hij maar niet kan beslissen wat hij met zijn leven wil doen. *Het was erg frustrerend. Je moet werk vinden maar je hebt geen diploma. De jobs die wel beschikbaar zijn, zeggen je niets. En tegelijk voel je een grote druk vanuit de maatschappij die wil dat je op de arbeidsmarkt begeeft terwijl je daar niet klaar voor bent. Je voelt je lui, je krijgt een stempel opgeplakt. Je krijgt de tijd niet om na te denken.*

Tijdens die periode van grote vertwijfeling ontvangt Nick een e-mail van de VDAB met informatie over de Samenlevingsdienst. *Volgens mij verwachtten ze niet eens dat ik daarheen zou gaan, maar stuurden ze me de mail gewoon voor alle zekerheid. Ik vroeg me af of dat echt iets voor mij was. Die eerste stap was niet gemakkelijk. Op het allerlaatste moment heb ik besloten om naar de infosessie te gaan, om mijn vriendin een plezier te doen en haar te bewijzen dat ik moeite deed. Ter plaatse raakte ik overtuigd.*

Momenteel werkt **Roy** op een begraafplaats waar hij graven delft en plantsoenen onderhoudt. Zo'n plaats van vredige rust komt zijn introverte aard goed uit. Toen hij bij de stad Antwerpen ging werken, begon hij onderaan de ladder als straatveger. Maar de stad biedt heel wat mogelijkheden om jezelf op te werken en zo klom Roy snel omhoog. Hij wil graag op die weg verder om onder meer van de vele opleidingen gebruik te kunnen maken. Op termijn hoopt hij bibliothecaris te worden want ook al kwam het inzicht pas laat, toch is literatuur helemaal zijn ding. *Op school heb ik veel te vroeg een richting moeten kiezen. Ik liet me altijd aanpraten dat ik gemaakt was voor een manueel beroep. Ik heb te laat beseft dat ik eigenlijk met kunst en literatuur wou bezig zijn, maar ik zat in een onderwijsrichting van laag niveau. Ik heb mijn zevende jaar niet gedaan, en daar hield mijn schoolparcours op. Ik heb een jaar lang maar weinig uitgestoken. Wat vrijwilligerswerk in een cultureel centrum in Antwerpen. En toen heeft mijn broer me aangeraden om me in de Samenlevingsdienst in te schrijven. Hij had dat het jaar voordien gedaan. Dat ik wat geld kon verdienen, was belangrijk voor mij. En dat ik kon kiezen in welke sector, heeft me over de streep getrokken.*

Voor beide broers is de eerste stap in de Samenlevingsdienst de moeilijkste. Nick kent vóór de startweek erg veel stress en vraagt zich af waar hij zal terechtkomen. *Er waren eigenlijk veel jongeren zoals ik, die op zoek waren. Niet echt probleemjongeren maar jonge mensen met een open blik, met veel vragen. En daarnaast ook veel Afrikanen die zich in België wilden integreren. Jongeren die zich zo snel openstellen, dat vond ik zelfs wat vreemd. Al van de eerste dag gaven ze 'group hugs'. Voor de eerder verlegen Roy geldt hetzelfde. Ik had helemaal geen zin om samen te hokken met mensen die ik niet kende. Uiteindelijk was het best gezellig, tof en boeiend. Ik werd snel in de groep opgenomen.*

Voor zijn hoofdproject kiest Nick de jongerenorganisatie Jes. Hij springt bij in de opnamestudio waar jongeren gratis hun eigen nummers kunnen opnemen en verschillende mixtechnieken leren. *Dat was de ideale locatie want ik was al geboeid door muziekproductie. Maar het was ook een uitdaging want in hiphop ben ik muzikaal niet echt thuis. Al bij al viel het wel goed mee, voor de muziek maar ook om met jongeren te werken, vooral jongeren van allochtone afkomst, van de tweede generatie. Jongeren waar ik anders geen contact mee heb. Juist door dat ontbreken van ervaring had ik in het begin wat vooroordelen. Het haantjesgedrag dat je op straat ziet, kan agressief overkomen. Maar daar heb ik een andere kijk op gekregen.*

Roy heeft zich zes maanden ingezet bij Kif Kif en heeft daar heel wat interviews rond het thema 'culturele diversiteit' afgenomen. *Achteraf bekeken bleek dat een verkeerde keuze want ik beschikte niet over journalistieke vaardigheden. Ik had dus geen zin om professioneel op die weg verder te gaan. Ook omdat ik dan weer moest gaan studeren. Maar ik wou geld verdienen, alleen gaan wonen, met mijn leven beginnen.*

EEN WARME GROEPSSFEER EN PLAATS OM JEZELF TE ZIJN

Aan die zes maanden houdt Nick een mooie reeks herinneringen over, *eigenlijk eerder kleine momentopnames die niet veel zeggen als je ze afzonderlijk bekijkt: een wandeling in de sneeuw, een dag in een legerkamp waarbij we activiteiten organiseerden voor tieners die we dan bekogelden met zakken bloem,... maar vooral een warm gevoel in de groep. Ik herinner me groeps gesprekken over persoonlijke onderwerpen, intieme zaken die je in een andere context niet gemakkelijk zou uitspreken. Daar was plaats om jezelf te zijn. Ik denk ook nog aan de momenten waarop ik uit mijn comfortzone werd gehaald, zoals die sportdag in Wallonië met gehandicapten.*

Ik reed op een tandem met een blinde vrouw, dat zijn zaken die je nergens anders zou doen. Sommige activiteiten lagen heel ver uit mijn comfortzone. Tijdens het uitwisselingsproject tussen de gemeenschappen kwam ik in een Franstalige groep op een festival in Waver terecht. Best moeilijk op het moment zelf, maar achteraf bekeken ben ik blij dat ik het heb meegemaakt!

Het resultaat? Ik ben geen ander mens geworden. In een groep vol onbekenden blijf ik op mijn hoede. Maar ik heb de anderen anders leren bekijken. De jongeren bij Jes, de jonge Afrikanen van mijn groep die nauwelijks Nederlands spraken, ik heb hen leren kennen. Ik heb minder negatieve vooroordelen. Ik heb ook buiten mijn comfortzone leren werken. Om te zien waartoe ik in staat ben. Alleen door iets ook echt te doén, kom je dat te weten.

AL BIJ AL TOCH EEN KEERPUNT

Voor Nick heeft de Samenlevingsdienst alles veranderd. Zonder de Samenlevingsdienst zou ik een baan gezocht hebben in een supermarkt of een winkel. Maar de studio-ervaring beviel me. Riet, mijn groepsverantwoordelijke, sprak me over studies muziekproductie, iets waar ik zelfs nog nooit van gehoord had. Een maand later begon ik eraan, wel met wat achterstand want ik kon geen noten lezen. En de ingangsexamens waren niet van de poes. Maar ik heb een kans gekregen, dankzij die enkele maanden ervaring in de studio.

Bij Roy bleef de impact beperkter. Mij persoonlijk heeft het misschien niet veel opgeleverd, vooral door mijn verkeerde keuze. Toch wist hij de groepssfeer te waarderen en was hij blij dat hij zich kon testen, dat hij zaken kon uitproberen en aftasten. De ervaring was echt de moeite waard. Ik kan het project zeker aanraden voor mensen zoals ik, die geen geslaagde schooltijd achter de rug hebben, maar dan moeten ze er wel goed op letten dat ze een project kiezen dat binnen hun mogelijkheden ligt.

AAN DE MAATSCHAPPIJ TONEN DAT JE VAN GOEDE WIL BENT, MAAR ZONDER TIJDSDRUK

Voor jongeren zoals ik of mijn broer is de Samenlevingsdienst ideaal, besluit Nick. Het programma biedt mogelijkheden in een waaier van sectoren, zonder dat een bepaald niveau of diploma vereist is. En in plaats van tijdens je zoektocht naar werk onder druk te staan, kan je hier bewijzen dat je je wil inzetten voor de samenleving en krijg je tegelijk de tijd om zaken uit te proberen en voldoende na te denken. ■

*‘Vóór de Samenlevingsdienst
had ik nog nooit contact gehad
met Belgen.’*

17 & 18

ONDINE EN GARBA SAMEN (VOOR HET) LEVEN

Ze leerden elkaar kennen tijdens hun Samenlevingsdienst in 2011. Enkele jaren later zoeken we hen weer op... en staat een gezinnetje voor ons!

Na zijn werkdag in een chocoladefabriek in de buurt van Namen haalt Garba snel de kinderen op aan de crèche en rijdt dan naar huis, net buiten Charleroi. Samen met zijn echtgenote Ondine hebben ze twee jaar geleden een huis gekocht dat ze sindsdien aan het verbouwen zijn. Vorige zomer hebben ze het dak aan-gepakt en dubbel glas laten plaatsen. Voor zover hun budget het toelaat, kiezen ze daarbij voor ecologische materialen. Het koppel leerde elkaar kennen in 2011 toen beiden in de eerste lichting van de Samenlevingsdienst zaten.

**ER WAREN EENS,
IN TWEE VERRE LANDEN...**

Garba is nog maar 9 maanden in België wanneer hij zich inschrijft in de Samenlevingsdienst. Hij is zijn geboorteland Niger ontvlucht na een staatsgreep. *Daarvóór had ik een mooi leventje. De toenmalige president had een groep studenten, waaronder ikzelf, rond zich geschaard om de kalmte te bewaren en spanningen te vermijden.* In ruil kreeg Garba een beurs om studies geografie te volgen. Na de regimewissel worden al snel vrienden van hem opgepakt. *Het nieuwe regime vreest dat de oude elementen terreur gaan zaaien.* Hij heeft dus geen andere keuze dan het land te verlaten en in mei 2010 reist hij zijn broer, die al in België woont, achterna en dient er een asielaanvraag in. Met zijn voorlopige verblijfsvergunning kan hij zich iets later in de Samenlevingsdienst inschrijven.

Ondine van haar kant groeide op in een dorpje diep de Ardense bossen. Op haar achttiende vertrekt ze met Rotary voor een jaar naar de Verenigde Staten maar die ervaring wordt vroegtijdig en zonder verdere uitleg stopgezet. *Midden het schooljaar kon ik niet zomaar met studies beginnen.* Dan hoort ze op de radio over de Samenlevingsdienst en haar belangstelling is gewekt.

TWEE JONGE HELDEN DIE ZICH INZETTEN VOOR DE GEMEENSCHAP

Ondine laat haar keuze vallen op een project van Aquascope in Virelles en ondanks de moeilijke bereikbaarheid van de locatie houdt de jongedame er enthousiast de moed in. *Ik dacht echt dat ik er nooit zou geraken. Maar eens ik daar was, midden in de natuur, was ik helemaal in m'n element. Het team was vriendelijk en heeft me goed opgevangen.*

Garba herinnert zich de startweek nog heel goed. *Vóór de Samenlevingsdienst had ik nog nooit contact gehad met Belgen, ik kwam niet buiten mijn gemeenschap. Het was ook de eerste keer dat ik buitenshuis sliep. Die week is me dan ook erg bijgebleven. Ik weet nog dat we in de bossen gingen wandelen en dat we schapen tegenkwamen. Zonder de Samenlevingsdienst zou ik nooit buiten Brussel, laat staan zo ver geraakt zijn.*

Een andere treffende herinnering was *die avond toen we rond het kampvuur de hymne van de Samenlevingsdienst gecomponeerd hebben.*

ZE TROUWDEN MET ELKAAR...

Garba vindt snel zijn draai en pikt de Belgische gewoonten en gebruiken vlot op. In zijn groep merkt hij de nochtans erg terughoudende Ondine op. *Tijdens de Samenlevingsdienst zag ik de vrouw van mijn leven maar ik durfde niet,* vertelt Garba met een grote glimlach. *Ik dacht dat iemand met mijn cultuur die de eerste stap zet, zo goed als zeker afgewezen zou worden.* Een jaar later raapt hij toch al zijn moed bijeen en verklaart haar zijn liefde. En terecht! Hun verhaal neemt een vliegende start en de twee geëngageerde tortelduifjes stappen in september 2013 in Namen in het huwelijksbootje.

Ondine overwoog eerst nog studies fotografie, maar haar project heeft haar van mening doen veranderen. *Ik wou in de sector blijven en iets met milieu doen. Ik heb een opleiding ecopedagogie gevolgd maar kwam na een jaar tot het besef dat het niet echt mijn ding was. Het is belangrijk dat je na je project wat afstand neemt zodat je de juiste keuze kunt maken.*

MAAR HIJ KREEG HET BEVEL OM HET LAND TE VERLATEN...

Als een donderslag bij heldere hemel blijkt enkele weken na hun burgerlijk huwelijk dat de verblijfsvergunning van Garba verlopen is en krijgt hij het bevel om het Belgisch grondgebied te verlaten. Hij moet zijn vaste job opgeven want het verblijfsdossier houdt enkel rekening met het inkomen van de persoon die zich voor hem borg stelt: zijn vrouw. Het koppel gaat resoluut in beroep en neemt daarvoor zelfs een privé-advocaat onder de arm – met alle kosten voor erelonen van dien. Met de hulp van de peter van Ondine worden ze uiteindelijk in het gelijk gesteld. In 2015 krijgt Garba een verblijfsvergunning maar er wordt hem wel duidelijk gemaakt dat hij de Belgische staat niets mag kosten, want anders kan die weer ingetrokken worden.

Garba kijkt met gemengde gevoelens terug op zijn integratie in België. Enerzijds is hij trots op de afgelegde weg. *In het begin was het zwaar, maar we hebben gestreden en ons doen gelden. Als ik zie waar we vandaan komen en waar we nu staan, dan dank ik God. We hebben de juiste deuren weten te openen. Voor mijn familie is mijn situatie een succes en een voorbeeld. Het is niet iedereen in mijn omgeving gegeven om een huis te kunnen kopen.* Maar tegenover de fierheid van de jonge papa staat een zekere verbittering. *België heeft me niet echt geadopteerd. In theorie kunnen ze mijn verblijfsvergunning elk moment weer intrekken.*

ZE KREGEN KINDJES EN LEEFDEN NOG LANG EN GELUKKIG SAMEN

Met zijn verblijfsvergunning op zak kan Garba gelukkig zijn oude baan terugkrijgen. En omdat goed nieuws nooit alleen komt, wordt ook Ondine kort daarna aangeworven als administratief assistente bij het Platform voor de Samenlevingsdienst. En zo wordt het wat stabielier om hen heen. Het jonge koppel kan eindelijk plannen beginnen maken en dromen laten uitkomen: een eerste kindje in 2015, een huis enkele maanden daarna, een tweede spruit in 2016 en... een derde in 2018!

Ik heb geen financiële zorgen meer, mijn familie evenmin, beseft Garba. Maar het is nog te vroeg om van volledige ontplooiing te kunnen spreken. Ik leef samen met een Belgische vrouw, maar ik mis mijn 'roots'. Die zijn onvervangbaar. Om hier te kunnen leven, moet ik me iedere dag opnieuw aanpassen en schikken. Op het werk, in mijn gezin, op sociaal vlak moet ik altijd weer compromissen sluiten.

Ook al staat dit eerste koppel van de Samenlevingsdienst voor grote interculturele uitdagingen, toch is het ganse team van het Platform voor de Samenlevingsdienst fier als een gieter en is hen dan ook alle geluk van de wereld gegund. ■

‘Bij hen kon ik mijn verhaal kwijt.’

19 GLORIA – MET (TE) VEEL GEVOEL

**Gloria stapt in de Samenlevingsdienst terwijl ze een heel moeilijke periode doormaakt. Ze ervaart er begrip voor haar kwetsbaarheid en steun in haar mentale ontwikkeling. Van-
daag klimt deze jonge mama van 24 jaar traag maar zeker
weer uit het diepe dal.**

Gloria hoopt op groen licht om te kunnen beginnen met een vooropleiding tot kinderverzorgster maar het interview is niet goed verlopen. Haar plan B is om de marketingstudies te hervatten die ze enkele jaren geleden aanvatte maar toen liet schieten. Haar hele leven staat in het teken van onafgewerkte projecten. *Bij het minste probleem treedt een domino-effect op en geef ik op. Nu besef ik dat eindelijk. Ik moet echt leren doorzetten en tot het einde gaan.*

Tijdens het gesprek krijgt Gloria het enkele keren moeilijk. Tranen wellen op, ze wordt emotioneel en haar stem begint te beven. Haar overgevoeligheid ervaart ze als een zware last. Al van in het middelbaar maakt ze hierdoor soms extreme keuzes. *In het*

vierde jaar was ik gebuisd. Ik gaf mijn familie daarvan de schuld want we maakten toen thuis net een grote crisis door. Uiteindelijk ben ik van school gegaan en heb ik ook thuis de deur achter me dichtgetrokken. Een echte tienercrisis dus. Nu, zoveel jaren later, besef ik dat dat niet de juiste beslissing was.

Op 17-jarige leeftijd wordt Gloria verliefd. Een jaar later bevalt ze van een jongetje waar ze een jaar lang fulltime voor zorgt. Ze is zielsgelukkig maar dit blijkt helaas van korte duur want de relatie houdt niet stand en kort daarna gaan Gloria en de papa van haar kind uit elkaar. Ze raakt in grote financiële moeilijkheden en verblijft afwisselend bij kennissen, soms zelfs in kraakpanden. Haar zoontje laat ze bij de papa achter. Wanneer de RVA haar uiteindelijk toch een uitkering toekent, kan ze weer een stabiel leven opbouwen en verwerft ze co-ouderschap.

De jonge vrouw start met een opleiding marketing maar haakt af en blijft zonder toekomstplannen achter. Enkele maanden later stelt het OCMW haar de Samenlevingsdienst voor. *Ik wou tal van dingen doen maar ik moest eerst eens goed nadenken over wat ik écht in het leven wou.* De Samenlevingsdienst was voor haar de ideale gelegenheid om enkele beroepen uit te proberen en dan een keuze te kunnen maken.

Gloria kiest voor Coup2pouce, een project waarbij jongeren samen tv-programma's maken. Ze komen zelf aan het woord en geven hun eigen kijk op de actualiteit. Gloria komt er in een warme, relaxte sfeer terecht en voelt zich aanvaard. Tijdens de weken waar ze haar zoontje bij zich heeft, wordt haar werkrooster aangepast aan de schooluren. *Ik mocht zelfs achter de camera plaatsnemen en zelf filmen. Ik heb ook een liedje voorgesteld voor de montage. Het was een heel fijne ervaring, de sfeer was top. Het is het langste project dat ik al uitgevoerd heb, tussen mijn ziekteverlof door. Ik heb ook even een ander project uitgeprobeerd, maar dat beviel me echt niet. Al bij al zorgde dat ervoor dat ik wist wat ik vooral niet wou doen en kon ik al een optie van het lijstje schrappen. Het was mijn ding niet.*

IK WOU ER EEN EIND AAN MAKEN

Gloria zit diep in de put. De ene donkere gedachte volgt op de andere en haar hoofd slaat op hol. *Ik vond dat ik in mijn leven niets goeds had gedaan. Mensen mochten zeggen wat ze wilden, ik had geen zelfrespect meer en liep intussen met een slecht zelfbeeld rond. Ik was voor niemand nog bereikbaar, zelfs voor mijn familie niet. Ik had me helemaal afgezonderd en kreeg doemgedachten. Ik wou er een eind aan maken. De opvolgingsverantwoordelijke bij de Samenlevingsdienst heeft me toen in allerijl meegenomen naar de dienst voor zelfmoordpreventie. Mijn groepsverantwoordelijken toonden heel veel begrip. Bij hen kon ik mijn verhaal kwijt. Ze werken daar met heel veel jongeren maar ik was wel een geval apart! Ik voelde me daar echt gesteund.*

ER WEER BOVENOP KOMEN

Vandaag probeer ik er weer bovenop te komen. Als ik door mijn gedachten in de put ben geraakt, is het omgekeerde ook mogelijk en kan ik weer uit het dal klimmen. Ze besluit met een positieve noot. Ondanks mijn toestand heb ik toch een Samenlevingsdienst kunnen doen op mijn manier. Volgens mijn mogelijkheden en omringd door begripvolle mensen. Het was het beste dat me kon overkomen. Gloria was erbij op de laatste vormingsdag, met haar zoontje. Ze vond het belangrijk om iedereen nog eens terug te zien, hen te bedanken en ondanks alles haar verhaal af te maken. Een eerste stap naar een nieuw, beter leven. ■

*'Ik heb dingen gezien en meegemaakt die je niet elke dag tegenkomt,
ik heb jongeren ontmoet die anders zijn dan ik.'*

20 JAKOB – VAN EUROPEES BURGERSCHAP GESPROKEN!

In het kader van een Europese uitwisseling strijkt deze jonge Duitser in de Gaumestreek neer. Acht maanden later vertrekt hij met heel wat (modderige) praktijkervaring op zak, koestert hij mooie herinneringen aan onverwachte ontmoetingen en spreekt hij zowaar een flink mondje Frans.

Jakob staat ons te woord vanuit Jena, de Duitse stad waar hij in september aan de universiteit biochemie is gaan studeren. Zijn Frans is nog altijd indrukwekkend, met dank aan zijn acht maanden Samenlevingsdienst in België.

Jakob komt uit Cottbus, ten zuidoosten van Berlijn, en is de oudste van het gezin. Mede door zijn meertalige vader is hij niet bang om naar het buitenland te trekken en talen te leren. Na een vlekkeloze schooltijd beslist Jakob om een pauze in te lassen alvorens hogere studies aan te vatten. In Duitsland is het vrij courant dat *jongeren na hun middelbaar als au pair of vrijwilliger op reis vertrekken*. Via een Duitse organisatie verneemt hij dat hij in België een Samenlevingsdienst kan gaan verrichten in het

kader van een uitwisseling tussen burgerdienstprogramma's in de 'Grote Regio' (Wallonië, Luxemburg, Rijnland-Palts en Elzas-Lotharingen).

En dus komt Jakob in september 2016 aan in het station van Aarlen, toch wat bevreesd want het is de eerste keer dat hij op zijn eentje in het buitenland gaat verblijven. Hij voert zijn project uit in het dorpje Rossignol, bij het Parc Naturel de Gaume. *Een erg afgelegen locatie, best wel een schok voor mij. Gelukkig heeft het team mij heel goed opgevangen en geïntegreerd. Ik mocht zelfs mee toen ze uitgingen*. Naarmate de maanden vorderen, ontmoet hij steeds meer mensen en reist hij alsmaar vaker rond.

MIJN GROEP WAS EEN STAALKAART VAN DE SAMENLEVING

Tijdens de startweek ontmoet hij tot zijn verbazing jongeren met erg uiteenlopende achtergronden. In Duitsland is het jaar Bundesfreiwilligendienst immers veeleer bedoeld voor kansrijke jongeren die hun studies met succes hebben afgerond. In België is de situatie anders. *Mijn groep was een staalkaart van de samenleving. Er waren schoolverlaters, werkzoekenden, vluchtelingen,...* Die diversiteit bleek tijdens de reflectiemomenten heel leerrijk. *Ik begreep dat andere jongeren niet evenveel kansen hadden gekregen als ik. Dat is me bijgebleven. Het is belangrijk dat kansrijke jongeren in contact kunnen komen met anderen die niet dezelfde kansen hadden.*

Dankzij de vormingen doorkruist Jakob het land. Zo leert hij tijdens enkele vormingen de stad Namen kennen en trekt hij naar Brussel waar hij bij het Rode Kruis het Europees EHBO-brevet behaalt en in het parlement van de Federatie Wallonië-Brussel een politieke bijeenkomst bijwoont. *Nu ken ik België en zijn cultuur heel goed want het land is bij Duitsers niet zo bekend.* Hij neemt ook deel aan twee uitwisselingen van jongeren in Luxemburg en Metz. *Ik koester de beste herinneringen aan die meerdaagse evenementen waar we als Europese jongeren praatten en nadachten over oplossingen om onze ecologische voetafdruk te verkleinen.*

Voor zijn hoofdproject in het Parc Naturel de Gaume inventariseert Jakob alle inheemse bomen, werkt hij mee aan een tuin in permacultuur, leert hij alles over bijenteelt, helpt hij bij vormingen in biodiversiteit en bij de uitdeling van bomen aan de lokale bevolking. Na twee maanden komt nog een andere jongere in Samenlevingsdienst bij hem werken en later volgen nog andere stagiairs. Dankzij die eerste ervaring ver weg van zijn ouders leert Jakob zelfstandiger worden. Hij kookt zijn eigen potje, doet het huishouden en regelt zijn vervoer. Tegelijk zorgt het taalbad er ook voor dat hij Frans leert.

Enkele maanden na zijn terugkeer is Jakob trots op zijn ervaring. *Ik heb dingen gezien en meegemaakt die je niet elke dag tegenkomt, ik heb jongeren ontmoet die anders zijn dan ik. Dankzij mijn kennis Frans kan ik nu vlotter een Erasmusopleiding volgen en ik zal zeker nog zaken ontdekken die ik tijdens mijn Samenlevingsdienst opgepikt heb.* ■

*'Het is interessant om de ervaringen
en verhalen van anderen te horen.
Dat brengt mensen dichterbij elkaar'.*

21 JÉRÔME – VOORBEELDIGE VEERKRACHT

Ondanks zijn jeugdige leeftijd heeft de 25-jarige Jérôme al heel wat hindernissen op zijn weg gevonden. Het etiket van ‘persoon met een handicap’ dat hij onlangs opgekleefd kreeg, is een zware last op zijn schouders. Maar dat weerhoudt deze energieke, welbespraakte jongeman er niet van om resoluut voor een sociale toekomst te kiezen. Een portret van een strijdlustige kerel.

Jérôme leidt ons door de straten van zijn thuisstad mee naar zijn favoriete café. Onderweg komt hij de ene na de andere kameraad tegen, maar toch houdt hij een fikse tred en een vlotte babbel aan.

In drie zinnen vat Jérôme de laatste 7 jaar van zijn leven samen: een gespecialiseerde school en een instelling in het middelbaar waar hij met verbitterde, gewelddadige jongeren te maken krijgt; een donkere periode rond de leeftijd van 18 jaar met depressies en marginale vrienden. Daar kon niets goeds uit voortkomen; studees tot opvoeder die al in het eerste jaar mislukken, gevolgd door een opleiding tuinonderhoud en een job als gemeentearbeider.

En tot slot... de Samenlevingsdienst. Kortom, een vrij chaotisch parcours! besluit hij. Ik ben nu 25 en sta eigenlijk nergens. Je begrijpt wel dat ik liever anoniem blijf. Het gezicht van de tengere, wat onrustige jongeman is dan wel getekend door zijn zware verleden, zijn energieke, zelfs militante aard is geenszins aangetast.

NUTTIG VOOR DE MAATSCHAPPIJ, ZONDER STRESS

Nadat zijn contract bij de gemeente is afgelopen, krijgt Jérôme het al gauw op zijn heupen. Na 3 maanden werkloosheid liep ik de muren op. Mijn maatschappelijk werker sprak me over de Samenlevingsdienst. Ik zou er andere jongeren ontmoeten, me nuttig kunnen maken voor de maatschappij, zonder stress. Ik was er zeker van dat dat iets voor mij was.

HET STATUUT VAN PERSOON MET EEN HANDICAP: MEER GEMOEDSRUST, MAAR NIET BEVORDERLIJK VOOR HET ZELFBEELD

Jérôme lijdt aan ADHD, een aandachtsstoornis die gepaard gaat met hyperactiviteit. Zijn ouders deden onlangs het nodige om die handicap te laten erkennen. Sinds kort wordt de jongeman opgevolgd door het Waals agentschap voor personen met een handicap. *‘Dat biedt een zekere mate van comfort en zorgt voor meer gemoedsrust, want ik blijf recht hebben op werkloosheid en krijg ook een aanvulling, maar het is niet bevorderlijk voor je zelfbeeld’,* zegt hij ironisch. *Het woord handicap klinkt zo zwaar, dat maakt mensen bang.* Daarom vermijdt Jérôme het onderwerp liever in gesprekken met vrienden.

In die gespecialiseerde school voelde ik me echt een marginaal. Het was een concentratieschool en ik ben er mijn zelfvertrouwen verloren. Zonder die ervaringen zou ik nu vast een ander wereldbeeld hebben gehad. Ik zou een grotere snob zijn geweest. Ik val soms van mijn stoel als ik mijn familie bezig hoor. Nu ga ik om met normale mensen, ben ik zoals alle anderen. Mijn vriendin heeft me geholpen om weer vertrouwen in mezelf te krijgen. Eigenlijk hadden ze mijn probleem niet zo moeten opblazen en me niet naar een instelling sturen.

ADHD, EEN MAATSCHAPPELIJK FENOMEEN DAT JE ALS PERSOON HELEMAAL ALLEEN MOET DRAGEN

Jérôme heeft een kritische kijk op dat probleem. *Eén jongere op vier heeft ADHD. Dan gaat het niet meer om een individueel probleem maar om een maatschappelijk fenomeen waar een hele generatie onder te lijden heeft. Mogelijke oorzaken zijn videogames, een te lakse opvoeding, te veel suikers en vetten in de voeding, de versnipperde manier van denken onder invloed van Internet... Maar als persoon moet je dat helemaal alleen dragen. Onze maatschappij zadelt mensen zo met een enorme individuele verantwoordelijkheid op.*

IEDEREEN IS ANDERS EN TOCH WERKT HET. WAAROM DAN NIET OVERAL?

Aan de startweek houdt hij erg goede herinneringen over. *We waren allemaal anders, toch straf dat dat in de Samenlevingsdienst wel werkt en op straat niet? ! Komt dat door het gemeenschappelijke doel, door de omkadering? Het is interessant om de ervaringen en verhalen van anderen te horen. Dat brengt mensen dicht bij elkaar. Met Louis, die net van de unief kwam,*

voerde ik lange politieke debatten. Hij heeft niet uit de hoogte gedaan tegen me, ik ben hem daar dankbaar voor.

Hij kiest een project in de sector van de personenzorg. Sociaal engagement, da's zijn ding. Hij hoopt op een dag opvoeder of maatschappelijk werker te kunnen worden. *Ze blijven me zeggen dat ik gemaakt ben voor een uitvoerende job. Maar ik heb sociaal contact nodig. Ik ben liever met mensen dan met planten bezig.* Op dat vlak speelt zijn handicap hem parten.

Jérôme gaat aan de slag bij vzw Comme chez nous, een daklozenopvang in Charleroi. *Ik diende maaltijden op, organiseerde de douches en de slaapzalen en zorgde ook voor het onthaal. Ik kletste wat met de daklozen, we legden samen een kaartje. In het begin was ik onzeker want ik wist niet hoe ik hen moest aanspreken. Wel, eigenlijk moet je heel gewoon doen want het zijn ook heel normale mensen. En toch worden ze door onze samenleving uitgesloten. Zelfs door mij, onbewust. Op een dag schrok ik van mezelf. Toen ik moest kiezen tussen Tiense suiker of suiker van een wit product, koos ik het witte product voor de daklozen en hield ik het merkproduct voor het personeel. Ik was daar zelf door gechoqueerd. In onze maatschappij heerst al zoveel ongelijkheid en dan wordt nog eens een rangorde tussen mensen opgelegd. Mijn project heeft me als mens goed gedaan maar heeft me ook doen nadenken over de samenleving.*

Voor Jérôme liep de Samenlevingsdienst enkele weken geleden af en hij heeft al plannen voor de toekomst. *Ik heb geen beurs gekregen voor de opleiding tot maatschappelijk werker. Ik beschikte weliswaar over alle documenten maar ze twijfelden over mijn intellectuele niveau als arbeider. Discriminatie gaat duidelijk niet enkel over ras en religie. Dat heeft zwaar ingehakt op mijn motivatie. Nu ga ik me inschrijven voor een opleiding tot zorgkundige.*

ALS BESLUIT...

De Samenlevingsdienst vormde voor mij de bevestiging dat ik op goede weg ben en dat ik verantwoordelijkheid kan nemen. En het heeft mijn flink ingedeukte zelfvertrouwen een boost gegeven. Zes maanden, da's lang voor mij. Gelukkig waren er ook zijprojecten die wat afwisseling boden. Maar uiteindelijk leer je er veel meer dan wanneer je videogames zit te spelen. Je hebt er niets te verliezen, alleen maar bij te winnen. ■

*‘Ik ben met mijn leven herbegonnen,
sterker dan ooit tevoren.’*

22 SARAH – EEN NIEUW LEVEN BEGINT

‘Mijn naam is Sarah en ik behoor tot de familie van de Samenlevingsdienst.’ Met die woorden sloot Sarah haar relaas af tijdens ons colloquium “Naar een Samenlevingsdienst in België: Europese bijdragen” dat we in mei vorig jaar in de Senaat organiseerden. Na de oorlog, de vlucht uit Syrië en de lange reis alleen gaat Sarah door een moeilijke periode. De Samenlevingsdienst vormt het startpunt van haar integratie in België en vandaag grijpt deze 22-jarige studente diergeneeskunde haar kans en bouwt ze haar nieuwe leven op... ‘sterker dan ooit tevoren’.

Twee jaar geleden vertrok Sarah op haar eentje naar België. *Ik was de enige kans om mijn familie in veiligheid te brengen. Ik moest als eerste andere oorden opzoeken om dan aan gezinshereniging te kunnen doen. Dat heeft me de moed gegeven om te durven vertrekken. Zoals bijna alle Syriërs ben ik door Turkije en per boot naar Griekenland gereisd. Dat was een heel nare ervaring.*

Ook na die hachelijke tocht blijft Sarah het moeilijk hebben. *Ik was mijn land ontvlucht en moest het stellen zonder vrienden, moeder, familie,... Ik heb even alles laten bezinken maar het was zwaar, want ik had geen vrienden en sprak de taal niet. Acht maanden gaan voorbij en Sarah vraagt zich af wat er van haar zal worden. Ik belde eenmaal per dag met mijn moeder en dat was alles. Ik was verdrietig.*

De jonge vrouw is bang en sluit zich van de buitenwereld af. *In Syrië kregen we te horen dat de oorlog de schuld van Europa was, om ons te beletten ernaartoe te gaan. Ik had dan ook een negatief beeld van de samenleving hier. Ik dacht dat alle Belgen me verfoeiden omwille van mijn hoofddoek. Ik was degene die bang was. Maar eigenlijk zijn de Belgen die ik ontmoet bij de gemeente, op straat, in de supermarkt of zelfs mijn burens allemaal erg vriendelijk.*

Op een dag hoort ze op straat een jonge vrouw Arabisch praten met een Syrisch accent. Sarah spreekt haar aan, ze slaan een praatje en worden vriendinnen. De jonge vrouw heet ook Sarah, net als zijzelf. *Zij heeft me naar de Samenlevingsdienst meegenomen.* Op haar eerste afspraak ontmoet ze Samuel, één van de groepsverantwoordelijken. Hij stelt haar meteen gerust: haar beperkte kennis Frans en haar hoofddoek vormen geen enkel probleem en ze kan zich met een gerust gemoed inschrijven.

MIJN EERSTE ÉCHT GELUKKIGE DAG

WAS OP DE BOERDERIJ IN UKKEL

Met de startweek begint voor Sarah het avontuur. *Daar heb ik voor het eerst buiten de les spontaan Frans gepraat. Ik had nog maar mijn eerste zin uitgesproken en kreeg al applaus van de hele groep. Dat is me bijgebleven. Ik vreesde dat ik niet aanvaard zou worden door mijn accent, door de verschillen. Maar dat applaus voelde aan als een hartverwarmend welkom. Later, tijdens de vormingen, kreeg ik vaak extra uitleg of een vertaling in het Engels of zelfs in gebarentaal. Bij Oxfam heeft Samuel zelfs een toneeltje opgevoerd om me de arbeidsvoorwaarden in de Filippijnen uit te leggen.*

Sarah is verzot op dieren. In Damascus had ze 14 katten, een pony en zelfs een slang. Het hoeft dan ook niet te verbazen dat ze een hoofdproject bij een leerboerderij aangeboden krijgt. Ze werkt er met kinderen en brengt hen in contact met de dieren. *Mijn eerste écht gelukkige dag in België was op de boerderij in Ukkel, tussen de ezels en paarden.* Sarah pinkt een traantje weg. *Ik vond dat zalig. Iedere ochtend toen ik opstond, zes maanden lang, wou ik niets liever dan naar de boerderij gaan. Ik was er omringd door kinderen en dieren, voor mij is dat het fijnste op de wereld. Ik had me geen mooier leven kunnen voorstellen in België.*

Het team – dat uitsluitend uit mannen bestaat – verwelkomt haar met open armen. *Ik heb supertoffe mensen ontmoet die me hebben uitgelegd hoe de Belgische samenleving in elkaar zit. Tussen een leven in Syrië en één in België gaapt een grote kloof. Ze hebben me geholpen beter Frans te praten en me doen inzien dat ik mezelf kon zijn in dit nieuwe land.* Haar mentor en het team van de Samenlevingsdienst helpen haar doorheen verschillende administratieve stappen. *In de Samenlevingsdienst besepte ik dat ik dezelfde rechten en evenveel kansen heb als de andere Belgen van mijn leeftijd.*

DE SPRINGPLANK OM MIJN LEVEN IN BELGIË TE STARTEN

De zes maanden vliegen voorbij. Aan het einde van haar Samenlevingsdienst wil Sarah nog meer. *Ik wou nog langer voortdoen. Maar mijn groepsverantwoordelijke zei me dat het tijd was om opnieuw met mijn leven te beginnen. Om weer naar de unief te gaan. Hij heeft me geholpen om mijn diploma te laten homologeren en me aan de universiteit in te schrijven. Als ik mijn leven nog 10 keer moest overdoen, zou ik me 10 keer terug bij de Samenlevingsdienst inschrijven. Het is de springplank, de opstap waardoor ik mijn leven hier in België heb kunnen starten. Daardoor is echt alles veranderd.*

Eén jaar na haar Samenlevingsdienst studeert Sarah diegeneeskunde in Charleroi. In het weekend volgt ze 12 uur Franse les. Binnen 5 tot 7 jaar hoopt ze van haar passie te kunnen leven, hier in België. *Ik weet dat de goden ons een nieuwe kans geven in België. Intussen zijn ook mijn broer en mijn moeder mij achternagereisd, ik heb nu een vluchtelingenkaart. Als ik binnen 5 jaar werk of studeer, krijg ik de Belgische nationaliteit. Zodra mijn broer 18 jaar is, gaat hij zich ook voor een Samenlevingsdienst inschrijven.*

Sarah is beslist één van de beste ambassadrices van de Samenlevingsdienst. Ze heeft ook meegewerkt aan de fotoshoot voor de nieuwe grafische vormgeving van het programma. *Toen ik in de metro mijn foto op de affiche van de organisatie zag, heb ik die naar al mijn vriendinnen gestuurd!* Ze is overigens steeds bereid om haar verhaal te vertellen. *Als iemand in dezelfde situatie verkeert als ik – alleen, nauwelijks in staat om te overleven – dat moet die mijn verhaal kennen. Er schijnt licht aan het eind van de tunnel. Ik ben met mijn leven herbegonnen, sterker dan ooit tevoren.* ■

*'Ik heb dingen gedaan die
ik uit mezelf nooit gedaan
zou hebben'.*

23 SIMON – WEG UIT DE STAD, DIEP IN HET GROEN

Tussen de middelbare school en zijn universitaire studies last Simon even een pauze in en kiest voor de Samenlevingsdienst. Voor zijn project trekt deze jonge Brusselaar naar het afgelegen dorpje Anlier, midden in het gelijknamige woud. Een nieuwe omgeving die enorm in de smaak valt bij deze eenzaat, die desondanks unieke ontmoetingen en heel aparte ervaringen beleeft.

Simon is net terug van een korte vakantie. De voorbije zomer zat hij onafgebroken op zijn kamertje te blokken voor een zware tweede zit. Maar de jongeman is een doorzetter en hij moet en zal zijn vijfde en laatste jaar aan de universiteit dan ook vervolmaken.

Meteen na zijn Samenlevingsdienst is Simon begonnen met studies politieke wetenschappen aan de Brusselse Universiteit Saint-Louis, waarna hij er nog een master economie bijnam. Hij weet nog niet precies wat hij later wil doen, maar mikt alvast op een zinvolle job waar hij zijn vaardigheden in een maatschappelijk of milieugerelateerd project kwijt kan.

Na zijn middelbaar trekt Simon naar het Franse Rijsel om er studies rechten aan te vatten, maar na een maand haakt hij af. *Ik had geen zin om te studeren, ik wou wat tijd om na te denken.* Terug in Brussel schrijft hij zich in bij de Samenlevingsdienst en kiest voor een project bij het CRIE (Regionaal Centrum voor Milieu-Initiatie) in Anlier. *Ik wou even van thuis weg en iets nieuws doen.*

ANDERE LUCHT OPSNUIVEN

Toen ik in de Ardennen aankwam, lag er nog een dikke laag sneeuw. Zelfs het klimaat was anders dan in Brussel. Ik ontmoette er het team en Laura, die hetzelfde project deed als ik. Ik vond het allemaal best spannend, een sprong in het onbekende.

Ik was daar graag, midden in een groot woud: eropuit trekken voor een wandeling, bomen bekijken, dieren spotten... Op een dag zag ik een troep herten, echt indrukwekkend. En mensen waren er inderdaad eerder zeldzaam. Niet dat dat Simon stoort, want hij houdt wel van de eenzaamheid. Soms zelfs iets té veel. Ik moet dus eigenlijk wat socialer leren worden... En in de Samenlevingsdienst krijgt hij daar snel de kans toe.

EEN ZONNEOVEN BOUWEN

Tijdens zijn project gaat Simon mee naar scholen om er met activiteiten te sensibiliseren rond ecologie. *Ik weet nog dat ik met Olivier, de begeleider van het CRIE, een zonneoven heb gebouwd uit karton en aluminium. Dat werkte echt: na 20 minuten begon het water te koken. De test was geslaagd. Daarna hebben we die activiteit ook met schoolkinderen kunnen uitvoeren.*

Een andere keer gaat hij met een groep volwassenen wandelen in de natuur en hij is ook twee weken lang monitor tijdens een vakantiecamp in het centrum. Een mooie uitdaging voor een vrij terughoudende jongeman die nog nooit met een groep had gewerkt. *Beetje bij beetje kreeg ik meer zelfvertrouwen. Ik denk dat ik dat nu weer wat verloren ben want je moet dat wel onderhouden.*

Simon gaat ook een groep jongeren met autisme begeleiden doorheen het woud. *We stelden hen voor om bomen te knuffelen. Dat leek wel wat gek, maar het was leuk om te zien want dat kalmeerde hen. Het was best straf, ze zagen er echt gelukkig uit. Ik vond het fijn om zo'n moment van ontspanning met hen te kunnen delen. Ik heb dingen gedaan die ik uit mezelf nooit gedaan zou hebben. Ik denk dat ik daardoor bepaalde dingen toch anders ben gaan bekijken.*

JONGEREN DIE IK AAN DE UNIEF NOOIT ZOU HEBBEN ONTMOET

Simon weet ook de groepsmomenten te waarderen. *Die groepsprojecten en vormingsdagen waren een heel belangrijk onderdeel van de Samenlevingsdienst. We waren met een hele hoop jongeren samen, iedereen had hetzelfde doel voor ogen. Het was echt verrijkend om tijd door te brengen met jongeren die ik aan de unief nooit zou hebben ontmoet.*

Ik herinner me ook nog Couleur Café, één van de topmomenten. We waren verantwoordelijk voor het platform voor mensen met een handicap. En tijdens de pauzes gingen we met de andere jongeren van de Samenlevingsdienst dansen, zoals tijdens het optreden van Macklemore. Echt de max.

DE DEELMOMENTEN VORMEN DE PSYCHOLOGISCHE KANT VAN DE SAMENLEVINGSDIENST. DAAR KAN JE ECHT JEZELF ONTDEKKEN.

De deelmomenten vormen de psychologische kant van de Samenlevingsdienst, en ik vond dat heel goed. Naast het groepsleven kregen we ook de tijd om even wat afstand te nemen en over onszelf na te denken. Twee tegengestelde aspecten die elkaar tegelijk aanvullen, belangrijk om jezelf beter te leren kennen en te kunnen groeien.

Tijdens de Samenlevingsdienst kan je echt jezelf ontdekken. Aan de universiteit is het eerder andersom. In je studies kan je jezelf niet echt ontplooien, vind ik. Je bent alleen, je werkt keihard. Je wordt in één bepaalde richting gedwongen. Alles is vrij strak en ook zeer onpersoonlijk. Maar goed, ik moet toegeven dat ik geen modelleerling ben.

Praten over de Samenlevingsdienst is voor mij heel intiem, besluit Simon terwijl hij zorgvuldig de juiste woorden zoekt. Ik kan de ervaring aan iedere jongere aanbevelen. Het heeft me milieubewuster gemaakt, het heeft me geleerd me open te stellen voor anderen... en ik ben er sterker door geworden. ■

*‘Dit heeft me op weg geholpen
naar de job die ik wou.’*

24 TILDE – RECHT NAAR WERK

Vier jaar na haar Samenlevingsdienst is Tilde nog steeds rotsvast overtuigd van het project en wil ze graag dat het geïnstitutionaliseerd wordt. De jongedame vertelt met veel gevoel en in een mooi verhaal hoe de ervaring haar recht naar zinvol werk heeft geleid. Dit alles binnen een hechte, warme groep.

Tilde huurt samen met enkele anderen een groot herenhuis in Mechelen. *Hier heb ik m'n stek gevonden. Als ik 's ochtends op het terras in het zonnetje mijn kop koffie drink, dan blijf ik dat vakantiegevoel hebben.* De jonge vrouw van 29 jaar werkt in de bibliotheek en het cultureel centrum van Willebroek, een job in de culturele sector waar ze ook haar sociale kant kwijt kan. *We openen binnenkort een leerpunt Nederlands in de bibliotheek, een dienst die in Willebroek meer dan welkom is. Ik zou graag ook kwetsbare mensen vlotter naar het cultureel centrum willen krijgen, bijvoorbeeld door te werken met peters en meters.*

Dankzij mijn ervaring in de sociale sector ben ik erg gemotiveerd om dat soort projecten te ondersteunen en kan ik het team een echte meerwaarde bieden.

Die sociale ervaring heeft Tilde opgedaan bij De Keeting, een vzw in Mechelen waar armen het woord nemen. In maart 2013 begon ze er haar hoofdproject van de Samenlevingsdienst en enkele maanden later werd ze er als medewerkster aangeworven. *Ik wou altijd al in de sociale sector werken, maar ik had niet de juiste studies gedaan.*

CONCENTRATIEPROBLEMEN

Eigenlijk had ik filosofie, sociologie of mensenrechten willen studeren. Maar ik wist dat ik het niveau niet zou aankunnen. Vanaf het middelbaar kreeg ik concentratieproblemen. Leerkrachten zeiden me: 'Je bent slim genoeg, je hebt de capaciteiten, maar het komt er niet uit.' Het lukte me niet om te studeren, het werd zelfs wat problematisch. Zo deed ik zeven in plaats van zes jaar over mijn middelbare studies. Daarna besloot ik om tekenkunst te studeren aan de School of Arts in Gent. Dat was geen laatste optie, ik volg al tekenschool van toen ik heel klein was. Vervolgens heb ik gekozen voor studies grafisch ontwerp.

Met haar diploma op zak gaat Tilde actief op zoek naar werk, maar ze blijft wel selectief. Na een vruchteloos jaar verwijst de VDAB haar door naar een gespecialiseerde dienst voor coaching en talentontwikkeling. Tilde gaat er langs voor een gesprek en wordt er een uur lang gevraagd naar wat ze wil, waar ze voor staat en wat haar plannen zijn. Een week later stuurt die dienst haar informatie over de Samenlevingsdienst. *Ze hadden goed naar me geluisterd en begrepen me. Het was precies wat ik nodig had. Het idee alleen al leek me zinvol. Ik ben altijd een grote voorstander van het project geweest.*

Tilde schrijft zich in, hoopvol maar ook een tikkeltje bang. Het programma begint met een startweek op locatie en ook al is ze sociaal en vlot in de omgang, toch houdt ze niet van dat soort georganiseerde verblijven. *Mensen leren kennen vanaf nul, dat ligt moeilijk voor mij. Maar eigenlijk liep het vanaf dag één van een leien dakje. De groep was heel divers. Veel nieuwkomers maar ook jongeren van allerlei slag. Sommigen zeer alternatief, anderen eerder conformistisch.*

Maar ik merkte meteen dat we veel gemeen hadden. We waren daar allemaal om ons voor anderen in te zetten. En bij iedereen leek er wel 'een hoek af', zoals ze bij ons zeggen. We hadden allen al wel de indruk gehad dat we niet echt in het rijtje pasten of dat we – bewust – niet zomaar in de pas wilden lopen. Het was de eerste keer dat ik me zo goed begrepen voelde in een groep.

Al vanaf de eerste avond zaten we in groep te zingen en muziek te maken. Het was echt een schitterende week, met geen woorden te beschrijven. Dat zette meteen ook de toon voor de rest van de zes maanden. Ik keek naar elke vorming uit om de anderen terug te zien en hun verhalen te horen. Wanneer we tijdens de vormingen meer persoonlijke, diepzinnige zaken moesten opschrijven of vertellen, voelden we ons niet geremd, werd niemand be- of veroordeeld. Het was echt intens.

Ook op haar projectlocatie bij De Keeting voelt Tilde zich als een vis in het water. Als vrijwilligster stond ik vooral in voor het onthaal. Ik kon onmiddellijk deelnemen aan de teamvergaderingen en zo werd alles al snel heel leerrijk. Ik mocht mijn mening geven en ideeën uitwisselen, net als de andere medewerkers. Ik ben daar heel dankbaar voor. Ik heb ook voorgesteld om tekenles te geven, en dat werd aanvaard.

Iets nuttigs doen, je belangrijk voelen, mensen helpen en daar iets voor terugkrijgen... Voeg daarbij nog de waardering van collega's en ik ontdekte al gauw dat ik me in m'n werk kon ontplooiën. Daardoor steeg mijn zelfrespect. Ik voelde dat ik iets waard was. Want als je al een jaar werk zoekt, dan is dat gevoel van zelfwaarde helemaal weg.

Ik kan zeggen dat ik best stevig in mijn schoenen sta en dat ik mezelf tijdens die lange zoektocht niet voorhield dat ik tot niets in staat was, maar ik voelde de druk wel op mijn schouders. Dat stemmetje dat fluistert: 'Je bent niets waard.' Als niemand je een job aanbiedt, ook al kan je daar niets aan doen, ook al ben je bekwaam, dan bekruipt dat gevoel je toch beetje bij beetje. Gevolgd door schuldgevoel...

Tilde stelt ook haar grafisch talent ten dienste van de vzw. Ze hebben niet veel middelen maar willen toch zoveel mogelijk mensen bereiken. Dus toen ik een mooie, catchy affiche en een nieuw logo voor hen ontwierp, denk ik dat dat net voor dat tikkeltje extra zorgde waardoor ik later werd aangeworven.

EN PLOTS HEB JE WAT EXPERTISE

Vanuit het contact met mensen aan de rand of zelfs buiten de maatschappij stak ik veel op over situaties die in debatten wel aan bod komen maar waarover veel vooroordelen bestaan. En plots had ik dan wat expertise, kon ik mensen over dat thema duiding geven. Dat gaf me dan wat legitimiteit want ik was op de hoogte van toestanden die anderen nog nooit van dichtbij gezien hadden. Daardoor steeg mijn zelfachting. Ik was me aan het specialiseren. Daar wachtte ik al lang op. Die leegte raakte eindelijk gevuld. Ook daarvoor ben ik heel erg dankbaar.

Vier jaar na haar Samenlevingsdienst maakt Tilde op alle vlakken een positieve balans op. *Ik kan me geen betere formule inbeelden die mijn pad had kunnen kruisen. Dat heeft me op weg geholpen naar de job die ik wou.*

Ik had ook uit mezelf vrijwilligerswerk kunnen doen maar niet met zo'n kwaliteitsvolle omkadering. Een groep waarmee je de ervaring kan delen, onder begeleiding van fantastische mensen en dat allemaal als pioniers. We waren allemaal rotsvast overtuigd. Sommigen begonnen zeer aarzelend maar eindigden toch met een duidelijker toekomstbeeld. Ik denk dat ik voor de rest van mijn groep mag spreken als ik zeg dat wij willen dat iedere jongere in dit programma moet kunnen stappen. In België hebben we op dat vlak nog een flinke achterstand! Een goed verstaander... ■

‘Op unief leer je theorie.

De Samenlevingsdienst is de echte school van het leven.’

25 VICTORIA – SCHOOL VAN HET LEVEN

Na de universiteit ontdekt deze jongedame uit Doornik enigszins bij toeval wat ze later ‘de school van het leven’ zal noemen. Ze doet er sociale vaardigheden op, ziet er haar vooroordelen ontkracht worden en legt er de basis voor een boeiende carrière.

We spreken met Victoria af op de hoofdzetel van het Rode Kruis. Sinds enkele maanden werkt ze hier op de dienst ‘Tracing en familiehereniging’ waar migranten geholpen worden om familieleden terug te vinden die gescheiden werden door de oorlog of tijdens het migratietraject. Die job boeit haar enorm, ook al vallen de verhalen die ze tijdens de gesprekken hoort, mentaal en emotioneel vaak zwaar. *We ontmoeten veel jongeren met een traumatisch verleden. Maar als iemand dankzij ons netwerk een familielid terugvindt, beleven we ook de emoties mee en schenkt dat ons veel voldoening. Hun leven is op slag veranderd. We beseffen steeds weer dat de familieband letterlijk van levensbelang is.*

Vóór ze bij die dienst ging werken, was Victoria twee jaar lang verantwoordelijk voor onderwijs en vrijwilligerswerking in het opvangcentrum voor asielzoekers van het Rode Kruis in Doornik. Die functie kreeg ze aansluitend op haar Samenlevingsdienst.

Na een bachelor in politieke wetenschappen combineert Victoria een master in internationale betrekkingen en een aanvullende master in internationaal recht. Met haar diploma's ziet ze voor zichzelf een toekomst als lobbyiste of onderzoekster weggelegd. Tijdens haar zoektocht naar werk biedt ze zich als vrijwilligster aan bij een centrum voor asielzoekers van het Rode Kruis. Ze springt enkele uren bij in de huiswerkschool en ontmoet er Marie, een jongere in Samenlevingsdienst die er vier dagen per week haar hoofdproject verricht. Victoria beslist om haar voorbeeld te volgen omdat *ik mij nuttig wou maken en de ervaring van de Samenlevingsdienst zag als een springplank naar werk.*

Met haar aangeboren enthousiasme is ze al van bij de startweek voor het programma gewonnen. *Het klikte supergoed binnen de groep, met jongeren waar ik in andere omstandigheden nooit mee opgetrokken zou hebben. Zo'n diversiteit had ik nog nooit meegemaakt. Dat er zoveel geëngageerde jongeren zijn, biedt veel hoop. Ik herinner me groepsprojecten waarbij we bomen gingen planten of een serre bouwden. En vormingen die je bewuster maken van verschillende problematieken. Zo ontwikkel je later je eigen maatschappelijk engagement.* Vooral de vormingen in interculturele en Geweldloze Communicatie zijn haar bijgebleven, maar ook de diversiteit van de groep en de vele deelmomenten die mijn vooroordelen over jongeren met 'afwijkend' gedrag of met een handicap hebben ontkracht. *Ik heb er vlotter leren omgaan met mensen met een handicap, ben minder bang geworden en heb er een enorm open geest aan overgehouden.*

Op haar projectlocatie stelt Victoria voor om lessen Frans te geven, in kleine groepjes en op vaste uren, aan de volwassen bewoners van het centrum. Haar mentor gaat akkoord met haar voorstel, want er is een grote vraag naar. Haar werkrooster vult ze aan met activiteiten voor kinderen en tieners. *Dat was een openbaring want ik besepte plots dat ik niets liever deed dan werken met mensen in een interculturele omgeving. Dat vormt intussen de kern van mijn professionele en persoonlijke ambities.*

Ik heb er een enorme belangstelling voor gekregen. Vanuit mijn opleiding was ik me al politiek bewust van de wereld rondom mij. Maar hier werd me de sociale kant ingelepeld. Op unief leer je theorie. De Samenlevingsdienst is de echte school van het leven.

Aan het eind van haar Samenlevingsdienst en dankzij de inzichten van op het werkveld solliciteert Victoria voor een job als begeleider in het nieuwe asielcentrum van Doornik, dat in volle asielcrisis in alle haast geopend werd. *Het team van het Rode-Kruiscentrum van Ukkel had me aanbevolen en ik heb me voor mijn sollicitatiegesprek gebaseerd op mijn ervaring tijdens de Samenlevingsdienst. Dat heeft wellicht de doorslag gegeven. Eens ik aangeworven was, werd ik zelfs een referentie voor mijn collega's omdat ik wist hoe alles werkte, en dat terwijl het mijn eerste job was!*

Victoria ziet haar Samenlevingsdienst als een *méér dan positieve* ervaring. *Ik hou er alleen maar leuke herinneringen aan over. Ik had nooit gedacht dat dat zoveel invloed zou hebben op mijn leven, zowel persoonlijk als professioneel. ■*

EEN BLIK OP

*“Ik was 20 jaar oud.
Niemand moet
me zeggen dat het
de mooiste tijd van
m’n leven was.”*

Paul Nizan, Aden Arabie

SAMEN (BE)LEVEN

Abraham Franssen,

Socioloog, Universit  Saint-Louis – Brussel

DE JEUGD AAN HET WOORD

De 25 jongeren die hier hun verhaal doen, zijn allen uniek en bijzonder. Gevraagd naar een reactie bij hun getuigenissen moeten we dan ook in gedachten houden wat die ene jongere aan de interviewende socioloog vroeg: *“Stop me vooral niet in een vakje en kleef me geen etiket op.”* Die afkeer van etiketten, die wens om voorbij de maatschappelijke vooroordelen van institutionele categorieën te kijken, typeert de jongeren. Ze willen vooral niet ingedeeld worden in hokjes als “werkloze”, “schoolverlater”, “universitair”, “vluchteling”, “gehandicapte”,...

We moeten dus liefst geen typologie hanteren of hen tot een paar sociologische gegevens reduceren. Evenzeer moeten we trachten niet over de hoofden heen te praten om de stem van elk individu en van allen samen – zij het een schreeuw, wat gefluister of het eigen levensverhaal – niet te onderdrukken.

Uit hun verhalen valt vaak iets te leren en dus moeten we eerst proberen uit te zoeken wat dat ons vertelt over de manier waarop ze die periode uit het leven, “de jeugd”, de huidige tijd ervaren, en alle spanningen, beproevingen en verzuchtingen die ermee gepaard gaan.

Maar aangezien de verhalen in dit specifieke kader opgetekend zijn met de uitdrukkelijke bedoeling om het programma van de Samenlevingsdienst voor te stellen en te promoten, leert dit ons ook veel over de Samenlevingsdienst zelf, over de voorwaarden voor succes en over de uitdagingen voor de institutionalisering ervan.

JONG(ERE) ZIJN IN DE 21STE EEUW

Eerst en vooral zegt de verscheidenheid van getuigenissen en trajecten veel over wat het betekent om jong(ere) te zijn in de hedendaagse maatschappij. Vroeger – bijvoorbeeld in de tijd van mei '68 – kon de jeugd gezien en ervaren worden als een allerlaatste “moratorium”, een laatste korte periode van vrijheid vóór de status van volwassene werd bereikt. Vandaag duurt die overgangperiode alsmaar langer omdat enerzijds de studieperiode verlengt (voor steeds meer mensen, maar daarom niet democratischer) en anderzijds de toetreding tot de arbeidsmarkt uitgesteld, gecompliceerd en omkeerbaar verloopt. Tussen de tienerjaren, de studies en de ontwikkeling van eigenschappen die met volwassenheid worden geassocieerd (economische onafhankelijkheid, zelfstandig wonen, min of meer stabiele relatie, eerste kind, enz.) voegt zich een periode van enkele jaren waarin jongeren zich een identiteit moeten vormen en hun weg (we durven niet meer spreken van “hun plaats”) moeten vinden in de maatschappij. Zo ervaren jongeren vaak dat ze vroeger zelfstandig en later onafhankelijk worden. Uit de meeste levensverhalen van de geïnterviewde jongeren komen meerdere breuklijnen naar voor: nog tijdens de schooljaren, na het afstuderen en vóór de vaak onzekere en gedeeltelijke instap in het werkveld, tussen de gevolgde opleiding en de beroepsactiviteit¹.

Zo ervaren velen een uitgestelde, niet-gelijklopende en omkeerbare toetreding tot volwassenheid. Meestal ondergaan ze die evoluties, maar soms kiezen ze er ook bewust voor. Ambivalentie troef dus.

Wat de jeugd van heden kenmerkt, is dus over het algemeen een grotere onzekerheid over hun toekomst en voor sommigen ook grotere moeilijkheden om in de maatschappij en het werkveld ingeschakeld te raken. De zeer uiteenlopende ervaringen van jongeren leiden tot een veelvoud van mogelijke trajecten, zozeer zelfs dat sommigen “levenslang jong” blijven².

Het komt er vooral op aan dat elkeen zijn weg vindt. In tijden waar school, werk en menselijke relaties steeds competitiever en onzekerder worden, waar wanorde, ontregeling en ontwrichting de norm worden, waar visies en verzuchtingen alsmaar verder uit elkaar liggen, moet elke jongere vanaf nu “uitzoeken wie hij is”, “zijn eigen weg uitstippelen”, “zijn toekomstplannen vormgeven”.

Jongeren moeten tijdens deze periode in het leven dan ook als persoon hun eigen leven in handen nemen. *“Ik zou mezelf willen zijn in de maatschappij, maar ik merk dat dat helemaal niet vanzelfsprekend is.”*

DE SPANNINGEN VAN DE ERVARING

Bij de analyse van de ervaring van jongeren (maar dat geldt eigenlijk voor iedereen) hanteert François Dubet een interessant concept voor de verschillende logica's die de jongere in spanning houden. Want in tegenstelling tot waar de instellingen vaak van uitgaan, volgt een individu niet zomaar één of een eenduidige handelingslogica of beweegreden³. Elkeen is voortdurend onderhevig aan verschillende handelingslogica's waarmee hij moet omgaan en die in spanning en soms zelfs in strijd met elkaar kunnen treden. Zo zijn er drie logica's die het individu moet combineren en een plaats geven.

De logica van de integratie verwijst naar de onderlinge verbondenheid van het individu, naar zijn verschillende maatschappelijke rollen, naar de normen en waarden die hij zich eigen heeft gemaakt door zijn socialisatie (binnen zijn familie, in zijn leefomgeving, binnen zijn peergroup, op school...). Vanuit dat oogpunt zal het individu in onzekerheid of zelfs in "crisis" verkeren wanneer hij spanningen en tegenstrijdigheden tussen zijn verschillende rollen ervaart of hij niet de rollen (gedragsnormen, waarden...) heeft aangenomen die van hem verwacht worden in een bepaalde context (bijv. op school, op het werk of in zijn relatie tot instellingen). Uiteindelijk bestaat het risico dat sommigen afhaken of zelfs aan de rand terechtkomen.

De logica van de strategie verwijst naar het feit dat het maatschappelijk leven niet alleen volgens rollen en normen verloopt. Het is ook en misschien zelfs vooral een strategische ruimte (een "markt" of eigenlijk een geheel van markten (school, werk, consumptie) waarin het individu belangen nastreeft en strategieën aanwendt (met of zonder succes), naargelang van zijn middelen en zijn "kapitaal", binnen een brede competitie die hem meer of minder mogelijkheden biedt. Als hij niet over de middelen en/of de mogelijkheden beschikt om zijn doelen te kunnen bereiken, krijgt het individu te kampen met gevoelens van frustratie en mislukking.

De logica van de subjectivering verwijst naar het feit dat een individu niet beperkt blijft tot zijn rollen of zijn belangen. Hij bouwt ook zijn eigen persoonlijkheid op. Hij wil zijn eigen identiteit zin geven en zichzelf als persoon ontwikkelen, wat ertoe kan leiden dat hij afstand neemt van zijn eigen voorgeschiedenis en aan zelfreflectie doet. De verhalen van de jongeren onderstrepen het belang van deze subjectieve, persoonlijke dimensie waarmee elkeen tracht zin te geven aan zijn eigen ervaring. Dat is wat sommige jongeren omschrijven als "switch" of "déclat", meer bepaald het proces waarin de jongere zich bewust wordt van zichzelf en van de anderen en als persoon zijn eigen leven in handen neemt. Tegenover subjectivering staat vervreemding wanneer de jongere zich belemmerd voelt in de uitdrukking van die subjectiviteit.

Als persoon zal de jongere net bepaald worden door die voortdurende introspectie om de verschillende heterogene dimensies van zijn ervaring te laten samenvloeien. De dynamiek die daaruit voortkomt, vormt precies de subjectiviteit van het individu.

Zowel in zijn schoolervaring als tijdens zijn verdere levensloop zal een jongere dan ook de afweging moeten maken tussen de strategische logica (de school is een markt en een competitie waar hij strategieën aanwendt om te slagen), een integratielogica (de school bepaalt maatschappelijke rollen en de mate van verbondenheid (binnen de instelling en in de peer group) en een logica van subjectivering (de eigen persoonlijkheid ontwikkelen). Zoals uit nogal wat getuigenissen blijkt, leidt een positieve schoolervaring niet automatisch tot een succesvol traject. “Goede scholen” zorgen niet noodzakelijk voor betere resultaten (strategische logica) dan scholen waar jongeren de drie logica’s kunnen combineren: als tiener vaardigheden opdoen, zich goed geïntegreerd en binnen een maatschappelijk leven erkend voelen en zich ontplooien.

Omgekeerd valt het de jongere nog veel zwaarder om die verschillende logica’s te combineren als elke logica tegen hindernissen aanbotst die hem beletten zich een identiteit te vormen en zich te integreren, waardoor hij geconfronteerd wordt met loyaliteitsconflicten of met onzekerheid; die zijn strategieën in de weg staan bij gebrek aan middelen en mogelijkheden, wat leidt tot frustratie door de mislukking of tot uitsluiting; die zijn streven naar zelfverwezenlijking beknotten, wat leidt tot een gevoel van vervreemding, tot een vruchteloos zoeken naar de zin van het bestaan, tot “woede”,... Maar dit kan ook resulteren in een individuele bewustwording en een hernieuwde zingeving.

Die bewustwording kan niet van buitenaf opgelegd of verplicht worden, maar kan wel worden ondersteund en bevorderd door kwaliteitsvolle relaties met de jongere in zijn formele of informele netwerk.

HET PROGRAMMA VAN DE SAMENLEVINGSDIENST

In het licht van die handelingslogica's kunnen we nu ook beter de impact en het effect van de Samenlevingsdienst begrijpen voor de jongeren die deze hebben meegemaakt.

Voor velen stond de dimensie van integratie in die ervaring voorop: nieuwe mensen ontmoeten, een groepsgevoel ontwikkelen, zich socialiseren in het groepsleven of in de werkwereld – zozeer zelfs dat sommigen hierover spreken als een *“familie”*.

Voor een deel van de jongeren – en dat hoeft niet tegenstrijdig te zijn – telt vooral de instrumentele dimensie. De Samenlevingsdienst was *“nuttig”* omdat ze er nieuwe vaardigheden konden opdoen, een stage in het werkveld uitvoeren of een nieuwe taal leren – zoals enkele Franstalige jongeren die ervoor kozen om hun Samenlevingsdienst in het Nederlands te doen – of gewoon om enkele maanden nietsdoen tijdens hun studietraject te vermijden. *“Mijn doel was om een netwerk uit te bouwen, me te integreren, de Belgische samenleving beter te begrijpen en mijn Nederlands te verbeteren. Al die doelstellingen heb ik gehaald.”*

Maar de ervaring bleek het meest doorslaggevend en bepalend wanneer dit leidde tot een proces van subjectivering en bewustwording zodat de jongere zijn eigen leven in handen kon nemen. Zo getuigen verschillende jongeren over de *“déclic”* of het proces van reflectie waardoor ze het verleden achter zich konden laten en zich een toekomstbeeld wisten te vormen, *“iemand anders, een 2.0 worden”* of *“eindelijk mezelf kunnen zijn”* (*“Door de Samenlevingsdienst kan ik wel duidelijk uitspreken wie ‘ik ben’.”*).

VEERKRACHTIGE JONGEREN

Naast een ervaring is de Samenlevingsdienst ook een *sociaal-educatief project* want het wordt weloverwogen georganiseerd door professionals die middelen (vormingsmomenten, groepsleven, een hoofdproject bij een vereniging...) inzetten om doelstellingen te bereiken.

Zoals alle programma's streeft ook de Samenlevingsdienst ernaar om een bepaald soort persoon te ontwikkelen. De naar voor gebrachte verhalen – die soms worden voorgesteld als die van de *“goede ambassadeurs”* van de Samenlevingsdienst – schetsen het ideaalbeeld van een veerkrachtige jongere die zijn eigen noden aanvoelt, zijn frustraties, angsten en vooroordelen kan overwinnen om zich samen met anderen aan een collectief avontuur en een individueel project te wagen waar hij herboren of

minstens met een vernieuwde dynamiek uit zal komen (*“Ik ben heel zelfverzekerd uit de Samenlevingsdienst gekomen terwijl ik na mijn afgebroken studies redelijk diep zat. Ik zie het weer helemaal zitten.”*)

Uit de meeste titels boven de portretten spreekt duidelijk de hedendaagse figuur van de veerkrachtige jongere: Een andere kijk op het leven, Herwonnen vertrouwen, Geen steken meer laten vallen, Terug mijn gevoel volgen, Voorbeeldige veerkracht,...

Er werd haast uitsluitend gekozen voor verhalen van jongeren die de ervaring heel verrijkend vonden. Hoewel er ook gewag wordt gemaakt van moeilijkheden, worden de gekozen getuigenissen – die bewust inspirerend maar soms randje afgezaagd zijn – duidelijk neergezet als successtory's waar heel dankbare jongeren aan het woord komen. Zoals bij een queeste legt elkeen een weg bezaaid met hindernissen af, maar kan hij ook rekenen op ondersteuning (groeïend vertrouwen, een nieuwe vriendschap, een andere kijk op het leven,...) om de beproeving minstens tijdelijk en soms ook definitief te doen slagen...

VOORWAARDEN VOOR SUCCES

Uit de verhalen van de 25 jongeren kunnen enkele voorwaarden voor succes van het programma worden onderscheiden:

- Er worden geen institutionele categorieën vooropgesteld, wel is elke jongere haast onvoorwaardelijk welkom zoals hij is en waar hij in het leven ook staat, met zijn twijfels, zijn mislukkingen, zijn verlangens. *Ondanks mijn toestand heb ik toch een Samenlevingsdienst kunnen doen op mijn manier. Volgens mijn mogelijkheden van toen en omringd door begripvolle mensen. Het was het beste dat me kon overkomen.*
- Daartoe biedt de Samenlevingsdienst een kader aan (met activiteiten, uurroosters, samenlevingsregels) maar dit is elastisch, aanpasbaar en personaliseerbaar zodat er op maat kan worden gewerkt en trial-and-error toegelaten is. *Sven vond voor mij een project op maat, in de hippotherapie, waar ik in contact kwam met gehandicapten.*
- Het programma zorgt voor een combinatie van subjectieve ervaring en maatschappelijke erkenning, zelfreflectie en contact met anderen, waardoor ervaringen gedeeld kunnen worden (*Ik kwam tot het besef dat ik niet de enige was...*) en het eigen referentiepunt verlegd wordt (*Ik begreep dat andere jongeren niet evenveel kansen hadden gekregen als ik. Dat is me bijgebleven. Het is belangrijk...*).

- Het programma beperkt zich niet tot een “zedesles” (zoals veel andere programma’s voor jongerenbegeleiding die hen vertellen wat ze moeten doen), maar biedt hen intensief en langdurig concrete, nuttige, interessante en valoriserende ervaringen aan, geeft hen toegang tot beroepsmatige opties zoals het maken van televisieprogramma’s, een stage in hipotherapie met gehandicapten.
- Het persoonlijke, relationele engagement van de begeleiders. Zeker van de meest kwetsbare jongeren is geweten dat ze weinig of geen vertrouwen hebben in de instellingen, waarin ze ontgoocheld zijn. Ze gaan liever een relationele, intersubjectieve band aan, vaak met een specifieke persoon, wanneer ze in die relatie opnieuw een gevoel van sympathie, respect en waardering kunnen vinden. Dat veronderstelt persoonlijke, authentieke betrokkenheid van de begeleiders die (vaak) verder gaat dan hun functie.
- Het vrijwillige engagement van de jongeren in de Samenlevingsdienst. Ook al werden meerderen van hen daartoe aangemoedigd door hun ouders, door een maatschappelijk werker, door een e-mail van de VDAB, ook al raakten sommigen misschien overtuigd door de kleine vergoeding van 10 euro per dag, toch werd niemand ertoe verplicht. De vrije keuze voor toetreding is wellicht een voorwaarde opdat dit als een persoonlijke stap wordt gevoeld.

“Zonder de Samenlevingsdienst zou ik niet staan waar ik nu sta. Het was niet allemaal rozengeur en maneschijn maar het totaalplaatje klopte wel. De info wordt heel concreet maar ook met wat afstand gegeven, de aanpak is individueel én collectief, je hebt het recht om te proberen, over dingen na te denken, het over een andere boeg te gooien, en steeds voel je je gesteund. Je wordt verlost van het schuldgevoel waar de maatschappij je mee opzadelt omdat je geen werk hebt. Je hoeft dat niet langer als een mislukking te zien.”

INSTITUTIONALISERING VAN HET PROJECT

Nu er overwogen wordt om de Samenlevingsdienst te institutionaliseren en voor alle jongeren open te stellen, vormen die voorwaarden meer dan ooit aandachtspunten en uitdagingen.

In hoeverre zullen een gepersonaliseerde begeleiding op maat en de zoektocht naar valoriserende projecten in kwaliteitsvolle omgevingen kunnen weerstaan aan de groeiende druk als gevolg van de verregaande uitbreiding met het bijhorende vereiste beheer? Met het risico op averechtse gevolgen dat ook andere programma's zoals de *Missions locales* hebben ondervonden toen ze verplicht werden gemaakt als activeringsbeleid: dalende motivatie, afhaken, voorwaarden voor instap...

In hoeverre kunnen samenwerkingen met formelere instellingen zoals OCMW's, gewestelijke diensten voor arbeidsbemiddeling, diensten voor jeugdbijstand of zelfs jeugdrechtbanken – die vandaag impliciet verlopen – vermijden dat het eigen programma geleidelijk aan bijkomstig wordt? Zou het bijvoorbeeld een optie mogen zijn dat het volgen van een Samenlevingsdienst vervat wordt in een GPMI (geïndividualiseerd project voor maatschappelijke integratie) dat jongeren verplicht moeten ondertekenen als ze hulp vragen aan het OCMW? Of dat het bij de jeugdrechtbank één van de voorwaarden wordt om een gesloten jeugdinstelling te mogen verlaten?

Zal het onvoorwaardelijke respect voor de vraag van de jongere en voor zijn ritme, eventueel ook zijn beslissing om een lopende Samenlevingsdienst stop te zetten, gewaarborgd kunnen worden als instellingen vragen naar traceerbaarheid van het traject van de jongere?

Kort samengevat: hoe zorgen we ervoor dat jongeren hun samenlevingszin kunnen blijven ontwikkelen als het *experimentele pilootproject* waarin elk jaar enkele tientallen jongeren vrijwillig instappen evolueert naar een *instituut* dat voor alle jongeren verplicht zou worden? ■

1 Cicchelli, V., Galand, O. (2008), *Les nouvelles jeunesses*, Parijs, La Documentation Française, nr. 955, december.

2 Nagels C., Rea A. (2007), *Jeunes à perpète. Génération à problèmes ou problème de générations?*, Louvain-la-Neuve, Bruylant-Academia.

3 Dubet, F., (1995), *Sociologie de l'expérience*, Parijs, Fayard.

*“If you do not
intentionally, deliberately
and proactively include,
you will unintentionally
exclude.”*

Joe Gerstandt

EEN INCLUSIEVE RUIMTE

Beno Schraepen

Lector orthopedagogie en onderzoeker

ISOS kenniscentrum Artesis Plantijn Hogeschool

INCENA, studiecentrum voor inclusie Artesis Plantijn Hogeschool & Universiteit Antwerpen

Jongeren met en zonder beperking die zonder toekomstperspectief en vertrouwen de school verlaten, ambitieuze jongeren uit oorlogsgebied of zonder familie op de vlucht, talentvolle jongeren wiens asielaanvraag wordt geweigerd of die het land uitmoeten, een jonge moeder die er alleen voor staat, jongeren die zichzelf niet kennen, al bijna opgebrand of met destructieve gedachten; jongeren die niet passen in de economische tredmolen van onze samenleving; jongeren met een etiket dat hun zelfbeeld aantast, of gewoon jongeren op zoek....

Je wordt niet bepaald vrolijk van de meeste situaties van de jongeren bij het aanvatten van hun Samenlevingsdienst. Elk van deze jongeren vond bijna stoemelings de Samenlevingsdienst op zijn of haar pad en, hoewel niet altijd succesvol beëindigd, telkens was die passage zo betekenisvol dat het deze jonge levens op een of hun spoor bracht. Met de getuigenissen als leidraad verkennen we waarom de 'space' die de Samenlevingsdienst biedt weleens het geheime ingrediënt zou kunnen zijn die de Samenlevingsdienst voor deze jongeren zo krachtig en betekenisvol maakt. We roepen hier de hulp in van de Engelse taal want deze laat toe in één woord verschillende betekenissen te vatten. 'Space' kan zowel ruimte, plek, omgeving, tijd, plaats, spatie, universum, wereld, vrijheid... betekenen.

SAMENLEVINGSDIENST ALS 'SAFE SPACE'

Élisabeth stelt: 'Je wordt verlost van het schuldgevoel waar de maatschappij je mee opzadelt omdat je geen werk hebt. Je hoeft dat niet langer als een mislukking te zien.... Binnen de Samenlevingsdienst '... word je weer mens in plaats van werkzoekende, universitair of schoolverlater.'

'Onze maatschappij zadelt mensen zo met een enorme individuele verantwoordelijkheid op.' dixit Jérôme.

Nick zegt 'En in plaats van tijdens je zoektocht naar werk onder druk te staan, kan je hier bewijzen dat je je wil inzetten voor de samenleving en krijg je tegelijk de tijd om zaken uit te proberen en voldoende na te denken.'

'Achteraf bekeken bleek dat een verkeerde keuze want ik beschikte niet over journalistieke vaardigheden.' bekend Roy.

De beginsituatie die de jongeren tot de Samenlevingsdienst bracht, toont dat ze in hun nog jonge leven de tijd en ruimte misten om te mogen zoeken, te mogen gissen en falen zonder dat het impact hoeft te hebben op je zelfbeeld en ontwikkeling of dat je zelfs in de marge of in een situatie van maatschappelijke uitsluiting terechtkomt. Onderwijs, de arbeidsmarkt en andere maatschappelijke structuren zijn meedogenloos wanneer je niet succesvol of gewoon zoekende bent.

Vanaf hun eerste contact getuigen de jongeren over de Samenlevingsdienst als een plek, een ruimte, tijd, een rustmoment... die, sommigen voor de eerste keer in hun jonge leven, als onvoorwaardelijk ervaren. Ze komen er los van de economische ruimte die de samenleving in haar greep houdt en waar ze van jongs af naar toe worden geleid. Deze gaat vaak gepaard met een prestatiegerichte efficiëntielogica die jonge mensen kansen ontnemt om in vrijheid te zoeken, te missen en te falen, wat net cruciaal is in de fase van de adolescentie en jongvolwassenheid. De jongeren ervaren de Samenlevingsdienst als een 'safe space', een veilige ruimte of periode, waarderend en respectvol voor de zoekende jongere,... die niet zozeer wil vinden maar voor wie het essentieel en existentieel is te zoeken.

SAMENLEVINGSDIENST

ALS 'BRAVE SPACE'

Élise ontdekt hoe graag ze met die oudjes werkt en kan er haar menselijke kwaliteiten kwijt: geduld, een luisterend oor en een ruimdenkende ingesteldheid.

Ook Maité zegt dankzij deze ervaring nu zeker te weten dat ze flink wat werk kan verzetten, goed met een groep bejaarden kan omgaan en zich aan elke situatie weet aan te passen.

Élisabeth vertrouwt ons toe dat ze nu weet wie ze als mens wil zijn.

Michael voelt zich meer wilskrachtig en socialer en voor Roy zijn sommige activiteiten wel heel ver uit zijn comfortzone.

Hoewel een vrije en veilige ruimte is de Samenlevingsdienst geenszins een vrijblijvende ruimte. Doorheen de getuigenissen wordt ook de pedagogische ruimte gewaardeerd die de Samenlevingsdienst biedt. Pedagogisch, niet in de zin van (her)opvoedend, maar in de betekenis van ruimte voor ontdekking, groei en ontwikkeling. Vanuit een positieve en ondersteunende context kunnen jongeren zichzelf, de ander en de samenleving ontdekken. Contacten met de diversiteit binnen de groep tijdens

de deel- en groepsmomenten en met de wereld van de partner waar men de Samenlevingsdienst doet,... het zijn momenten van ontmoeting, van confrontatie met het andere of de ander. Dit lijkt steeds erkennend en positief naar de jongere en actief en verruimend i.f.v. de samenleving te gebeuren. Deze ervaringen werken spiegelend en uitdagend voor de eigen ontwikkeling van elke jongere en bieden hen de mogelijkheid te onderzoeken hoe ze tot zich tot zichzelf, de ander en de samenleving verhouden, m.a.w. hoe ze hun burgerschap willen invullen. Enkel een pedagogische ruimte waar het vertrouwen overheerst (bij partners en begeleiders), is in staat een buffer te zijn tegen gevoelens van onzekerheid, angst, kwetsbaarheid, mislukking, en uitsluiting.

SAMENLEVINGSDIENST ALS EEN 'INCLUSIVE SPACE'?

'We horen veel praten over migranten. Ze ontmoeten is echter een andere zaak.' zegt Naomi.

'De hele samenleving was in mijn groep aanwezig.' stelt Jacob vast.

'Zo'n diversiteit had ik nog nooit meegemaakt. Dat er zoveel geëngageerde jongeren zijn, biedt veel hoop.' laat Victoria weten.

'De wereld van de handicap maakte me bang. Ik kende er alleen de clichés van. Op dat eigenste moment viel de muur van vooroordelen die ik over handicap had, helemaal weg.' vertrouwt Paul ons toe.

Inclusie is voor organisaties en beleid vaak de nieuwe vlag waaronder de diversiteitsacties worden gebundeld. Maar vaak geraakt men niet verder dan 'meer integratie' of meer van hetzelfde voor een beperkte invulling van diversiteit. Nochtans is een inclusief perspectief ontstaan als kritiek op het falende integratieconcept en dus fundamenteel verschillend.

Inclusie, als tegenpool van exclusie, gaat lijnrecht in tegen alles wat uitsluiting (structureel of systemisch) veroorzaakt en/of in stand houdt. Een samenleving gedreven door waarden en normen genereert, bewust en onbewust, uitsluitingsmechanismen voor iedereen die om wat voor reden niet aan die normen of waarden voldoet. Al te vaak gaat het dan enkel om de etnische culturele diversiteit of sociaal economische status terwijl het in realiteit het hele scala van kwetsbare diversiteitskenmerken betreft waardoor mensen omwille van een dominerend waarden- en normenkader uit de boot kan vallen: mensen met beperkingen, psychische problemen, leer- of ontwikkelingsproblemen...

Het raakt dan ook diep te lezen hoe deze jonge mensen getuigen over hun ervaringen met onze uitsluitende samenleving, maar het stemt ook hoopvol te zien hoe ze, al dan niet door de Samenlevingsdienst, hun veerkracht (terug)vinden.

Een inclusieve samenleving maakt werk van het elimineren van structurele uitsluiting en creëert zo de ruimte en tijd waar de diversiteit in de ruimste betekenis tot haar recht kan komen. Die samenleving is nog veraf, een utopisch verhaal zelfs, maar dat mag ons niet tegenhouden hierop in te zetten, integraal.

Dit kan door in het concrete inclusieve plekken en omgevingen te creëren. Inclusieve omgevingen omvatten o.a. volgende aspecten: de jongere ervaart een absoluut geloof in zijn/haar persoon; elke jongere, ongeacht, voelt zich welkom; elke jongere kan volwaardig deelnemen; er is een gelijke machtsverhouding tussen de jongere en begeleiders en de jongere kan van betekenis zijn. De getuigenissen laten zien dat de Samenlevingsdienst goed op weg is haar rol als 'inclusive space' te vervullen en hoe meer inclusieve omgevingen, hoe meer jongeren hun plek en rol vinden in de samenleving, hoe dichter we het ethisch project van de inclusieve samenleving benaderen. ■

CONCLUSIE

CONCLUSIE

EEN GLOBAAL FENOMEEN

Verschillende vormen van “Samenlevingsdienst” worden wereldwijd in meer dan 60 landen erkend. Het zijn dan ook krachtige instrumenten die jongeren een grotere eigenwaarde geven, de sociale cohesie versterken en het algemeen belang dienen. Ook de zes oprichtende landen van Europa hebben de afgelopen twee decennia dergelijke emancipatorische programma’s ingevoerd, geïnstitutionaliseerd en op grote schaal ontwikkeld. Allemaal... Behalve België! In ons land, legendarisch voor zijn institutionele complexiteit, heeft de Samenlevingsdienst het moeilijk om zich te ontwikkelen, ook al wordt het Belgische initiatief erkend en zelfs als voorbeeld genomen door onze noorderburen. De recente *Maatschappelijke Diensttijd*, waarin de Nederlandse overheid massaal investeert, stelt namelijk twee formules voor, waarvan er één een volledige kopie is van het model dat ontworpen, getest en geëvalueerd werd door het Platform voor de Samenlevingsdienst.

EEN MULTIDIMENSIONALE IMPACT OP DE JONGEREN EN HUN TRAJECT

Deze gebeurtenis, die ons project eert, is niet het resultaat van toeval, maar van de ontwikkeling van een doordacht programma, getest op meer dan 1000 jongeren en aangepast aan de uitdagingen en problemen 'van het nieuwe tijdperk van de jeugd in de hedendaagse maatschappij': verlies van zingeving, desintegratie van sociale banden, financiële, sociale, emotionele en sociale onzekerheid, desinteresse, wantrouwen ten opzichte van de instellingen, vroegtijdig schoolverlaten, gebrek aan burgerzin, radicalisme¹... Dit zijn allemaal redenen die jongeren ertoe aanzetten om een Samenlevingsdienst te beginnen en die terug te vinden zijn in de getuigenissen.

Maar los van de oorzaken is het interessanter om in deze verhalen de focus te leggen op de factoren van evolutie, de punten van positieve verbuigingen, de reflectieprocessen en andere aspecten van de 'operationele werking' van het programma: waardering door de groep, gevoel van maatschappelijk nut, herstel van ritme, betekenisvolle activiteiten, (her)winnen van zelfvertrouwen, openheid naar anderen, het verlaten van de comfortzone, demystificatie van instellingen, experimenteren, empowerment, doorzettingsvermogen, het omarmen van algemeen gemarginaliseerde groepen (psychiatrische of juridische achtergrond, handicap)... De meeste jongeren geven, elk op hun eigen manier, uitdrukking aan het gevoel dat ze hun leven in handen nemen en eventueel zelfs toekomstplannen duidelijker zien. Het is dan ook niet verwonderlijk dat er positieve resultaten² van meer dan 80% worden behaald, al gaat het hier om een gevolg en geen doelstelling.

1 De Samenlevingsdienst wordt genoemd als een van de preventieve maatregelen in de aanbevelingen van de Commissie over terroristische aanslagen: 'De Onderzoekscommissie beveelt in verband met de opmerking in paragraaf 118 de oprichting aan van een burgerdienst voor in België wonende jongeren, waarbij zij zich op vrijwillige basis zouden inzetten en waarvan de resultaten zouden kunnen worden gevalideerd bij de evaluatie van de ervaringen.' <http://www.dekamer.be/FLWB/PDF/54/1752/54K1752009.pdf>

2 80% is opnieuw aan het werk of (her)begint een opleiding binnen 6 maanden na het beëindigen van het programma. Zie het activiteitenverslag 2017 van het Platform voor de Samenlevingsdienst.

‘WAAROM WERKT HET IN DE SAMEN- LEVINGSDIENST? EN NIET OP STRAAT...’

... Om de vraag van een jonge getuige in dit boek te herhalen. Meerdere evaluaties hebben het mogelijk gemaakt om formeel *acht krachtlijnen van het programma vast te stellen, die tevens ‘richtlijnen’ zijn voor een toekomstig wettelijk kader*. Opgesteld rekening houdend met de vier fundamentele doelstellingen van het programma – empowerment van jongeren, sociale cohesie, burgerschap, solidariteit³ – kunnen ze als volgt worden samengevat:

1. **Een totaalbenadering van de persoon:** de jongere wordt benaderd als een individu, maar ook als sociaal wezen, burger, persoon in opleiding, toekomstige werknemer... Kortom, de jongere wordt gezien als een veelzijdige persoonlijkheid, in een fase van emancipatie, die zijn weg wil uitstippelen en zijn plaats in de maatschappij wil innemen.
2. **Afwisseling van werk- en vormingsmomenten:** de afwisseling tussen praktijkervaringen (waar fouten zijn toegestaan) en vormingsmomenten stelt de jongere in staat om te rijpen en te groeien, wat resulteert in een geleidelijke bewustwording van de eigen capaciteiten, waarden en vaardigheden. Deze wisselwerking is een fundamenteel onderdeel van het emancipatieproces van de jongere.

3. **Individuele opvolging:** begeleiders die steeds een luisterend oor bieden voor de behoeften en verlangens van de jongeren maken het mogelijk om een vertrouwensrelatie op te bouwen, wat de basis is van elke constructieve aanpak. De jongeren-begeleiders, de mentor bij de gastorganisatie en de verantwoordelijke voor individuele opvolging die gespecialiseerd is in psychosociale begeleiding, ondersteunen en stimuleren de jongeren bij de realisatie van hun projecten.
4. **Sociaal-culturele vermenging als pedagogisch principe:** meer dan het bij elkaar brengen van een groep van verschillende individuen, is het een kwestie van deze jongeren uit alle lagen van de bevolking op een complementaire manier te laten samenwerken. Als deze opgave niet vanzelfsprekend blijkt, maken tools zoals Geweldloze Communicatie of een positieve benadering het mogelijk om synergiën te ontwikkelen, of zelfs vormen van ‘mentoring’ tussen de jongeren onderling, die uiterst doeltreffend zijn in termen van veerkracht (zie de getuigenis van Anthony). Deze overgang van ‘gemengdheid als waarde’ naar ‘vermenging als pedagogische methode’ vormt een krachtig instrument voor de sociale cohesie en de integratie van meer kwetsbare profielen (invaliditeit, justitie, psychiatrie, immigratie, verslaving, etc.).

³ Zie de 4 doelstellingen van de Samenlevingsdienst op pagina 31.

5. **Gelijke toelatingskansen:** om alle profielen aan te trekken en te aanvaarden, is het van essentieel belang om geen selectie-procedure te hanteren, noch stroomopwaarts in het inschrijvingsproces (geen diploma vereist, geen CV...), noch stroomafwaarts in een normatief evaluatieproces (iedereen ontvangt het certificaat van deelname, zonder uitzondering). Als de vraag naar inschrijving groter is dan het beschikbare aanbod, zal een langere spreiding- en instapperiode het uiteindelijk mogelijk maken om de diversiteit van de profielen te spreiden.
6. **Opdrachten die niet-concurrerend zijn met betaald werk:** de definiëring van een duidelijk kader, waarbinnen de opdracht van de jongere zich situeert, zorgt ervoor dat er geen concurrentie is met werkgelegenheid: wel inspanningsverbintenis maar geen uitslagverbintenis, het recht om fouten te maken, niet meer dan 25% administratief werk, het invullen van een ondersteunende rol en niet van een rol die essentieel en noodzakelijk is voor het functioneren van de organisatie.
7. **Groepsdynamiek:** de rol van de groep is essentieel en komt ook tot uiting in bijna alle getuigenissen. Of het nu gaat om socialisatie, erkenning, onderlinge steun tussen leeftijdsgenoten die tegelijkertijd dezelfde keuzes hebben gemaakt (een Samenlevingsdienst doen), wederzijdse waardering, openheid naar anderen, groepsdynamiek of gewoonweg motivatie: de groep fungeert als een bemoedigende steun en 'houvast', vooral wanneer het enthousiasme van de eerste weken afneemt. Deze morele steun onderling fungeert als een krachtige motiverende factor en zorgt

voor een hoge graad van voortzetting van het programma. In dit verband is het te betreuren dat de andere Europese Burgerdienststelsels deze collectieve dynamiek niet – of slechts in geringe mate – hebben geïntegreerd in hun geïnstitutionaliseerde regelingen.

8. **Lokale, regionale, nationale en zelfs Europese mobiliteit:** Vanaf de eerste lokale decentralisatie (bijvoorbeeld: het verlaten van de eigen wijk) tot het Europees burgerschap (zie Jacobs getuigenis), via alle fasen van een progressieve decentralisatie die de ontdekkingen van regionale bijzonderheden en het overwinnen van gemeenschaps clichés combineert, fungeert mobiliteit altijd als een krachtige factor van jongerenemancipatie. Morgen meer nog dan vandaag zal een eentalige jongere die zijn of haar buurt of regio nooit heeft verlaten, weinig kans maken om een plaats in het beroepsleven te vinden. Door alle jongeren, met name de minderbedeelden, in staat te stellen om op een progressieve manier mobiliteit te ervaren en zo aan vertrouwen te winnen, zou de maatschappelijke fractievorming kunnen afnemen en tegelijkertijd de opbouw van een nationaal en Europees burgerschap voor iedereen mogelijk gemaakt worden.

In het algemeen, en om de link te leggen met de analyses van Abraham Franssen en Beno Schraepen, is het geruststellend om op te merken dat deze acht richtlijnen die in hun analyses geformuleerde 'voorwaarden voor succes' kruisen en op zijn minst gedeeltelijk overlappen.

RISICO'S EN RISICOBEBEHEER

Op de kritiek dat het systeem gericht is op de constructie van een 'bepaald type burger', kunnen we antwoorden dat de Samenlevingsdienst bovenal slechts een kader is, zoals de contouren van een lege pagina: een experimenteel kader, d.w.z. een flexibel kader in ruimte en tijd, waarbinnen de jongere een pad uittekent en bewandelt, omringd door ondersteunende menselijke en materiële middelen. Het bijzondere van dit goedgunstige kader is dat het de jongere bevrijdt van een aantal bronnen van verlamdende druk (sociale, familiale, professionele...), en dat het hem of haar in staat stelt zich opnieuw te verbinden met zijn 'waarden' in de Griekse zin van het woord, of – in meer wetenschappelijke termen – om een echt proces van 'subjectivering' op gang te brengen, waarbij zijn persoonlijkheid en identiteit wordt opgebouwd door reflectie op zichzelf.

In zijn sociaal-politieke analyse vestigt Abraham Franssen onze aandacht op het risico om de voordelen van gepersonaliseerde steun te verliezen door over te stappen van een project dat momenteel op kleine schaal wordt ontwikkeld naar de institutionalisering ervan. Hoewel dit risico zeer reëel is, is het toch zeer bemoedigend om vast te stellen dat de Waalse regering, door onlangs te beslissen om tegen 2020 meer dan 1000 jongeren per jaar te financieren – wat een echte serieuze schaa sprong betekent –, zichzelf de middelen geeft om alle hulpmiddelen (pedagogisch, menselijk, materieel) te garanderen, waardoor niet alleen de persoonlijke ondersteuning, maar ook de toepassing van de hierboven ontwikkelde richtlijnen gegarandeerd kunnen worden. In elk geval is het belangrijk om de ontwikkelingen in het Waalse model in de komende jaren te volgen.

DRINGENDE BEHOEFTE AAN EEN WETTELIJK KADER EN EEN STATUUT

Hoewel het operationele aspect van het programma ondertussen zijn waarde heeft bewezen, moet worden toegegeven dat de vooruitgang op institutioneel niveau bescheiden is gebleven. In België ontbreekt nog steeds een wettelijk kader op federaal niveau dat een statuut definieert waarmee de jongere in Samenlevingsdienst erkend wordt, hem of haar een eerlijke vergoeding toegekend wordt en dat duidelijkheid verschaft met betrekking tot de verplichting om werk te zoeken, sociale zekerheid, pensioen, kinderbijslag... Dit staat in schril contrast met de situatie in onze buurlanden die deze voorzieningen, waar jongeren (en minder jongeren) massaal om vragen, al lang hebben geïstitutionaliseerd.

Hoe kunnen wij onze vertegenwoordigers duidelijk maken dat dit programma dringend moet worden ingericht, een programma dat overigens door de overgrote meerderheid van de politieke partijen in het land wordt gesteund? Dit is een paradoxale en helaas zeer Belgische situatie waarin de institutionele complexiteit een ernstige rem blijkt te zijn voor innovatie.

OPROEP TOT SAMENWERKING EN NATIONALE COÖRDINATIE

Geconfronteerd met deze vaststellingen, en met die van een zekere demobilisatie van de jeugd, het uiteenvallen van de sociale cohesie, de opkomst van het individualisme, de desinvestering van de overheid, de toename van het communitarisme, racisme en populisme van allerlei aard, doen wij een beroep op de politieke verantwoordelijkheid die nodig is om de kloof tussen de verschillende politieke partijen en tussen de gemeenschappen te overwinnen, en zo een adequaat wettelijk kader te creëren dat beantwoordt aan de vraag van de jongeren en tegelijkertijd België op Europees niveau op één lijn brengt met de andere zes stichtende landen van Europa.

De Belgische overheid kan zich niet eindeloos beroepen op de institutionele zwaarte van ons land als excuus om zich niet proactief in te zetten voor de uitbouw en financiering van een programma dat 63% van de jonge Belgen wijdverspreid wil zien⁴.

Dit verzoek van jongeren is legitiem en het is onze plicht om hierop een antwoord te bieden. ■

4 Uit de enquête van Generation Wat? is gebleken dat 63% van de jonge Belgen een invoering wil van een burgerdienst voor iedereen.
<http://generation-quoi.rtbf.be/portrait/data/all>

Voor meer informatie...

Bibliografie

Becquet, Valérie en Linares, Chantal de (dir.), *Quand les jeunes s'engagent. Entre expérimentations et constructions identitaires*, Coll. Jeugddebatten, L'Harmattan, 2005

Blanchet, Julien en Serres, Jean-François (rapp.), *Service civique: quel bilan? Quelles perspectives?*, Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC), 2017

Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend, *Abschlussbericht der gemeinsamen Evaluation des Gesetzes über den Bundesfreiwilligendienst (BFDG) und des Gesetzes zur Förderung von Jugendfreiwilligendiensten (JFDG)*, nov. 2015

Dipartimento della Gioventù e del servizio civile nazionale, *Relazione sulla organizzazione, sulla gestione e sullo svolgimento del servizio civile nazionale*, Anno 2016

«Demain, le service citoyen», Dossier, *La Revue Nouvelle*, janvier 2012

Ferry, Luc, *Pour un Service Civique: rapport au Président de la République*, Odile Jacob, 2008

Hirsch, Martin, *La Lettre perdue. Les racines de l'engagement*, Stock, 2012

Platform voor de Samenlevingsdienst, *Activiteitenverslag 2017*

Trellu-Kane, Marie, *Changer le monde à 20 ans. Du rêve citoyen au service civique*, Editions du Cherche-Midi, 2015

Van Reybrouck, David et d'Ansembourg, Thomas, 'Vrede kun je leren', De Bezige Bij, 2017

Youth Civic Service in Europe. Policies and Programmes: France, Germany, Italy, the Czech Republic, Poland and at European level, AVSO, Pisa University Press, 2005

Webografie:

Arci Servizio Civile: <https://www.arciserviziocivile.it/>

BIJ: <https://www.lebij.be/>

Europees Solidariteitskorps: https://europa.eu/youth/solidarity_nl

Bundesfreiwilligendienst: <https://www.bundesfreiwilligendienst.de/>

Freiwilliges Soziales Jahr: <https://www.bundesfreiwilligendienst.de/fsj-freiwilliges-soziales-jahr/>

Samenlevingsdienst: <http://www.samenlevingsdienst.be/>

JINT: <https://www.jint.be/>

Maatschappelijke Diensttijd:

<https://www.zonmw.nl/nl/onderzoek-resultaten/jeugd/programmas/programma-detail/actieprogramma-maatschappelijke-diensttijd/>

Service Civique: <https://www.service-civique.gouv.fr/>

Servizio Civile: <http://www.serviziocivile.gov.it/>

Uniscité: <https://www.uniscite.fr/>

Service volontaire (Luxembourg): <https://volontaires.lu/>

Dankwoord

Aan het einde van het menselijke avontuur dat het maken van een boek als dit is, is het een oprecht genoeg om iedereen te bedanken die ertoe bijgedragen heeft.

Om te beginnen uiteraard de jongeren die bereid waren om eerlijk en moedig over hun levens te vertellen, met alle hoogtes en laagtes die daarbij horen. Hun getuigenissen dragen bij tot de bewustwording van de urgentie om in België op grote schaal een Samenlevingsdienst te ontwikkelen. Hartelijk dank aan onze ambassadeurs¹ Abdul Rachid, Alice, Anthony, Gloria, Chadi, Élisabeth, Jakob, Maïté, Élise, Michael, Naomi, Charline, Melvin, Sara en Sarah, Nick en Roy, Ondine en Garba, Chloé, Paul, Jérôme, Simon, Tilde, Victoria.

Verder willen we de in totaal 1000 pioniers bedanken die tot nu toe een Samenlevingsdienst aangegaan zijn. Hun engagement is een voorbeeld voor iedereen en we hopen oprecht dat ze de weg geëffend hebben voor de volgende generaties.

¹ Sommige jongeren wilden anoniem blijven en getuigden onder een fictieve naam.

Onze speciale dank gaat ook uit naar de stichting 'Fondation Benoit' voor de essentiële steun, zowel tijdens de oprichting en de beginjaren van het Platform als voor de totstandkoming van dit boek.

Elk maatschappelijk project is het resultaat van teamwerk. Aan het voltallige team van het Platform voor de Samenlevingsdienst dragen we het volgende citaat van Margaret Mead op: "Twijfel er nooit aan of een kleine groep bewuste en geëngageerde mensen de wereld kan veranderen. Het is juist op deze manier dat het altijd al gebeurd is."

Speciale dank aan de leden van de Raad van Bestuur en aan de voorzitter Michel Steyaert. Zij zitten aan het stuur van dit maatschappelijk project, met zijn veelvuldige draaiingen en wendingen.

Het draagvlak van een Platform zoals het onze, bestaat uit een netwerk van leden. Civiele organisaties (NGO's, VZW's, federaties), openbare of half openbare diensten (OCMW's, ziekenhuizen, rusthuizen, centra van Fedasil of het Rode Kruis), verscheidene stichtingen, et cetera, sluiten zich week na week aan bij onze samenstellende vergadering. We zijn hen erg dankbaar voor hun activistisch lidmaatschap.

Onze diepe erkenning gaat uit naar de vele schenkers, privé en publiek, die onze organisatie al tien jaar lang ondersteunen. Zonder hen was het onmogelijk geweest om een Samenlevingsdienst aan te bieden aan duizend jongeren.

Het Platform wordt in zijn lange weg naar de beoogde institutionalisering van de Samenlevingsdienst ondersteund door twee comités: een onderzoekscomité en een steuncomité. We danken hen voor hun goede raad en intellectuele bijdragen, in het bijzonder Abraham Franssen en Beno Schraepen van het onderzoekscomité en David Van Reybrouck en Thomas d'Ansembourg van het steuncomité, die een concrete bijdrage geleverd hebben aan dit boek.

Hartelijk dank ook aan de schaduwwerkers die geholpen hebben bij het nalezen en/of vertalen van dit boek: Eva Davidova, Bregje Stockbroekx, Alban van der Straten, Michel Van den Hove, Carla Sandoval, Lore Termont, Heidi Van Berghem, Luna Machtelinckx, Frank Degans, Magda Celis en Jos Stockbroekx.

En *last but not least*, speciale dank en erkenning aan Bregje, voor haar geduld en tolerantie ten opzichte van de lange werkdagen, de momenten van fysieke of mentale afwezigheid en andere tekortkomingen in het familiale leven, die onvermijdelijk waren voor de coördinatie van dit boek en, meer in het algemeen, voor de directie van het Platform. Er zit een stukje van haar in dit verhaal, in al deze verhalen... ■

